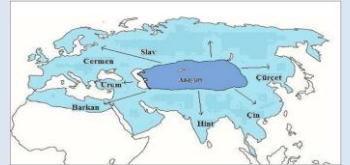

TÜBİTAK 4006 BİLİM FUARLARI DESTEKLEME PROGRAMI
GENÇ YAZARLAR

ZAMANDA KÜLTÜREL
YOLCULUK
DEĞERLERİMİZ

GENÇ YAZARLAR

Ayşe CEYLAN
Betül TANRIKOLUOĞLU
Beyza ÇİMEN
Elif Büşra BİÇER
Fatma Zehra ALTUNDAĞ
Gökçe Ela ÇETİN
Hamide UYAR
Hatice Betül UÇAR
Nazlı Ayşe MENCİK
Yağmur İrem GÜRBÜZ
Yaren ER
Zeynepnaz TUFAN

4006-TÜBİTAK BİLİM FUARLARI DESTEKLEME PROGRAMI

Fatma Temel Turhan Ortaokulu

(2019-2020)

ZAMANDA KÜLTÜREL YOLCULUK

DEĞERLERİMİZ

Genç Yazarlarımız

Ayşe CEYLAN
Betül TANRIKOLUOĞLU
Beyza ÇİMEN
Elif Büşra BİÇER
Fatma Zehra ALTUNDAĞ
Gökçe Ela ÇETİN
Hamide UYAR
Hatice Betül UÇAR
Nazlı Ayşe MENCİK
Yağmur İrem GÜRBÜZ
Yaren ER
Zeynepnaz TUFAN

Danışman Öğretmen

Mühibe AKYILDIZ

2020, Yozgat

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ	2
1. GELENEKLER.....	9
1.1. YOLCUNUN ARKASINDAN SU DÖKMEK.....	9
1.2. SOFRA ADABI.....	9
1.3. PENCEREDEKİ ÇİÇEKLER	10
1.4. KANDİLLER	11
1.5. SADAKA TAŞLARI.....	12
1.6. BAYRAMLAR.....	13
1.7. OYMACILIK SANATI.....	14
1.8. SAĞ EL ve SAĞ AYAK ÖNCELİĞİ	15
1.9. SÜRME ÇEKMEK.....	15
1.10. MİSAFİRE GÜZEL KOKU İKRAM ETMEK	16
1.11. YAĞMUR DUASI.....	17
1.12. MİSAFİR AYAKKABILARININ DÜZELTİLMESİ.....	18
1.13. SU İÇME ÂDÂBI.....	18
1.14. MARŞLAR	19
1.15. MESİR MACUNU.....	20
1.16. DIŞ HEDİĞİ	21
1.17. İMECE	22
1.18. BESMELE	23
1.19. ZİMEM DEFTERİ.....	24
1.20. HİDIRELLEZ	25
1.21. EBRU SANATI	26
1.22. AHİLİK SİSTEMİ	27
1.23. KURŞUN DÖKMEK.....	29
1.24. ADAK ADAMAK.....	30
1.25. OSMANLI ŞERBETLERİ.....	31
1.26. CİRİT ATMA OYUNU	32
1.27. CUMA RİTÜELİ	33
2. DEYİMLER VE ATASÖZLERİ.....	34
2.1. SU GİBİ AZİZ OL	34

2.2. PABUCU DAMA ATILMAK	35
3. KARAKTERLER	36
3.1. DEDE KORKUT	36
3.2. AHİ EVRAN (Ö. 1262).....	37
3.3. ŞEYH EDEBALİ (Ö.1326)	37
3.4. NASREDDİN HOCA.....	38
3.5. MEVLANA CELALEDDİN RUMİ (Ö.1273).....	39
3.6. HACİVAT ve KARAGÖZ.....	40
3.7. OSMAN GAZİ	42
3.8. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK.....	43
3.9. BARIŞ MANÇO.....	44
4. SEMBOLLER, İŞARETLER ve YAPITLAR.....	45
4.1. HİLAL VE YILDIZ SEMBOLÜ	45
4.2. KURT SEMBOLÜ	46
4.3. HIRKA-İ SAADET, HIRKA-İ ŞERİF	47
4.4. ÇEŞMELER	49
4.5. GELENEKSEL KIYAFETLER	50
4.6. KAPI TOKMAĞI.....	51
4.7. MEZAR TAŞLARI	52
SÖZLÜK.....	53
KAYNAKLAR.....	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Oğuz Kağan'ın Çocukları ve 24 Boyu (Tanrıkulu, 2018, 5921).	4
Şekil 2: Türklerin Anayurdu, yayıldıkları ve Oğuz Kağan'ın sefer düzenlediği alanlar (Tanrıkulu, 2018, 5917).....	5
Şekil 3: Sofra Adabı (http://www.neyazar.net) [28.02.2020].....	9
Şekil 4: Penceredeki Çiçekler (https://pxhere.com) [28.02.2020].....	10
Şekil 5.: Sadaka Taşı (https://www.risalehaber.com) [28.02.2020].	12
Şekil 6: Bayramlar (http://nurullahmisiroglu.com) [28.02.2020].....	13
Şekil 7: Oymacılık (https://www.kenanatim.com) [06.03.2020]	14
Şekil 8: Divriği Ulu Cami Batı Kapısı, Bozkurt, 2007, s.13-15.....	14
Şekil 9: İsmid Sürme Taşı (http://www.ebitki.com) [30.08.2020].	16
Şekil 10: Güzel koku ikramı (http://bihterturkanergul.com) [06.03.2020].	17
Şekil 11: Su içme adabı (https://www.risalehaber.com) [31.08.2020].....	19
Şekil 12: Mesir Macunu (http://www.sadecebilgi.net) [31.08.2020].	20
Şekil 13: Diş Hediği (https://www.nefisso.com.tr) [30.08.2020].....	21
Şekil 14: İmece (http://www.marasmanset.com) [11.03.2020].....	22
Şekil 15: Besmele (https://www.makalecafe.com) [11.03.2020].	23
Şekil 16: Zimem Defteri (https://www.gzt.com) [30.08.2020].	24
Şekil 17: Hıdırellez (https://www.internethaber.com) [11.03.2020].	25
Şekil 18: Ebru Sanatı (https://www.resimakademi.com.tr) [11.03.2020].	26
Şekil 19: Ahilik Sistemi (http://www.ottomanhistorypodcast.com) [11.03.2020].....	27
Şekil 20: Kurşun Dökmek (http://uzatmabirader.com) [11.03.2020].....	29
Şekil 21: Adak Adamak (https://www.gursesgazetesi.com) [15.07.2020].....	30
Şekil 22: Osmanlı Şerbetleri (https://migrosv.migros.com.tr) [17.08.2020].....	31
Şekil 23 : Cirit Atma Oyunu (https://www.indyurk.com) [12.03.2020].	33
Şekil 24: Pabucu Dama Atılmak (https://www.mynet.com) [06.03.2020].....	35
Şekil 25: Şeyh Edebalı (https://www.sozcu.com.tr) [06.03.2020]	38
Şekil 26: Nasreddin Hoca (https://medium.com) [06.03.2020].....	39
Şekil 27: Mevlana (https://www.agrisoz.com) [06.03.2020]	39
Şekil28: Hacivat ve Karagöz (https://www.genconulluler.gov.tr) [06.03.2020].....	40
Şekil 29: Osman Gazi (https://www.sozcu.com.tr) [06.03.2020].....	42
Şekil 30: Atatürk (https://www.herkesebilimteknoloji.com) [01.03.2021].....	43
Şekil 31: Barış Manço (https://muzikotek.com.tr) [11.03.2020].....	44
Şekil 32: Hilal ve Yıldız Sembolü (https://tr.depositphotos.com) [11.03.2020].	45
Şekil 33: Kurt Sembolü (https://evrimagaci.org) [28.08.2020].....	46
Şekil 34: Hırkai Saadet (http://www.marmaragazetesi.com) [11.03.2020].....	47
Şekil 35: Çeşmeler (http://www.larendem.com) [11.03.2020].	49
Şekil 36: Geleneksel Kıyafetler (http://www.perfectgazete.com) [06.03.2020]	50
Şekil 37: Geleneksel Kıyafetler (https://ismek.ist/blog) [06.03.2020].....	50
Şekil 38: Kapı Tokmağı (https://onedio.com) [23.10.2019].	51
Şekil 39: Mezar Taşları (https://www.sozcu.com.tr) [09.10.2019]	52

ÖNSÖZ

Değer, insan zihnindeki soyut düşüncelerin konseptidir. Din, dil, ırk, vatan, bayrak gibi kavramların yanı sıra edebiyat, kültür, bilim, sanat gibi kavramları da bünyesinde barındırır. Bireyin psiko-sosyal gelişimine etki eden ve bireyler arası ilişkileri düzenleyen kültürel bir yapıdır. Değerler doğru-yanlış, güzel- çirkin, iyi-kötü kavramlarla toplumun ahlaki yapısının temelini oluşturur. Toplumunu bir arada tutan dinamiklerdir.

Bu çalışma ile toplumumuzda uygulanan veya unutulmuş değerlerimiz araştırılmıştır. Unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplum tarafından benimsenen ritüellerin tarihte ilk olarak hangi koşullarda ve ne amaçla uygulandığı literatür taraması ile ortaya konulmuştur. Değerlerimizin günümüze kadar gelişindeki değişim ve gelişimi, değişimi etkileyen etmenleri, dinsel ve bilimsel dayanakları açıklanmıştır.

Gelenekler, Deyimler ve Atasözleri, Karakterler, Semboller-İşaretler ve Yapıtlar olmak üzere araştırmamız 4 ana bölüme ayrılmıştır. Unutulmuş ya da uygulaması devam ettirilen somut değerlerimiz Gelenekler başlığı altında toplanmıştır. Kültürümüzden doğan söz kalıpları ve atasözlerimizi Deyimler ve Atasözleri başlığı altında incelenmiş ve bu soyut söz öbeklerinin kaynağına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kişiliği, yücelttiği ahlaki değerleri ve misyonu ile Anadolu iklimini şekillendiren, Anadolu insanına rol model olan ve gönüllerde taht kuran bazı âlim, sanatçı ve Türk'ün Anadolu'daki varlığını sağlamlaştıran karizmatik liderler araştırma konumuz olmuştur. Çalışmamızda toplumumuzun kimliğini temsil eden semboller, işaretler ve mimari yapıtlar da somut/soyut değerlerimiz olarak düşünülüp tespit edilip incelenmiştir.

Tespit edilen değerlerimizin bir kısmı araştırılmış ve okuyucunun beğenisine sunulmuştur. Çalışmamızın amacını gerçekleştirmek için literatür taraması yapılmıştır. Makale, dergi, kitap ve internet sitelerinden faydalanılmıştır. Bilgiler kaynak gösterilerek özetlenmiştir.

Bu araştırma 4006-TÜBİTAK Bilim Fuarları Destekleme Programı kapsamında 7. sınıf öğrencilerden Yağmur İrem Gürbüz, Zeynepnaz Tufan, Hatice Betül Uçar, Elif Büşra Biçer, Gökçe Ela Çetin, Beyza Çimen, Nazlı Ayşe Mencik, Yaren Er, Ayşe Ceylan, Fatma Zehra Altundağ, Hamide Uyar, Betül TANRIKOLUOĞLU olmak üzere 12 öğrenci tarafından gerçekleştirilmiştir. Geliştirdikleri "Genç Yazarlar" logosu altında çalışmalarını tamamlamışlardır.

Bu çalışmamızda emeği geçen tüm öğrencilerime, onlara desteklerini esirgemeyen değerli velilerime teşekkürlerimi sunarım. Genç Yazar adayları ile beni tanıştıran Esra Yılmaz'a, çalışmamızı her yönden destekleyen Müdürümüz Vedat Demirel'e, araştırmalarımızda bize destek olan öğretmenlerimizden Aytül Bilge Çetinkaya, Kamil Ökten, Pakize Özbek ve Hasan Sorucu'ya ve diğer öğretmen arkadaşlarıma ayrıca şükranlarımı sunarım.

Mühibe AKYILDIZ

Danışman Öğretmen

GİRİŞ

4006-TÜBİTAK Bilim Fuarları Destekleme Programı kapsamında "Zamanda Kültürel Yolculuk" isimli proje ile değerlerimiz incelenmiştir. Gelenekler, Atasözleri ve Deyimler, Karakterler ve Semboller-İşaretler-Yapıtlar olmak üzere dört ana başlık altında toplanan değerlerimiz analitik yöntemle araştırılmıştır.

Bizi sarıp sarmalayan adetlerimiz, doğum, sünnet, evlilik, ölüm ve cenaze merasimleri gibi törenlerimizdeki uygulamalar, kırklama, albasma, diş hediği, nazar boncuğu, kurşun dökme veya kullandığımız deyim ve atasözleri, kurt sembolü, çift başlı kartal, ok-yay, gibi sembol ve işaretler, çeşitli mimari yapılar ve sanatsal çalışmalar araştırma konumuzu oluşturmuştur.

İçinde yaşadığımız asırda kültürel aktarım yoluyla günümüze taşınan değerlerimizi anlamlarını bilerek ya da bilmeyerek yaşatıyoruz. Çoğunlukla gelenekler uygulamaya ilk konulduğunda bir anlam ifade ederken zamanla sembolik temsil haline gelir. Temsiller de zamanla içi boşaltılmış bir takım davranış kalıplarına dönüşür. Örneğin Nevruz bayramında ateş üstünden atlamak, düğünlerde gelin çıkarmada kuruyemiş ve bozuk para dolu küpün kırılması, cenazede ölünün üzerine bıçak konulması, yeni doğan bebeklerin sarı renkli tülbent ile örtülmesi, ad koyma, kırklama gibi sayılamayacak kadar uygulamalarımız vardır. Bu uygulamalar başlarda belli bir bilinç düzeyinde gerçekleştirilirken nesilden nesile aktarım esnasında uygulama alışkanlığı dönüşmüş olup günümüzde birçoğunun amacı unutulmuştur. Günümüze ulaşan ve rutinleşen bu geleneklerimizin ve değerlerimizin neler olduğunu, uygulama amacını, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı, niçin bu şekilde uygulandığı şeklinde tüm bu soruların cevabını çalışmamızda literatür taraması ile ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmamızda değerlerimizin çoğunun geçmişinin Eski Türklere dayandığını görmekteyiz. Değerleri şekillendiren en önemli unsurun da din ve inanç kaideleri olduğunu fark ettik. Eski Türkler tek tanrılı inanca sahip olmakla birlikte bazı Türk boyları çok tanrılı dine sahip devletlerin egemenliği altına girmiş ve onların inançlarından etkilenmiştir. Bazen de liderleri Budizm (Mahayana Mezhebi) veya Maniheizm'i tercih etmiştir. Şamanizm din olmamakla birlikte onun uygulamalarından da etkilenmiştir. Genellikle Oğuz töresine ve inancına sadık kalan Türkler, farklı kültür ve inançlardan bazı değerleri de İslam dinine girinceye kadar uygulamışlardır. İslam dinine geçen Türklerin yeni dinleri ile uyumlu olan geleneklerini günümüze kadara yaşatmışlardır. İslam'ın Tevhit inancı ile örtüşmeyen gelenek, inanç ve değerlerini terk etmiş veya İslami sembollerle süsleyerek günümüze kadar taşımışlardır.

Öyleyse bizim değerlerimizi açıklamadan önce Türklük ve Türk kavramının kökenini, atalarımızı, nereden geldik, nasıl yaşadık, hangi değişim süreçlerinden geçtik ve bugüne hangi kültürel değerlerle ulaştığımızın cevabını bulmamız gerekmektedir. Söz konusu soruların cevabı ile nesilden nesile aktarılan kültürel mirasımızı anlamamız da kolaylaşacaktır

Türklük ve Türk Kavramının İzleri

Sınırları belirli, dar bir çerçevede yaşayan milletlerden farklı olarak Türklerin tarihe yansıyan varlıkları, günümüze kadar geniş bir coğrafi alana dağılmıştır. İlk defa siyasi bir isim olarak Türk kavramını, Gök-Türk (Kök-Türk) Devleti isminde görüyoruz. Göktürklerle birlikte ve

sonraki Türk topluluklarının kurdukları devletlerde de Türk kelimesi milli bir ad halini almıştır. Anlam bakımından araştırmacılar, Törük veya Türük olarak telaffuz edilen Türk kelimesinin; kuvvet, güçlü, kuvvetli, kudretli, olgun anlamlarına geldiği yönünde görüş belirtmektedir (Yazıcı, 2014, 4).

Değerlerimiz ile ilgili bilgi edinmemizi sağlayan Göktürk ve Yenisey Anıtları en eski yazılı kaynaklardandır. Bu anıtlarda Oğuz Türklerinin bilgilerine rastlanmaktadır. Anıtlarda başta Göktürkler sonra Uygurlar dönemi olmak üzere bu devletlerin Oğuz Beyleri ile bazen iyi bazen gergin olan ilişkilerine ve savaşlarına değinilmiştir. Göktürk ve Yenisey anıtlarına istinaden 7. ve 13. yy. arasında Oğuzca'nın yazı dili olarak genellikle tek bir kol halinde ilerlediği de görülmektedir (Korkmaz,1974, 16).

Türklerin izine MÖ 4000-2000 yıllarında yaşamış Sümerlilerin alfabesinde de rastlamaktayız. Asya içlerinden Türkmənistan'ı da içine alan bölgede yaşayan Sümerliler, inanç bakımından Türklerden farklıdır. Geliştirdikleri alfabelerinin dil ailesi de farklıdır. Buna karşın alfabelerinde 100'den fazla Türkçe kelime bulunmaktadır. Çok tanrılı inanca sahip Sümerlilerin An tanrısı, Türklerin Gök Tengri inancı ile örtüşmektedir. Yine yaklaşık MÖ 1900 yıllarda Çin sınırlarındaki şehir devletlerinden biri de “Turki” devletidir ki, eski Babilce yazılmış Mari arşivlerinde geçmektedir (Çeçen, 2008, 108). Bu da bizi MS. 6 yy'da ilk Türk adıyla kurulan Göktürklerden daha öncesine götürüyor.

Yurdakök'e göre Hint Avrupa dillerinden olan Latince de Türkçe kelimeler mevcuttur. Örnek olarak; " akua", “akmak”; “primus”, “birinci” ve İngilizcede “highly”, “hayli”, "war", “vur” şeklinde çok sayıda Türkçe kökenli sözcük olmasıdır. Sümercedeki Türkçe sözcüklerin varlığına dayanarak, Türkçenin, halen yaşayan diller arasında kaydı bulunan en eski dil olduğu ve Türkçenin yaşının 5000 yıldan az olamayacağını ifade etmektedir (Yurdakök, 2016, 43).

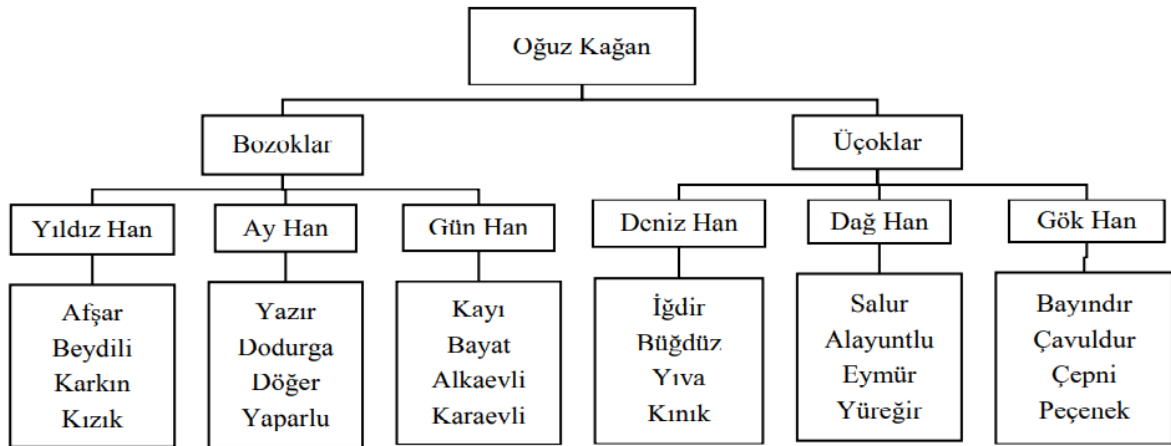
Sümerce yazılan Gılgamış Destanında Nuh Tufanı anlatılır. Nuh'un Sam, Ham ve Yafes isimli üç oğlundan bahsedilir. Türklerin soyu Yafes'e atfedilir. Yafes'in Peygamber/Nebi olduğu konusu tartışmalıdır. Ebulgazi Bahadır Han'ın 1660 yılında kaleme aldığı “Oğuzname” adlı eserinde Adem (as.)'ın yaratılışı, peygamberliği ve Nuh (as.)'a kadar hanlık silsilesi, Nuh (as.)'dan itibaren Oğuz Kağan'a kadar Türklerin Şecere-i Terakime'sini (Türklerin Soy Kütüğünü) çıkarır. Reşidüddin eseri yazarken, canlı Türkmen beylerinin söylemlerinden ve Dede Korkut hikâyelerinden faydalanmıştır. Oğuzname'yi Çağatay Türkçesi ile yazmıştır. Gılgamış Destanındaki gibi Nuh'un (as.) oğullarından bahseder. Oğullarından Yafes, babasının emri üzerine Cudi Dağı etrafına yerleşir. Türk, Hazar, Saklap, Rus, Ming, Çin, Kimeri, Tarih olarak isimlendirdiği sekiz oğlu olur. Yafes büyük oğlu Türk'ü yerine oturtup diğer oğullarını ona tabi kılar (Tanrıku, 2018, 5911-5912).

Tevrat'ta Togharma kelimesinin geçmesi ve Yahudilerin Türk boylarını ve Türkmenleri Togharma şeklinde isimlendirmeleri önemli bir noktadır. Togharma'nın Uygur, Tauri, Avar, Oğuz, Bizal (Peçenek), Tarna, Hazar, Janur, Bulgar ve Sabir isimlerinde de 10 oğlu olmuştur (Dadan, 2013, 21-22).

Oğuz Kağan Kimdir?

Araştırmacılar Oğuz Kağan'ın Mete Han veya Alper Tonga ya da Peygamber Zülkarneyn olması hususunda fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Destanda belirtilen sınırlar ile Mete Hanın yönetimindeki Büyük Hun Devletinin sınırları örtüşmediğinden bu ihtimal zayıf kalmaktadır. Alper Tonga ve Zülkarneyn olasılığı daha ön plana çıkmaktadır. Oğuz Kağanın doğum hikâyeleri, müşrik babası ile mücadelesi, kendisine atfedilen olağanüstü durumlar, peygamber mucizelerini hatırlatması, Kuran-ı Kerim'de Zülkarneyn'in doğuya, batıya ve güneye seferlerinin olması Oğuz Kağan'ın Zülkarneyn ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Zira Zülkarneyn, çift boynuz anlamındadır ve Oğuz Kağanın borkü de çift boynuzludur. Uygur Destanının son bölümünde Oğuz Kağan'ın_“Çok savaşlar yaptım Gök Tanrı'ya borcumu ödedim” sözleri onun bir peygamber gibi Allah adına bu savaşları yaptığını göstermektedir (Tanrıkulu, 2018, 5914).

Oğuz Kağan'ın aile şeceresi ile ilgili bilgiye Uygur Destanında bulmaktayız. Uygur Destanına göre Oğuz Kağan'ın hanımlarından Gün, Ay, Yıldız ve Gök, Dağ, Deniz adında çocukları dünyaya gelmiştir. Bu oğullarından da dörder torunu doğmuş ve bunlar 24 Oğuz boyunu oluşturmuştur (Şekil 1).

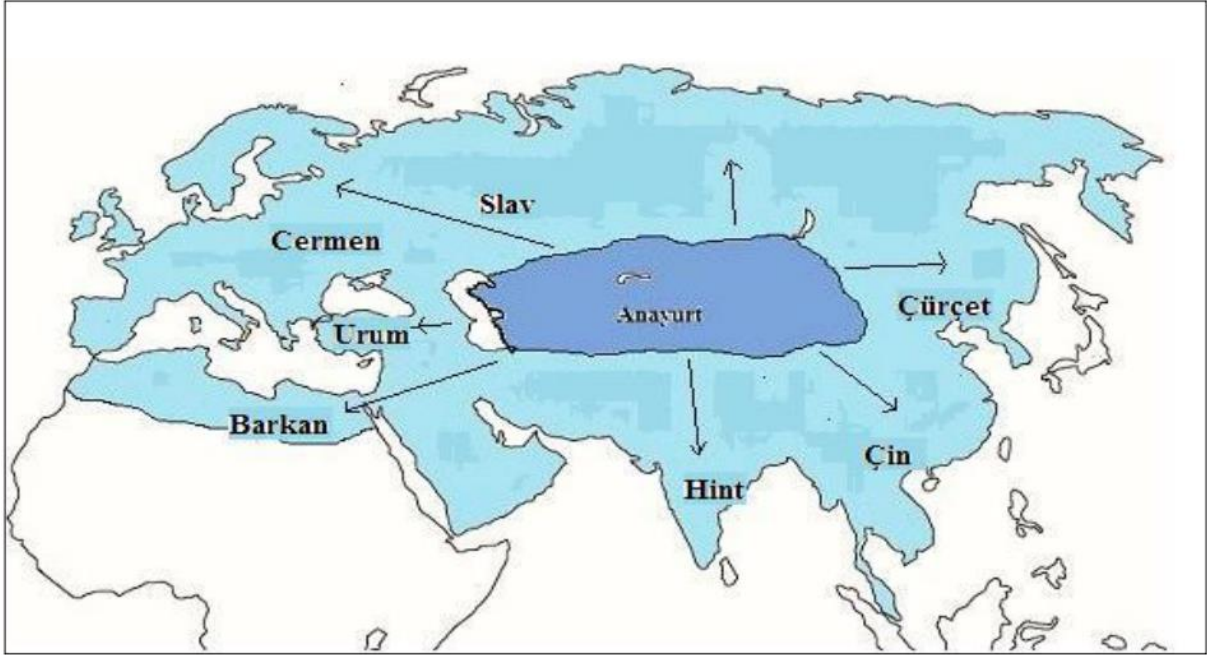
Şekil 1: Oğuz Kağan'ın Çocukları ve 24 Boyu (Tanrıkulu, 2018, 5921).

Yukarıda ifade edilen Oğuz Kağan'ın kimliği hakkında ortaya atılan düşünceler arası farklılıkların giderilmesi için detaylı bir bilimsel araştırma ile konunun netleştirilmesi mümkün görünmektedir. Ancak Oğuz Kağan ister Zülkarneyn Peygamber olsun ister Alper Tonga olsun nihayetinde Türklerin atası olup dünyaya nizam vermek için ömrü boyunca mücadele etmiş bir Türk kahramanıdır. Asya'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Afrika kıtasına hakim olan ilk Türk Kağanı'dır. Hâkimiyetindeki bölgelere Gök Tengri inancını taşımış, dağınık haldeki Türk boylarını bir çatı altında toplamış, devlet yönetimi, teşkilatlanma, hukuki ve ahlaki kuralları “Töre” adı altında belirlemiş bir liderdir. Belirlediği kurallar Osmanlı Devleti dönemi de dahil olmak üzere uzun süre etkisini sürdürmüştür. Devlet yönetimi, ad koyma, toy ve ülüş vermek gibi gelenekler Oğuz Kağan Töre'sinden bize kalan mirastan bir kaçıdır (Tanrıkulu, 2018, 5928).

Türklerin binlerce yıl öncesine dayanan kültürel bir zenginliğe sahip olması her milletin sahip olamayacağı hususlardır. Kaynaklar; anıtlar, yazıtlar, destanlar vb. Türklerin ve Türkçe'nin sonradan oluşan bir millet veya dil olmadığı, aksine bunları atalarından miras aldığı, Oğuz Töresi gereğince gittiği her yere adaleti ve düzeni taşıdığı ve asırlar öncesine dayanan köklü ve necip bir millet olduğunu göstermektedir.

Türklerin Yayıldığı Coğrafi Bölgeler

Oğuz Kağan'ın hükümdarlığı da dikkate alınırca Türklerin ana yurdu milattan önce Orta Asya olarak düşünülmektedir. Kültürlerindeki göçebelik vasfı ile varlıkları geniş bir coğrafi alana yayılmıştır. MÖ 1700'lü yıllarda Altay, Tanrı Dağları, Maveraünnehir. MÖ 1100'lü yıllarda Çin'in Kuzeyi, MÖ 7.-2. yy. arasında Hazar ve Güney Rusya, İskitler (Sakalar) Dönemi Karadeniz'in kuzeyi, İtil-Tuna Nehri arası, Dnyeper ve Dnyester sahasındaki bazı Slav zümrelerini de hâkimiyetine alan geniş bir alanda Türk hâkimiyetinin izlerine rastlanmaktadır (Tanrıku, 2018, 5912). Şekil: 2'de Oğuz Kağan'ın nerelere seferler düzenlediği ve Türk hakimiyetinin hangi coğrafi alana yayıldığı gösterilmektedir.

Şekil 2: Türklerin Anayurdu, yayıldıkları ve Oğuz Kağan'ın sefer düzenlediği alanlar (Tanrıku, 2018, 5917).

Çin kaynaklarına göre MÖ 174 tarihinde vefat eden Hun Yabgusu Mo-tun Yabgu (Metehan) başka kaynakta İskit-Saka Hun başbuğu Alper Tonga sınırlarını doğuda Kore'ye, batıda Aral Gölüne, kuzeyde Yenisey'in yukarı kısımlarına, güneyde de Hindistan'ın kuzeyine kadar genişletmiştir (Tanrıku, 2018, 5912). Hun göçleri Alper Tonga'dan sonra da devam etmiştir. MS 5. yy.'da Avrupa'nın ortasında Atilla tarafından Avrupa Hun Devleti kurulmuştur. Türkler Büyük Kun, Saka, Avrupa Kun, Ak-Kun, Kök-Türk, Uygur, Selçuklu, Çengiz, Timur ve Osmanlı gibi cihangir devletler kurmuşlardır (Tanrıku, 2018, 5924).

Yaşam Biçimleri ve Dini inanışları

Türkler genelde göçebe bir hayat yaşamıştır. Ancak yerleşik hayat süren Türkler de bulunmaktadır. Göçebe Türklerin yaşadıkları arazi genellikle bozkır olup hayvanların otlamasına daha müsaitti. Bu sebeple asıl geçim kaynakları tarımcılık değil hayvancılık olmuştur. Göçlerini bireysel değil topluluk halinde yapmışlardır. Oba içinde alınan Toy kararlarına, konulan kurallara göre yaşarlar ve bu kurallara sadık kalırlardı.

Göç etmelerini gerektiren geçerli sebep olmadıkça yerleştikleri arazilerde yaşamaya devam ederlerdi. Genellikle göç sebepleri, buldukları arazinin geçimlerini sağlayamayacak niteliğe bürünmesi, nüfus artışı ve toprakların darlığı, savaşlar ve dış tehditlerdir (Yazıcı, 2014, 5).

Göç ederken besledikleri at, koyun, sığır gibi hayvanları ve tüm mal varlıklarını beraberinde götürürlerdi (Bayram, 2009, 6). Dokumacılık, halıcılık, demircilik gibi zanaatları yanında hayvansal ürünler üreterek geçimlerini sağlardı. Kendi güvenliklerini sağlayacak savunma taktikleri geliştirmişlerdi. Küçük yaştan itibaren ata binme, ok atma, avlanma, kılıç kullanma eğitimlerini alarak bu becerilere sahip oluyorlardı. Anadolu'ya göçler ile Anadolu yurt edinilmiş ve peyderpey yerleşik hayata geçilmiştir (Akyüz, 2012, 6-7; Hali, Rencüzoğulları, 2017, 428). Günümüzde çok az göçmen Türkmenlere rastlanmaktadır.

Yerleşik hayat süren Türk boylarının yanı sıra genel itibariyle konar-göçer bir yaşam biçimine sahip olan Türkler inanç olarak Gök Tengri'ye inanmaktadır. Gök Tengri inancı gökyüzüne değil mekandan münezze olan yaratıcıya atfedilmiştir İslam dini araştırmacıları Türklerin İbrahim (as.)'in dini olan Hanif dinine inandıklarını söylemektedir. Orhun Abideleri, Divan-ı Lügat'it-Türk, Oğuz Kağan Destanı ve diğer eski destansı anlatımlar incelendiğinde Türklerin tek tanrı inancına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Her şeyin yaratıcısı olarak "Tengri Tek/Tek Tanrı"ya inanmışlardı. Oğuz Kağan ile ilgili anlatılarda Oğuz Kağan'ın Gök Tengri tarafından kendisine kut verildiği, Türklerin ilk kanun koyan lideri olduğu, kendisinden sonra da bu kanunun Oğuz/Türk Töresi olarak nesilden nesile aktarıldığı, zaman zaman veya farklı coğrafi bölgelerde yaşayan bazı Türk boylarının Maniheizm veya Budizm (Mahayana Mezhebi) öğretilerinin etkisi altına girse bile tek tanrı inancını devam ettirdikleri bilinmektedir (Baş, 2019, 75-76). Azınlık da olsa Ortodoks Hıristiyanlığı ve Museviliği seçen bazı Türk boyları da vardır.

Oğuz Töresi'nin İslami inançlara benzerliği Türklerin İslam'a geçişini kolaylaştırmıştır. Türklerin Gök Tengri inancında Tanrı'nın yeryüzünün koşulsuz hâkimiyeti, ölümsüzlüğü, Ahiret inancı, yapılan iyiliğin veya kötülüğün hesabının olduğu, cennet-cehennem inancı ve toplumun örgütlenmesi ve yazgısının onun dilemesiyle gerçekleşeceği, dilediğine kut (armağan, liderlik, hakanlık...) vermesi gibi itikadı konularla, İslami inanca yakın durmaktadır. Ayrıca kurbanlarında domuzu hiç kullanmamaları ve beslememeleri, hırsızlık, zina ve homoseksüelliğe ağır cezalar koymaları, kasten adam öldürmede kısas, yaralamada tazminat cezasını uygulamaları, ibadet öncesi su ile temizliğe önem vermeleri vb. İslami ilkelerle benzerlik teşkil etmektedir. Ayrıca Türklerin korktukları herhangi bir durumda başlarını semaya kaldırıp "Bir Tengri" dedikleri de İbn-i Fadlan tarafından ayrıca nakledilmektedir (Baş, 2019, 75-76).

İslamiyet Sonrası Türkler

Türklerin Peygamberimiz ile tanışması panayırlar sayesinde olduğu düşünülmektedir. Hendek Savaşı'nda kullandığı çadır Türk çadırıdır. Ashabına" Türkler size ilişmedikçe onları kendi hallerine bırakın" demiştir. Hulefa-i Raşidin döneminde Türklerle sorun yaşanmamış onlarla karşı karşıya gelinmemiştir. Hz. Ömer döneminde İslam hâkimiyetinin sınırları Turan (Türk) Beldesi olarak adlandırılan Ceyhun Nehrinin doğusuna kadar gelinmiş daha fazla ilerlemek istenmemiştir (Dadan, 2013, 80; Yazıcı, 2014, 9). Emevilerin (661-750) Arap milliyetçiliğini öne çıkaran Mevâli politikası, Türklerin yaşadığı topraklardan zengin ganimet elde etme arzusu Türkler ile ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini engellemiştir. Bu dönemde İslam'a giriş bireysel ve sınırlı sayıda olmuştur (Dadan, 2013, 218-220).

Abbasiler (750-1258) döneminde, Abbasilerin Türklerle Çin'e karşı ortak siyaset geliştirmeleri, Çin'e karşı birlikte Talas Savaşı (751) yapılması Türklerin İslam'a girmesinin dönüm noktası olmuştur. Emevilerin ırkçı tutumlarının tersine millet ayrımı yapılmaması, Türklere askeri ve idari alanda görevler verilmesi, hatta Emirül Umeralık (vezirlik) görevi dâhil bazı ayrıcalıkların verilmesi Türk-Arap ilişkisini olumlu yönde etkilemiştir. Birçok Türk beyi bu dönemlerde İslam'ı seçmiştir. Türk topraklarının İslamlaşması ivme kazanmıştır (Yazıcı,2014, 11-13). 10. yy'ın ilk yarısından itibaren halkı ve idarecisi Müslüman olan Türk devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Yarı bağımsız Tolunoğulları, Sacoğulları, İhsidiler, tam bağımsız İdil (Volga) Bulgar Hanlığı, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Harzemşahlar tarih sahnesinde yer almıştır (Yazıcı, 2014, 39-41).

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Malazgirt Zaferi'nden (1071) önce Anadolu'ya göçler başlamıştır. İslam'ın Türk kültüründe anlaşılması, kabul edilmesi ve yayılmasında Hoca Ahmet Yesevi (ö.1166) önemli bir şahsiyettir. Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesinin alt yapısını hazırlamıştır. Malazgirt zaferi ile Anadolu'ya göçler hız kazanmıştır. Alparslan ve Melikşah dönemlerinde Türkmen boylarının Anadolu'ya yerleşimi plan dâhilinde gerçekleşmiştir. Oğuz boyları buralarda Türkmen olarak anılmaya başlanmıştır. Anadolu Türk yurdu haline getirilmiştir. 13. yy'ın sonlarına doğru ortaya çıkan Moğol istilası ile Selçuklu Devleti çöküş sürecine girmiştir. Moğol tehdidi nedeniyle Türk boylarının güvenli liman olarak gördükleri Anadolu'ya göçler tekrar yoğunlaşmıştır. İkinci dalga diyebileceğimiz bu göçler ile Anadolu'ya planlı bir yerleşim söz konusu olamamıştır. Moğol zulmünden kaçan pek çok âlim de Anadolu'ya sığınmıştır. Muhyi'd-din İbnü'l-Arabî, Evhadü'd-din Kirmani, Ahi Evran, hadis âlimi Ebu'l Hasan el-İskenderani, Şeyh Hasan Onar, Cemalü'd-din Vasiti buraya gelen âlimlerden bazılarıdır. Bu âlimler beraberinde ilimlerini ve yaşadıkları beldelerin kültürel özelliklerini de taşımışlardı. Göç ile birlikte Anadolu'da pek çok tekke ve zaviye açılmıştır. İlmî, ahlaki, dini, tasavvufî, iktisadi ve kültürel anlamda Anadolu altın çağını yaşamıştır. Yeni gelen Türkmen boylarının İslam'ı tanımaları, öğrenmeleri, yeni topluma uyum sağlamaları, iş ve mesken sahibi olmaları için Ahi Evran'ın kurduğu Ahilik Sistemi aktif rol almıştır. H. Bektaşî Veli, Mevlana Celaleddin Rumi, Yunus Emre dönemin tanınan karakterlerindedir. Moğol tehdidi ile toplum arasında birlik beraberliği artıran yeni kültürel değerler oluşmuş, İslami değerlerin ışığında Sünnî tasavvufî akımlar ile Fütüvvet anlayışında geliştirilen Ahilik sistemi insanları zorluklara karşı dirençli kılacak dinamikler olmuştur (İlimli Usul, 2007, viii- ix).

Anadolu'ya yerleşen Türkmen boyları geleneklerini, adetlerini, alışkanlıklarını da bu topraklara taşımıştır. Anadolu'da Türkler arasında İslam'ın yayılması değerlerin yeniden şekillenmesinin dönüm noktası olmuştur. Hoca Ahmet Yesevî ve talebelerinin gayretleri ile İslam dini daha iyi anlaşılmiş ve yorumlanmıştır.

İslam dinine geçen Türkmenler dönemin İslam âlimlerinin rehberliğinde tevhit inancıyla örtüşmeyen gelenekleri ya terk etmiş ya da İslami değerlerle yaşatmaya devam ettirmiştir. Yeni inanç sistemiyle yeni yeni değerler de oluşmuştur. Camiler, Ezanlar, Cuma Namazları, dini bayramlar, Ramazan ritüelleri, çeşmeler, sebiller gibi mimari yapılar, dini-millî semboller, karakterler sayılabilir. Osmanlı kültürünün İslam'ı anlama ve yorumlamadaki inceliği, yaşatılan değerleri daha da zenginleşmiştir. Sadaka taşları, Zimem defterleri, penceredeki çiçeklerin renklerinin verdiği mesajlar, kahve ikramındaki incelik gibi sayılamayacak kadar yeni değerler oluşmuş, toplum tarafından benimsenerek yaşatılmıştır. Bu değerlerden birçoğu günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Ancak bazıları da unutulmuştur.

Mühibe AKYILDIZ

1. GELENEKLER

1.1. YOLCUNUN ARKASINDAN SU DÖKMEK

Türklerin İslam öncesi inanışlarında "Gök Tengri" inancıyla birlikte "Yer ve su" ruhlarına da ayrıca önem verilmekteydi. Su ruhu, manevi bir kudret olarak nitelendirilmiştir. Vatanın korunmasında yer ve su ruhlarının rolü Tonyukuk yazıtlarında da yer almıştır. Suyu ayrı bir değer veren Türklerin, İslam'ı kabul edışıyle birlikte suya verilen değer daha da artmıştır. Suyu israf etmemek, su dağıtmak, çeşme ve sebiller yaparak toplum hizmetine sunmak sayılabilir. İslam öncesi tevhit inancına ters düşen birçok geleneği de terk etmiştir (Kıyak, 2013,23-24).

Bir yakınımızı dostumuzu yolcu ederken arkasından su dökülmesine tanık olmuşuzdur. Su gibi gidip su gibi dönesin anlamını taşıdığı düşünülmektedir. Ancak geleneğin ortaya çıkış zamanını tespit için literatürü incelediğimizde net bir bilgiye ulaşamıyoruz. Suyu verilen öneme binaen bu geleneğin eski Türklere kadar uzandığı tahmin edilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yolcunun arkasından su dökmekle yolcunun vakitlice sağ salim dönmesinin ancak dökülen su ile mümkün olacağına dair inanç ile uygulanıyor olmasına sıcak bakmamıştır. İslam tevhit inancı ile örtüşmeyeceğinden hurafe olarak görmüştür. Bu tarz uygulamaların batıl, sudan fayda beklemenin de batıl inanç olduğu, yardımın yalnız Allah'tan olacağını ifade etmektedir (Ayrancı, 1992, turkiyekayipkulturahazinelineriniariyor.wordpress.com) [01.02.2020].

Zeynepnaz TUFAN

1.2. SOFRA ADABI

Şekil 3: Sofra Adabı (<http://www.neyazar.net>) [28.02.2020].

Her toplumun kendine özgü bir yemek yeme kültürü vardır. Yemek yeme adabının şekillenmesinde örf ve adetlerimiz ve dini değerlerimiz temel etken olmuştur. Sofra adabının ilk oluştuğu hadiseyi araştırdığımızda Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde önemli bilgilere rastlamaktayız. Eserde toylar, toy erkânı (günümüz bürokratları) ile yapılan yemekli toplantılar ve bunlarla ilgili ifadeler kültürümüzün yemek yeme adabına verdiği önemi ortaya çıkarmaktadır (www.turktoyu.com) [26.01.2020].

Toplumumuzda geçmişten günümüze toplu yemeklerde uygulanan genel kabul görmüş bazı yemek yeme kuralları yazılı kanun gibi algılanarak uygulanmaktadır. Hadis-i şeriflerde tavsiye edilen tutum ve davranışlar da bu adabın toplumun geneline yayılmasını sağlamıştır. Yemekten önce elleri yıkamak, yemeğe başlamak için aile büyüğünü beklemek, herkes sofraya geldikten sonra başlamak, besmele ile başlamak, sağ elle yemek, lokmaları büyük almamak, iyice çiğnemek, yavaş yavaş yemek, suyu yudum yudum içmek, başkalarının lokmalarına bakmamak, etrafı rahatsız etmeden, insanları yemekten soğutacak sesleri çıkarmadan yemek, kötü söz ve davranışlardan uzak durarak yemek, ortak tabaktan yenildiğinde önünden yemek, ayrı tabaklarda sunum yapıldığında yeterince yemek alıp hepsini bitirmek, israf etmemek, otururken sağa sola dayanmadan oturmak ve doymak üzere iken yani iştah halen varken yemeği sonlandırmak, yemek esnasında dışarıdan gelen herhangi birini Tanrı misafiri olarak kabul edip sofraya davet etmek, misafire servis açmak, yemekten sonra Allah'a (c.c.) şükretmek, hane halkına dua etmek, elleri ve ağzı yıkamak vb. yaygın yemek adabındandır (Cihan,1982, 34-40; <https://www.yenisafak.com>; <http://www.gazete1453.com.tr>) [23.10.2019].

Günümüzde sofrada adabına batı kültürünün yansımaları görülse bile yemek yeme adabında, misafirlere ikram hazırlama ve misafir ağırlama ile ilgili değerlerimiz toplumumuzda yaygın olarak devam etmektedir.

Zeynepnaz TUFAN

Betül TANRIKOLUOĞLU

Ayşe CEYLAN

1.3. PENCEREDEKİ ÇİÇEKLER

Şekil 4: Penceredeki Çiçekler (<https://pxhere.com>) [28.02.2020].

Kokularıyla duylara hitap eden çiçekler, renkleriyle de mesajlar verir. Osmanlı döneminde yaygın olarak görülen pencere önündeki çiçekler renklerine göre anlam taşımaktadır.

Kırmızı renkli çiçek, evde genç kız olduğunu belirtir. Sokaktan geçenlerin konuşmalarına dikkat etmeleri, genç kızı utandırmamaları manasındadır. Sarı renkli çiçek, evde hastanın bulunduğunu ifade eder. Sokaktan geçenlerin anlayış

göstermesi, çocukların daha sessiz oynamaları, hastayı rahatsız edecek hâl ve davranıştan

uzak durulması mesajını verir. Bu durum mesajı alan komşularda sorumluluk duygusunu uyandırır. Hasta ve hasta yakınının ihtiyaçlarının karşılanmasında komşusunu gayrete getirir (www.bisorubicevap.com; www.istanbultarih.com; www.suffagah.com) [09.10.2019].

Toplumsal iletişimde inceliğin, dayanışmanın, birlik ve beraberliğin en güzel örneklerindedir. Günümüzde bunu görmek mümkün değil. Şehirleşme ve çok katlı bina ve sitelerde yaşamın yaygınlaşması böyle bir geleneğin belki de unutulmasının sebeplerindedir diyebiliriz.

Zeynepnaz TUFAN

1.4. KANDİLLER

Osmanlı Devleti'nde bazı gün ve gecelere yönelik özel kutlamalar, törenler düzenlenmiş ve zamanla saraydan halka uzanan folklorla dönüşmüştür. Literatürde ilk olarak Osmanlılarda II. Selim (1566-1574) döneminde camilerin minarelerinin kandillerle aydınlatılması sebebiyle bu özel gecelerin "Kandil geceleri" olarak adlandırıldığını görmekteyiz (Aslan, 2009,199-200).

Recep ayının ilk Cuma gecesi Regaip Kandili'dir. Aynı ayın 27. gecesi Miraç Kandili'dir. Beş vakit namazın farz kılındığı, imanlı ölen müminlerin cennetle müjdelendiği gecedir. Şaban ayı ve Ramazan ayında sırasıyla Berat Kandili ve Kadir Gecesi bulunmaktadır. Rebiyülevvel ayının 11. gecesi Mevlid Kandili'dir. Gecenin bereketine kavuşmak için bu kandiller ayrıca ibadet ve dua ile geçirilir.

Âlimlerimize göre bu geceleri işaret eden Kuran-ı Kerim'de ayetler bulunmaktadır. Recep ayı ve Regaip Gecesi Tevbe 9/36, Kadir Gecesi Kadir 97/1-2, hadislerde Şaban ayının 14. gecesi Berat Gecesi olarak geçmesi (İbni Mace), bu günlere ayrıca önem verilmesini sağlamıştır. Bu gecelere mahsus bazı ibadet şekilleri hadislerle ve âlimlerin tavsiyeleri ile desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. Bu sebeple bu kutsal gecelerin Müslüman olan toplumlarda ayrı bir önemi vardır. Camilerde akşam ezanı ile sabah ezanına kadar kandiller yakılarak mübarek geceler sembolize edilir. Bu günler, Allah'a yakınlaşmak, O'nun rızasına ulaşmak, O'ndan af ve bağışlanma dilemek için fırsat olarak görülmektedir. Camilerde bu gecelerin anlam ve önemini ifade eden sohbetler verilir, nafile namazlar kılınır, geceye özel dua ve zikirlerle gece ihya edilir (Bozkurt, 2001, 300-301; Aksoy, 2016)

Günümüzde de kandiller bireysel olarak evlerde veya toplu olarak camii gibi geniş mekânlarda kutlanmaya devam etmektedir. Kandil programları medya aracılığı ile de yayınlanmaktadır.

Hatice Betül UÇAR

1.5. SADAKA TAŞLARI

Şekil 5.: Sadaka Taşı (<https://www.risalehaber.com>) [28.02.2020].

hasenatları gizli tutmaya çalışmıştır. Türk İslam kültüründe bu anlayış sadaka taşları şeklinde tezahür etmiştir. Aynı anlayışı yansıtabilecek tarzda da tasarlanmıştır. Sadaka taşının üst kısmına yakın bir yere veya tepesine oyuk yapılmıştır. Ekonomik durumu iyi olanlar sadakalarını oyuğun içine bırakır. Sadaka bırakan da alan da elini oyuğun içine uzatır. Böylece kimin sadaka bıraktığı, kimin sadakayı aldığı belli olmaz. Bunun için de akşam saatlerinin tercih edildiği, sadaka taşlarındaki sadakaların bazen günlerce orada beklediği, bazen de ihtiyaç sahiplerinin sadakaların tamamını almayıp bir kısmını aldıkları da kaynaklarda geçmektedir (www.yenisafak.com) [09.10.2019].

Veren el ile alan elin belli olmadığı sadaka taşları, insanlık onuruna yaraşır bir dayanışma sistemini sunmaktadır. Veren kişinin kimliği belli olmadığı gibi alan kişinin de belli olmaması, sadakayı alanı sadakayı verene karşı minnettarlıktan kaynaklı eziklik duygusundan kurtarmaktadır. Onurunun rencide olmasının da önüne geçmektedir. Bu bilinmezlik sayesinde sadakayı veren de gurur ve kibre kapılmayacaktır. Hayırlı ameli ile Allah'ın Teala'nın rızasını umacaktır (Adıgüzel, 2014, 88).

Günümüzde bazı tarihi camilerin avlularında sadaka taşları hâlâ sağlam olarak durmaktadır (Yozgat/Çapanoğlu Camii). Bu taşlar, günümüzde kullanılmamaktadır. Sadaka taşları atıl bile olsalar zamanın onurlu duruşunu sergilemeye devam etmektedir. Aynı zamanda ecdadın, insan haysiyetine yaraşır bir inceliğe sahip yardımlaşma anlayışı sergilemesi açısından diğer toplumların önüne geçtiğinin göstermektedir.

Sadaka taşları kullanılsa bile Türk halkı yardımlaşma alışkanlığından vazgeçmemiş, bireysel ya da kurumsal olarak buna devam etmiştir. Başta belediyeler olmak üzere bazı hayır kuruluşları da yardıma muhtaç insanları yalnız bırakmamaktadır. İhtiyaç sahiplerine zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar düzenli maddi destek sağlanması, gıda, sağlık, yakacak ve

Sadaka taşları, insan boyuna yakın ortalama 2m. uzunluğunda silindirik şeklinde bir yapıdır. Üst kısmında 15 cm. derinliğinde bir oyuk bulunmaktadır. Şehirlerde ve kasabalarda daha çok cami ve çeşme etrafında bulunur. Sadaka taşları bu mekânların bir köşesinde, fazla göz önünde olmayan yerlere dikilmiştir (www.islamveihsan.com) [09.10.2019].

H. Muhammed (sav)'in sağ elini verdiği sol elini görmemesi şeklindeki tavsiyeleri üzerine Müslümanlar yaptıkları hayır ve

sosyal hizmetler vb. verilmesi şeklinde yardımlaşma geleneği devam etmektedir (Adıgüzel, 2014, 87-88; www.yenisafak.cos)[09.10.2019].

Hatice Betül UÇAR

1.6. BAYRAMLAR

Şekil 6: Bayramlar (<http://nurullahmisiroglu.com>) [28.02.2020].

İslam toplumlarında yılda iki kere olmak üzere iki dini bayram kutlanmaktadır. Bir aylık orucun sonunda Şevval ayının birinci günüyle başlayan ve 3 gün kutlanan Ramazan Bayramı ve Zilhicce ayının 10. gününde başlayıp 4 gün kutlanan Kurban bayramıdır.

Kurban geleneği dinimizde Adem (as.) ile başlar. Adem (as.)'in oğullarından

Habil ile Kabil'in Allah-u Teala'ya kurban sunmalarıyla ilgili menkıbeler, Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in oğlu İsmail ile ilgili kıssa ve Hz. Muhammed (as.)'in hadisleri ile kurban ritüeli Müslüman toplumlar için önemli bir dini sorumluluk ve gelenek halini almıştır. Bugün bütün İslam ülkelerinde kurbanlar kesilmekte, kurban bayramı kutlanmaktadır. Her iki bayramda da amaç Allah-u Teala'nın rızasını, hoşnutluğunu kazanmak, O'na daha fazla yaklaşmaktır (Kuzu, 2015).

Ülkemizde bayramlara birkaç gün kala bayram hazırlıkları yapılmaktadır. Bayram gününü heyecanla bekleyen Müslümanlar evlerde temizlik yapar, bayram için tatlı ve ikramlıklar temin eder, güzel kokular alır. Başta çocuklar olmak üzere ellere kına yakılır, arife günü gusül abdesti alınır, bayram sabahı erken kalkılır, bayrama özel yeni giysiler ya da yöresel giysiler giyilir, erkekler bayram namazına gider. Namazdan sonra anne, baba ve büyüklerle, komşularla, akrabalarla bayramlaşılır, küsler barıştırılır, taziye evleri ilk bayramlarında yalnız bırakılmaz, bayramlaşmada öncelik onlara verilir. Hastalar, düşkünler ziyaret edilir. Çocuklar arkadaşlarıyla mahalle sakinleri ile bayramlaşarak şeker ve harçlık toplar. Ramazan ayı içinde fakirlere fitre ve zekât verilir, kabir ziyaretleri yapılır, kurban bayramı arifesinin sabah namazı ile bayramın 4. günü ikindi namazına kadar teşrik tekbirleri getirilir, kurban bayramında

kurban etinin bir kısmı fakirlere dağıtılır, misafirlere kurban etinden ikram edilir (Albayrak, 2019; Gönel Sönmez, 2016,143; www.milligazete.com.tr) [26.01.2020].

Bayramlar, bireyler arasındaki samimiyeti, dostluğu, yardımlaşmayı, dayanışmayı kuvvetlendirmesi, birlik duygusunu pekiştirmesi yönüyle toplumu bir arada tutar. Devletler tarafından bu tür değerler her zaman desteklenmiştir. Günümüzde de devletimiz bayram günlerini resmi tatil ilan etmiştir. Böylece bu geleneğin daha canlı, daha etkili bir şekilde devam etmesini sağlamıştır.

Hatice Betül UÇAR

Beyza ÇİMEN

1.7. OYMACILIK SANATI

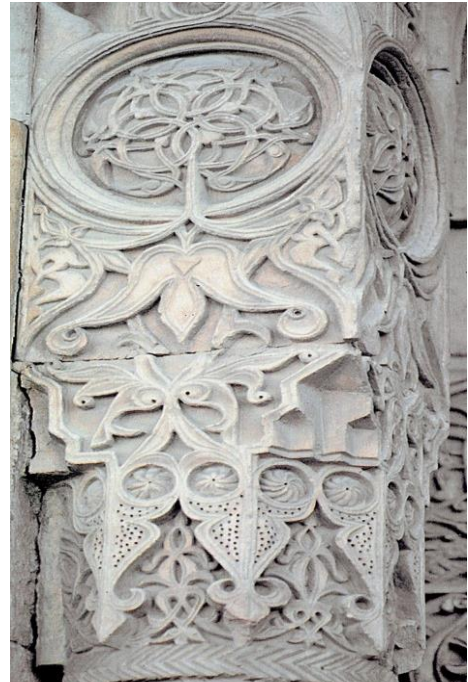

Şekil 7: Oymacılık (<https://www.kenanatim.com>) [06.03.2020]

Oymacılık sanatı, Türk İslam kültüründe daha estetik, daha soyut hale gelmiştir. Yazı ve geometrik şekiller ve figürsüz nebati motifler üslûplaştırılmıştır. Sülüs yazısı, çiçek motifi, fildişi, sedef kakması teknikleri ile oymacılık sanatı zenginleştirilmiştir. Günümüzde de yeni tekniklerin eklenmesiyle gelişerek varlığını sürdürmektedir (Dündar, 2019, 358).

Mimari ve şehircilik alanında yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle kazılarda ortaya çıkan yerleşim alanları, mutfak eşyaları, mücevherler, ok ve kılıç gibi aletler üzerinde oymacılık sanatının örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır. En güzel örneklerini Anadolu Selçuklu ve Osmanlı

Tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Ahşap, taş, mermer, kemik, maden, fildişi, akik, kâğıt ve derinin oyularak şekil verilmesi tekniğine oymacılık denir. Alçak ve yüksek kabartma teknikleri ile yapılmaktadır. Alçak kabartma tekniğinde şekiller sert bir alet kullanılarak yapılır. Yüksek kabartma tekniğinde ise şebeke ve geçme yöntemleri kullanılmaktadır.

Şekil 8: Divriği Ulu Camii Batı Kapısı, Bozkurt, 2007, s.13-15.

dönemlerinde görmekteyiz. Cami, çeşme, kervansaraylar, cami taç kapılar, şifahaneler, hamamlar vb. yerlerde uygulanmıştır. Ankara Alâeddin Camii minber kitabesi, Edirne’de Selimiye Camii, Kastamonu Kasaba köyü Mahmud Bey Camii’nin kapısı, Divriği Ulu Cami Batı Kapısı gibi örnekleri artırmak mümkündür (Bozkurt, 2007,13-15; www.bilgiustam.com) [18.12.2019].

Zeynepnaz TUFAN

1.8. SAĞ EL ve SAĞ AYAK ÖNCELİĞİ

İslam dini her konuda olduğu gibi günlük hayata da bir ölçü getirmiştir. Sağ ve sol uzuvlara farklı roller yüklenmiştir. İslam dinin getirdiği hükümlerin hikmeti tam olarak bilinmese de sevap, günah veya fazilet bakımından değerli görülmesi hükümlerin yerine getirilmesini sağlamıştır.

Kur'an-ı Kerim'in Hakka ve Zümer Surelerinin çeşitli ayetlerinde "Sağ" kelimesi geçmektedir. Hadisi Şeriflerde de, bir işe sağdan başlamak, giyinirken sağdan, çıkarırken soldan başlamak, sağ el ile yemek yeme, bir şeyler alıp-verme, kapıdan sağ ayakla girme-sol ayakla çıkma, sol el ile taharetlenme, tuvalete sol ayakla girip, sağ ayakla çıkma tavsiye edilmiştir. Sünnet olması nedeniyle toplum tarafından benimsenip günümüze kadar uygulanmaya gelmiştir.

Bilimsel olarak tuvalete sol ayakla girip sağ ayakla çıkılması tavsiyesinde, düşme tehlikesine karşı kişinin bedeninin tuvaletin dışında kalmasının arzu edilmesidir. Sol elin küçük-büyük abdest temizliğinde tavsiye edilmesi, sağ elin yeme ve içmeye ayrılması sağlık ve temizlik açısından önerildiği düşünülmektedir. Sağdan giyinip, soldan giysi çıkarmaya başlamak gibi durumların elbette bir hikmeti vardır ancak bu konuda yapılmış bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır (<https://sorularlailslamiyet.com>; www.risaleajans.com; www.islamquest.net) [09.10.2019].

Nazlı Ayşe MENCİK

1.9. SÜRME ÇEKMEK

Kirpik diplerini ve gözün çevresini siyaha boyamak için kullanılan maddelere sürme denilir. Farsça bir kelimedir. İsmid, sürme olarak kullanılan taştır. Kolayca dağılabilen, siyah / gri, kırmızı veya kahverengi (siyahımsı kırmızı) renklerinde, temiz olduğunda da parlak ve gümüş renginde bir taş tozudur. İçeriğinde sülfür ve çinko barındırır (<https://www.hasankocabas.com.tr>) [13.07.2020]. Göz ilacı olarak da geçer. En kaliteli sürme İsfahan'da üretilmektedir.

Şekil 9: İsmid Sürme Taşı
(<http://www.ebitki.com>) [30.08.2020].

M.Ö. 3500 yıllarından yani Bronz çağından bu yana kullanılmaktadır. Roma, Mısır ve Hindistan'da yaygındır. Dini inançlar açısından Kuzey Afrika, Ortadoğu, Güney Asya'da kullanımı devam etmektedir.

Peygamberimiz (sav) "İsmid ile sürmelenmeye devam ediniz. Çünkü o kirpikleri uzatır, göz içinde olan bayağı maddeleri giderir ve gözü kuvvetlendirir" demiştir (*Tirmizî*, c.4, Hadis No:1757) ve

kendisi de kullanmıştır. Ayrıca sürmenin İsmid'den, soğuk ve kuru olanını tavsiye etmiştir (Yalçın, 2010,169-170).

Peygamber sözü ve uygulaması nedeniyle Türk İslam kültüründe de 20. yy'a kadar yaygın olarak kullanılmıştır. Günümüzde eskiye nazaran kullanımı azalmıştır. Sürme yerine farklı renklerde göz kalemleri, rimeller tercih edilmiştir. Peygamber tavsiyesinden ziyade görsel amaçlı kullanılmaya doğru meyil gözlenmektedir (www.ihvan.com.tr; www.ismailaga.org.tr; www.ihvan.com.tr) [18.12.2019].

Ayşe CEYLAN

1.10. MİSAFİRE GÜZEL KOKU İKRAM ETMEK

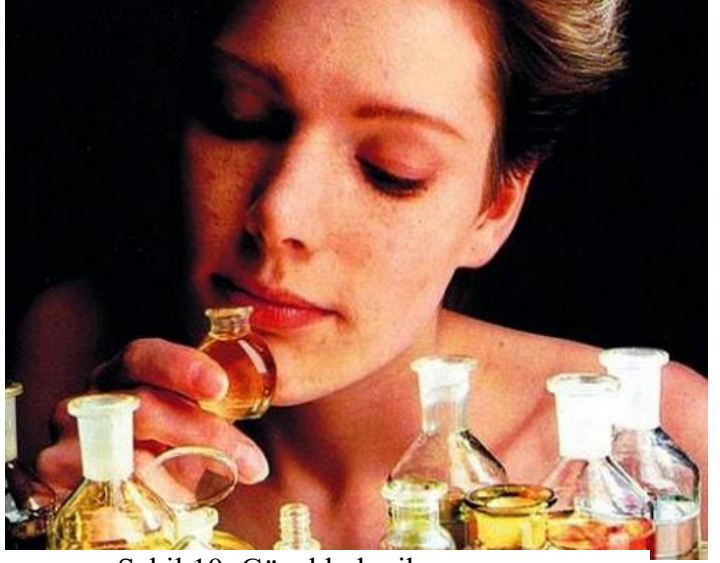
Misafire koku ikram etmek nezaket kuralıdır. Misafire koku ikramı eski bir adettir. Hane sahibinin misafire koku ikram etmesi onun konukseverliğini gösterir. Güzel koku ikramı olarak bir zamanlar gülsuyu yaygın iken günümüzde kolonya türleri tercih edilmektedir.

Peygamberimiz de güzel koku sürer ve giyim kuşamına dikkat ederdi. Kendisine koku ikram edildiğinde de geri çevirmezdi. Yanında koku taşı gerektiğinde ondan sürdüğü anlatılırdı. Evinde misk, kâfur, amber ve ud gibi ağaç yongalarının tütsülendiği belirtilir (İbn Sa'd, *Tabakât*, c.1, s.113) (www.ismailaga.org.tr; <https://sorularlaislamiyet.com>) [30.01.2020].

Toplumumuzda, Peygamberimizin misafir ağırlama ile ilgili sözleri nedeniyle olsa gerek misafir tanı misafiri olarak karşılanır, peygamberimizin gül koktuğu rivayetlerine nispeten de, misafire gül suyu ikramının tercih edildiği düşünülmektedir. Osmanlı'nın devlet erkânında ve günlük hayatında koku ikramı, sünnetten dolayı gelenek halini almıştır. Hatta güzel kokunun kullanım amacı genişletilmiş şifahanelerde tedavi amacıyla da kullanılmıştır (Yılmaz, 2018; www.cnnturk.com) [30.01.2020].

Güzel koku insanın ruh halini olumlu yönde etkilemektedir. Pozitif enerji vermektedir. Aromatik bitkilerden elde edilen esansiyel yağlar, burundaki koku yollarındaki reseptörler aracılığıyla organizmayı etkilemektedir. Stres ve gerginliği azalttığına dair araştırmalar mevcuttur (Eren, Öztunç, 2016, 107-110).

Günümüzde de gül suyu, limon kolonyası, tütün kolonyası, zeytin, incir vb. şeklinde geniş bir koku yelpazesi ile bu gelenek yaşatılmaktadır.

Şekil 10: Güzel koku ikramı
(<http://bihterturkanergul.com>) [06.03.2020].

1.11. YAĞMUR DUASI

Kurak zamanlarda yağmur yağması için toplu halde dua edilmesine "Yağmur Duası (istiska)" denir. Yağmur duası, Allah-u Teala'nın yağmuru bahşetmesi için yapılan ayrıca bir ibadettir. Yağmursuzluk da bu ibadetin vaktidir. Toplu halde tövbe ve bağışlanma dilemenin önemi de bu ibadette vurgulanmaktadır. Sırf yağmur yağsın niyetiyle bu ibadet yapılsa belki de ibadetin reddine sebeptir. Çünkü yağmuru yağdıracak Allah'tır. Kula düşen mütevazi olup halini değerlendirmek, Allah'tan af dilemek ve merhametini ummaktır.

Yağmur duasından önce sadaka verilmesi, günahlardan tövbe edilmesi ve küslüklerin giderilmesi uygun olur. Yağmur duası 3 gün art arda yerleşim alanının dışında yapılır. Yağmur duasına çıkılırken yaşlıları ve küçük çocukları, hayvanları da götürmek güzel görülmüştür. Yağmur duası için kıbleye dönülür, imam ellerini yukarıya kaldırarak dua eder. Cemaat de ellerinin kaldırarak "âmin" der. Namazdan sonra hutbe okunur. Hutbe sona erince imam cemaate arkasını döner ve hep beraber kıbleye doğru ayakta durarak dua edilir ve Allah'tan yağmur talep edilir (<https://kurul.diyaret.gov.tr>)[11.02.2020].

Eski toplumlarda da buna benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Bu uygulamanın farklı motiflerde Oğuz Türklerinde de rastlanmaktadır. Oğuzlar "yağmur taşı, yat taşı" kullanılarak bu uygulamayı gerçekleştirdiğine dair bilgiler mevcuttur (Acıpayamlı, 1964). Kuran-ı Kerim'de Musa, Nuh ve Hud Peygamberlerinin kavimleri için Allah'u Teâla'dan su istemeleri, Kuran'ın Bakara 2/60, Araf 7/160, Hud 11/52, Nuh 71/10-12 ayetlerinde geçmektedir. Hadislerde kurak vakitlerde yağmur duası teşvik edilmiştir. Peygamberimiz de zaman zaman yağmur duasına çıkmıştır. Günümüzde de bazı kurak bölgelerde köy halkı yağmur duasına çıkmaktadır. Yağmur duası ile yağmurun yağması arasında bilimsel bir dayanak aranmamalı. Aksine yukarıda değinildiği gibi yağmursuzluk bu ibadetin vakti olup, kulların günahlarından tövbe ederek Allah'a yaklaşması için bir sebeptir (Baktır, 2001, 381-383; Acıpayamlı, 1964, 223-224; <https://kurul.diyaret.gov.tr>) [30.01..2020].

Toplumumuzda zaman zaman şehirlerde ve köylerde yağmur duasına çıkıldığına dair basından haberler gelmektedir.

Betül TANRIKOLUOĞLU

Yaren ER

1.12. MİSAFİR AYAKKABILARININ DÜZELTİLMESİ

Eve misafir geldiği zaman ayakkabıların düzeltilmesi eski bir Türk geleneğidir. Ayakkabıları düzeltme şeklinin kendine özgü bir anlamı vardır. Misafir ayakkabılarını düzenlenme şekli ziyaretin memnuniyeti hakkında ipuçları vermektedir.

Misafir içeri alınınca dışarıda kalan ayakkabılar düzenlenir. Misafir içeri alındıktan sonra çıkışta kolaylık sağlanması için ayakkabılar dışa dönük baktırılarak dizilirdi. Bu toplu etkinliklerin yapıldığı durumlarda da tercih edilen bir düzenleme şeklidir. Zira çıkışta kapıda yığılmayı azaltması ve ayakkabıların daha kolay giyilebilmesi için birçok kişinin tercih ettiği yöntemdir.

Osmanlı döneminde kişi sayısının az olduğu ziyaretlerde bu durum tersine dönmüş ayakkabılar içe dönük olarak dizilmeye başlanmıştır. Amaç, misafirine ziyareti ile memnuniyetini gösteren ev sahibinin zarif mesajıdır. Aynı zamanda misafir çıkarken ayakkabısını ev sahibinin yüzüne dönerek giyecektir. Arkasını dönerek ayakkabı giyme nezaketsizliği de ortadan kalkmış olacaktır (<https://suffagah.com>) [09.10.2019], (<https://www.yenisafak.com>; <https://bilgideryam.com>) [30.01.2020].

Elif Büşra BİÇER

1.13. SU İÇME ÂDÂBI

Hayatımızda önemli bir yeri olan suyun kültürümüzde kendine özgü bir su içme âdâbı vardır. Toplumumuzda su içerken insanların birçoğunu oturur halde ve yudum yudum su içtiğini görmek mümkündür. Batı kültüründe ise insanların ayakta bir şeyler yediğini ve içtiğini sıklıkla görürüz. Bu farklılık İslam kültürünün Müslümanlara yansımalarının işaretidir.

Hadisi şeriflerin teşviki ile su içme adabı toplumumuzda yaygın olarak uygulanmaktadır. Peygamberimiz (SAV), suyun oturarak içilmesi gereken yerde oturarak, ayakta içilmesi gereken yerde de ayakta içmiştir. Zemzem suyu, namaz için alınan abdestten kalan su, asılı duran su kırbası dışında suyu oturarak içmiştir (<https://www.ismailaga.org.tr>) [11.02.2020]. Kibleye yönelip oturarak, su bardağı sağ ele alınarak, üçer yudumda ve her seferinde besmele ile içilmesi, sonunda da "Elhamdülillah" denilmesi sünnettir. Ayakta su içmenin insan sağlığına zararı yine hadislerle açıklanmıştır (Uzut, 2017, 151-152; Cihan, 1982, 41-42).

Ayakta su içmenin zararları konusunda doğrudan akademik bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte diyetisyen ve beslenme uzmanları suyu yudum yudum içme üzerine vurgu

Şekil 11: Su içme adabı (<https://www.risalehaber.com>) [31.08.2020].

yapmaktadır. Bir bardak suyu bir seferde lıkır lıkır içmenin sakıncalı olduğunu belirtmektedirler. İnternet ortamında yaygın olarak paylaşılan şu açıklamalar da mevcuttur. Oturarak su içildiğinde su önce midede birikir suyun içindeki mikroorganizmalar ölür, sonra onikiparmak bağırsağına gider. Böylece hastalıklardan da korunmuş olunur. Su ayakta içildiği zaman su doğrudan onikiparmak bağırsağına gider. Midede beklemediği için sudaki mikroorganizmalar ölmeden bağırsağına gider ve vücut hastalıklara açık hale gelir (Önal, 2011; Durmaz, 2016) [02.02.2020];

(<https://www.timeturk.com/tr>) [23.10.2019]; (<https://www.sabah.com.tr>) [02.02.2020]; (<https://timesofindia.indiatimes.com>) [11.02.2020].

Elif Büşra BİÇER

Yaren ER

1.14. MARŞLAR

Bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçasına marş denir (TDK). Marşlar toplumların özgürlüklerini, zaferlerini, ümitlerini ifade eder. Güfte ve armonisiyle tarihin ruhunu, hafızalara taşır. Fertlerde vatan, bayrak, millet sevgisini güçlendirir (Hamarta, Arslan vd., 2017, 1646).

Türklerde ilk marş geleneği Orhun Yazıtlarında Hun Türk Devletinde "Tuğ" olarak geçmektedir. Selçuklularda "tablhâne" ve "nevbethâne", Osmanlıda Yavuz Sultan Selim (1470-1520)'den sonra "mehterhâne" ismi ile tanımlandı. Hepsi de askeri marştır. Osmanlıdan günümüze Mehter Marşı kalmıştır (Tekin, Doğrusöz, 2018, 320; <http://www.osmanli700.gen.tr>) [18.11.2019]. Marşlarımızdan Cumhuriyet Marşını, İstiklal Marşını, 10. Yıl Marşını, 50. Yıl Marşını ve Gündoğdu Marşını sıralayabiliriz.

Cumhuriyet ile ülkemizin milli marşı, İstiklal Marşı olmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında Mehmet Akif Ersoy yazmıştır. Meclise sunulan şiirler arasında Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı şiir beğenilmiş ve kabul edilmiştir. Bestelenmesi uzun zaman almıştır. 1921'den 1930'a kadar

Ali Fırat Çağtağ'ın bestesi kullanılmıştır. 1930'dan sonra da Osman Zeki Üngör'ün bestesi kullanılmıştır (<https://www.gzt.com>) [18.11.2019].

İzmir Marşı, Türk ordusunun Kurtuluş Savaşında İzmir'e girişini konu alan marştır. Onuncu Yıl Marşı, Cumhuriyetin 10. yılını kutlamak için yazılmıştır. 50.yıl Marşı, Cumhuriyetin 50. yılını kutlamak için yazılmıştır. Gündoğdu Marşı, Büyük Taarruz sonrasında fedakâr Türk askerini anlatmak için yazılmıştır. Birlik ve beraberliğimizi, vatan, millet, bayrak sevgisini pekiştiren marşlarımız kültürümüzün milli değerleridir. Resmi ve gayri resmi törenlerde, etkinliklerde okunmakta ve dinlenilmektedir (<http://www.kimkimdir.net.tr>; <https://www.yeniakit.com.tr>) [18.11.2019].

Elif Büşra BİÇER

1.15. MESİR MACUNU

Mesir macunu içeriğinde kırk çeşit baharatı barındıran ve şifa amaçlı hazırlanan bir karışımdır. İlk olarak Merkez Efendi künyesi ile bilinen Manisa Bimarhanesi'nin ilk başhekimi Musa bin Muslihiddin bin Kılıç tarafından ilaç olarak hazırlanmıştır (<http://www.milliyet.com.tr>) [10.10.2019].

Şekil 12: Mesir Macunu (<http://www.sadecebilgi.net>) [31.08.2020].

Tıp bilgisinde yetkin olan Merkez Efendi, Manisa'da bulunduğu sırada kırk çeşit baharattan oluşan bir macun hazırlamıştır. Macunun yapımında; tarçın, karabiber, yenibahar, karanfil, çörek otu, hardal tohumu, anason, kişniş, zencefil, tarçın çiçeği, zerdeçal, Hindistan cevizi, rezene, kebabiye, sinameki, sarı halile, vanilya, darıföfül, kakule, havlıcan, zulumba, hıyarşembe, safran, iksir, kimyon, galanga, çam sakızı, mirsafı, meyan balı, şamlışaşlı, limon kabuğu, kremtartar, zağfiran, udülkahır, çöpçini, eskir kullanmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr>) [10.10.2019].

İştah açıcı, kuvvet verici, idrar söktürücü, yorgunluk giderici, hormon düzenleyici, bağışıklık sistemini güçlendirici gibi pek çok faydası bulunmaktadır. Bunların yanı sıra zehirli hayvan sokmalarına karşı etkisi de mevcuttur. Bu karışımlardan elde edilen macun Manisa etrafındaki diğer kasabalardan da rağbet görmüştür.

1522 yılında Yavuz Sultan Selim'in eşi aynı zamanda da Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Ayşe Hafsa Sultanın hastalanması üzerine Merkez Efendiden yardım istenilmiştir. Merkez Efendi 41 çeşit baharattan oluşan macununu hazırlamıştır. Macundan şifa bulan Hafsa Sultan

bu şifalı karışımdan halkın da istifade etmesini istemiştir. Her sene aynı dönemde bu macunu hazırlayıp Manisa'daki Sultan Camiinin kubbe ve minarelerinden halka dağıtılmasını buyurmuştur. Halk tarafından beğenilen bu etkinlik günümüze kadar sürmüş ve festivale dönüşmüştür. (<http://www.hurriyet.com.tr>) [10.10.2019].

UNESCO tarafından da Somut Olmayan Dünya Kültürel Miras listesinde yer almaktadır. Uluslararası Mesir Macunu Festivali olarak her yıl 21 Mart ile 23-28 Nisan tarihleri arasında organize edilmektedir. Manisa Sultan Cami ve kubbelerinden halka saçılmaktadır (<https://resmitatiller.net>; <https://www.posta.com.tr>) [17.10.2019].

Beyza ÇİMEN

Yağmur İrem GÜRBÜZ

1.16. DİŞ HEDİĞİ

İnsan yaşantısını etkileyen doğum, evlenme ve ölüm olayları dünya kültürlerinde bir takım ritüellerle motiflenmiştir. Türk kültüründe doğum, bebek görme, ilk dişini çıkarma ile diş bulguru, yürümeye başlama aşamasında köstek kesme, saç kesme, akıka kurbanları gibi geleneklerle bu özel durumlar anlamlandırılmıştır. Bunlardan diş hediği geleneği Anadolu'nun pek çok yöresinde yaygın olarak uygulanmaktadır. Başta Gagavuz Türkleri olmak üzere Kuzey Irak Türkmen bölgelerinde ve Orta Asya Türk boylarında bu geleneğin izlerine rastlanmaktadır (Bolçay, 2011, 131-132).

Şekil 13: Diş Hediği (<https://www.nefisso.com.tr>) [30.08.2020].

Kültürümüzde bebeğin ilk dişini çıktığında diş hediği adında bir etkinlik düzenlenmektedir. Diş hediği etkinliği; buğday dirlimesi, dirgit dökme, dişası, diş bulguru, diş dirgiti, dişemiş, diş mısıru, diş tohumu gibi yöreden yöreye değişen farklı isimlerle bilinmektedir (Karakaş, 2012, 3). Çocuğun dişlerinin tam ve sağlam, rızkının bol olması amacıyla bu etkinlik düzenlenir. Etkinlikte bir miktar buğday haşlanıp ve bazı farklı malzemelerle lezzetlendirilerek “hedik” isimli yiyecek hazırlanır ve konuklara ikram edilir.

Çocuğun ilk dişinin çıkması ile komşu ve akrabalar davet edilerek diş hediği yapılır. Haşlanmış, soğutulmuş bir tutam buğday, temiz bir örtünün üzerine oturtulan çocuğun başından aşağı dökülür. Saçlarının arasında kalan hedikler toplanarak ipe dizilir. Bir inanışa

göre ipteki sıralı hedikler ile çocuğun dişlerinin eksiksiz, düzgün ve sıralı olarak çıkacağı düşünülür. Ayrıca çocuğa uzaklığı eşit mesafede bir takım meslekleri temsil eden alet ve malzemeler konur. Çocuk hangisine ilk olarak elini uzatırsa o nesnenin temsil ettiği mesleği icra edeceği düşünülür. Örtüye dökülen hedikler kuşlara yem olarak serpilir (Karakaş,2012, 4-5; <https://aregem.ktb.gov.tr>) [23.10.2019].

Diş hediği İslam öncesi kültüre ait eski Türk geleneklerinden biridir. Türkler, İslam'a geçtikten sonra tevhit inancına ters düşen ritüellerin çoğunu terk etmiştir. Ancak diş hediği, köstek kesme gibi ritüeller günümüze kadar ulaşmıştır. Bu geleneklerden diş hediği, İslam'ın inanç kaidelerinden de etkilenerek (diş hediği töreninde Kuranı Kerim bulundurulması, bazı surelerin okunması, dua edilmesi gibi) biçimsel değişikliklere uğramıştır. İslam âlimleri bebeğin dişlerinin kolay çıkması, sağlam olması ve diş ağrısı çekmemesini Allah'tan istenmesi üzerine vurgu yapmaktadır. Beklentilerin buğdaydan ummanın İslam inancına ters düşeceğini ifade etmektedirler.

Yağmur İrem GÜRBÜZ

1.17. İMECE

Şekil 14: İmece (<http://www.marasmanset.com>) [11.03.2020].

Anadolu'da imece; ilmeç, emeç, höbül, kubaşık gibi adlarla anılmaktadır. İmece tek kişi ile kısa sürede tamamlanması mümkün olmayan işlerin yardımlaşma ve dayanışma temeline dayanarak gerçekleştirilmesidir. Yazılı olmayan hukuk kuralları gibi toplum tarafından kabullenilmiştir. İmeceye konu

olan işler toplum yararına olabileceği gibi şahıslara ait işler de olabilir.

Türk kültüründe imecenin önemli bir yeri vardır. İmecenin ilk izlerine 11.yy başlarında Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lugat-it Türk adlı eserinde birçok kelime ve cümlelere rastlamak mümkündür. Kazlar grup halinde öterler anlamında "Yalvus kaz ötmes" deyişi örnek olarak gösterilebilir. Daha eski yazılı kaynak olan Dede Korkut hikâyelerinde Toy kararları ile de imecenin yaygın olduğunu görüyoruz. Eski Türkler, nereye göçerse göçsün üretim ve karar alma süreçlerinde imece ile dayanışma örneklerini sergilemişlerdir (Kara, 2016, 381).

Bu gelenek halkın birbirine ihtiyaç duyması ile ortaya çıkmıştır. İş yükünün fazlalığı, mevsiminde işin bitirilmesi, önemli konularda karar alınması ve uygulanması gibi işlerde imece zorunluluk halini almıştır.

Gerek şehirlerde ve gerekse kırsal kesimlerde imece kültürünü görmek mümkündür. Köylerde toplum hizmetine yönelik yapılacak işler için köy halkından "savma" adı ile toplanan para, cenaze merasimleri, sünnet ve düğün törenleri için mekânsal hazırlıklar, hasat kaldırma, kış hazırlıkları, yol ve camii, çeşme yapımı gibi işler sayılabilir. Şehir hayatında küçük çaplı imece kültürünün izleri görülmektedir. Komşuluk ilişkileri kapsamında kış hazırlıkları, Ramazan ayı hazırlıkları, toplu temizlik işleri vb. sıralanabilir (Kara, 2016, 377). Sistematik olarak imecenin yerini şehirlerdeki Sivil Toplum Örgütleri almıştır.

Toplumun benimsediği ve günümüze kadar ulaşan ve günümüzde de uygulanan imece, Somut Olmayan Kültürel değerlerimiz olarak halk arasında varlığını sürdürmektedir (<https://aregem.ktb.gov.tr>) [10.12.2019]; (<https://www.aksam.com.tr>) [13.02.2020].

Ayşe CEYLAN

1.18. BESMELE

Şekil 15: Besmele (<https://www.makalecafe.com>) [11.03.2020].

Toplumumuzda bir işe başlarken Besmele çekmek alışkanlık haline gelmiştir. Neden Besmele çekmeye gerek duyarız ya da neden bu davranış bu kadar yaygın? Kültürümüzde vazgeçilmez değerlerimizden olan insanları bu çaplı etkileyen bu değerın kaynağı nedir araştırmak istedik.

Besmele "Bismillahirrahmanirrahim" yarattıklarına rızık ve nimet veren (Rahman) ve Ahirette Müslümanlara merhamet eden (Rahim olan) Allah'ın adıyla anlamında Allah'ın adını anmaktır. Besmeleye tesmiye de denmektedir (<https://www.yenisafak.com>) [15.02.2020].

İslam'dan önce Araplar tarafından da "Bismil Lat veUzza (Lat ve Uzza'nın adıyla)" denilerek ya da "Bismikellahümme (Ey Allah'ım senin adınla)" diyerek işlerine başladıkları kaynaklarda geçmektedir. Hud suresi 9/41 ayeti ile "Bismillah", İsrâ 17/110. ayetin nazilinden sonra "Bismillahirrahman", Neml 27/30. ayetten sora da "Bismillahirrahmanirrahim" olarak besmele son halini almıştır. Bu son haline dayanılarak Tevbe suresi hariç tüm surelerin başında zikredilmiştir (Gür, 2017,407-408; Derman ve Uzun, 1992, 532-537).

Peygamberimizin besmele ile yapılan hiç bir işin sonuçsuz kalmayacağına dair sözü, ibadetlerde, kurban kesiminde vb. yerlerde çekilmesine dair tavsiyeleri ile Besmele'nin Müslümanlar tarafından çekilmesi alışkanlık haline gelmiştir. Yatarken, kalkarken, bir şeyler yiyip içmeye başlarken, söze, işe, okumaya, yazmaya akla gelen her meşru (helal olan) işin başında teberrüken Besmele söylenmiştir (Can, 2012, 47).

Kuran'ın ayetleri, peygamberimizin fiili ve sözlü sünnetleri, sahabenin Besmele'nin önemi üzerine söz ve davranışları, âlimlerin Besmele ile ilgili şerhler, Besmele'nin Türk İslam kültüründe önemli bir yer tutmasını sağlamıştır.

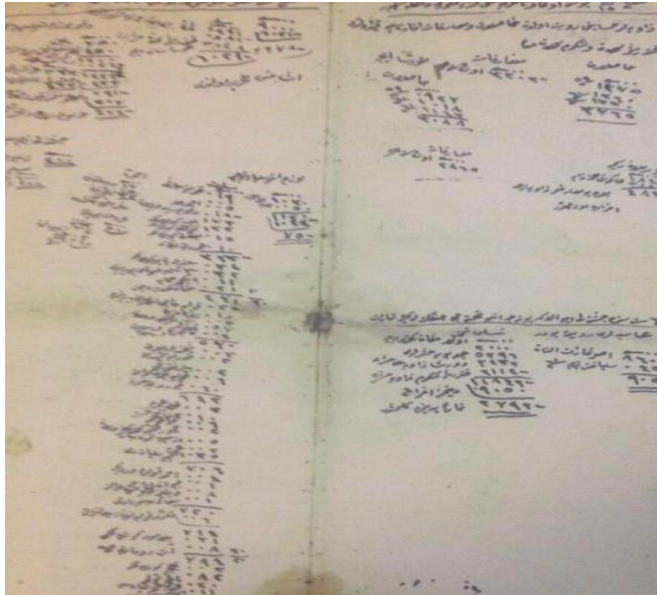
Ayşe CEYLAN

1.19. ZİMEM DEFTERİ

Zimem Arapça kelime olup "borç" anlamına gelmektedir. Günümüzde veresiye defteri dediğimiz, Osmanlı döneminde esnafın kullandığı defterdir.

Zimem defteri uygulaması, borcu kapatma prensibine dayanmaktadır. Ramazan ayında ekonomik durumu iyi olan kişilerin, esnafın elindeki veresiye defterlerinde ismi geçen borçlu kişilerin borcunun tamamını ya da bir kısmını ödeyerek borcu sildirmesidir. Buradaki incelik borçlu olan kişinin borcunun kim tarafından ödendiğini bilmemesidir. Ramazan ayına rastlayan defterden borç silme uygulaması "Zimem Defteri" olarak zihinlerde kalmıştır.

Kuran'da " Sadakaları açık olarak verirseniz bu ne güzel! Şayet onu yoksullara verirken gizlerseniz bu sizin için daha da hayırlıdır ve sizin bir kısım günahlarınızı düşürür. Allah yaptıklarınızdan haberdardır" (Bakara 1/271) ayeti kerimesi, "sağ elin verdiği sol elin bilmemesi" hadisi şerifi Türk toplumunda muhtaç olanların onuruna yaraşır hassasiyette yorumlanmıştır. Uygulamadaki incelik

Zimem Defterleri ve Sadaka Taşları şeklinde kültürümüze yansımıştır (https://kuran.diyaret.gov.tr) [14.02.2020].

Osmanlı döneminde toplumun sergilediği yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneği olan Zimem Defteri uygulaması, diğer toplumlarda görülmeyen bir inceliğe sahiptir. Yardım edenin ve alanın

Şekil 16: Zimem Defteri (https://www.gzt.com) [30.08.2020].

birbirlerini bilmediği, yardım edenin yalnız Allah rızası için yardım ettiği, zenginlik kibrine kapılmadığı; yardım alanın da yardım edene karşı onurunun rencide olmadığı, töhmet altında kalmadığı yardımlaşmaya dayalı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Ensar, 2014, 3,5).

Geçmişten günümüze unutulmaya yüz tutan "Zimem Defteri" uygulamasının, zaman zaman basına yansıyan haberlerle tekrar canlandığını görmekteyiz (Yüzgenç, 2019).

Ayşe CEYLAN

1.20. HİDİRELLEZ

Şekil 17: Hıdırellez (<https://www.internethaber.com>) [11.03.2020].

Hıdırellez kelimesi, Hızır ve İlyas kelimesinin birleşiminden meydana gelmektedir. Anadolu ve komşu ülkelerde Hızır ile İlyas peygamberin buluştuğu gün olarak Mayısın ilk haftası kutlanan bir halk bayramdır.

Gregoryan takvimine göre 6 Mayıs, yaz mevsimine geçişi temsil etmektedir. Balkanlar,

Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu'da kutlanmaktadır. Ülkemizde 6 Mayıs'ta kutlanan

Hıdırellez Bayramı aynı gün Hıristiyan Ortodokslarda Aziz Yorgi, Katoliklerde St. Georges günü ismiyle kutlanmaktadır Batılı araştırmacılar Gılgamış destanı, İskender hikâyesi, Yahudi efsanesi, Glaukos (İlyada) hikâyesi, Yahudi Efsanesi Eliyahu-Rabbi Yeşu ben Levi olaylarını Kur'an'ı Kerim'de Musa-Hızır kıssası ile ilişkilendirmektedir. Kökleri İslam ve Hıristiyanlık öncesine dayanan Hızır-İlyas kültü, İslam tasavvuf geleneği ile varlığını güçlendirmiş dini bir kimlik almıştır. Hıristiyan ve İslam kültüründe çeşitli halk inanışlarıyla beslenerek günümüze kadar ulaşmıştır (Yüce, 2011, 249,251).

Türk İslam kültüründe Hızır, Hz. Musa peygamber zamanında yaşamış olup kendisine ilim ve hikmet verilmiş, İslam tasavvufçularına göre farklı boyutta hâlâ yaşayan veli bir kuldur. Halk arasında Hızır, hayat suyu (ab-ı hayat) içerek ölümsüzlüğe ulaşmış, kışın bittiği baharın başladığı Mayıs ayının ilk haftası insanlar arasına girip onlara yardım eden, bolluk ve bereket dağıtan Allah katında ermiş bir kişidir. İlyas A.S. Kuran-ı Kerim'de İsrailoğulları'na gönderilmiş bir peygamber olarak geçmektedir. Kavminin isyanına karşı halkını terk etmiş ve Hızır (as.) ile buluşmuştur. Halk arasında buluşma gününün 6 Mayıs olduğuna inanılmaktadır. Hızır kelimesinin kökü Arapçadır ve "yeşil" anlamına gelmektedir. Buluştukları gün de baharın doğuşuna denk gelmektedir (<https://aregem.ktb.gov.tr>) [12.02.2020].

Her sene 6 Mayıs'ta Hızır'ın olağan üstü özelliklerinden faydalanma amacıyla bazı istek ve temennilerde bulunulur. Farklı şekillerde kutlanan Hıdırellez bayramında istekler farklı şekillerde sembolize edilir. Bayramı kutlayan halkın çoğunluğu sağlık, bereket, mal, makam, servet, kısmet açma gibi isteklerini taşlarla belirtir, modelini çizer ya da yapar ya da kâğıda dualar yazılıp suya atar. Hızır ve İlyas peygamber tarafından ihtiyaçlarının yerine getirileceğine, sıkıntılarının giderileceğine inanır. Bu halk bayramında eğlence ve şenlikler yapıp, etkinlik çeşitli ritüellerle kutlanır (Kıyak, 2013, 28; Eroğlu, A.H., Arık, D. 2017, 90; <https://www.internethaber.com>) [01.07.2020].

Hıdırellez halk bayramı günümüzde de kutlanmaya devam etmektedir. İslam inancı ile motiflenerek günümüze kadar gelmiştir. Daha çok kırsal kesimlerde kutlanan bu ritüel için İslam âlimleri, Hıdırellez'de edilen tüm duaların kabulünün Hızır ve İlyas (as.) tarafından değil Allah tarafından kabul edileceği inancı ile yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Kıyak, 2013, 28; <https://sorularlailslamiyet.com>) [15.02.2020].

Ayşe CEYLAN

1.21. EBRU SANATI

Toplumların sanatsal değeri onların kültürel kimlikleri hakkında birçok bilgiyi verir. Ebru sanatı da bu anlamda çalışmamıza konu olmuştur.

Şekil 18: Ebru Sanatı
(<https://www.resimakademi.com.tr>) [11.03.2020].

Ebru sanatı, kitre (geven otu özü vb.) ile yoğunlaştırılmış suyun üzerine inceltilmiş toprak esaslı boyanın fırçalar yardımıyla su üzerinde katmanlar oluşturularak ortaya çıkan desenin kâğıt üzerine aktarılması işlemine denir (<http://www.ebrusitesi.com>: <https://www.karinsanat.com>) [16.02.2020].

Battal, gel-git, Şal, Serpme, Bülbül

Yuvası, Taraklı, Zemin, Çiçek desenli Hatip Ebrusu, Hafif Ebru, Ak Kâse Ebru gibi çeşitleri vardır.

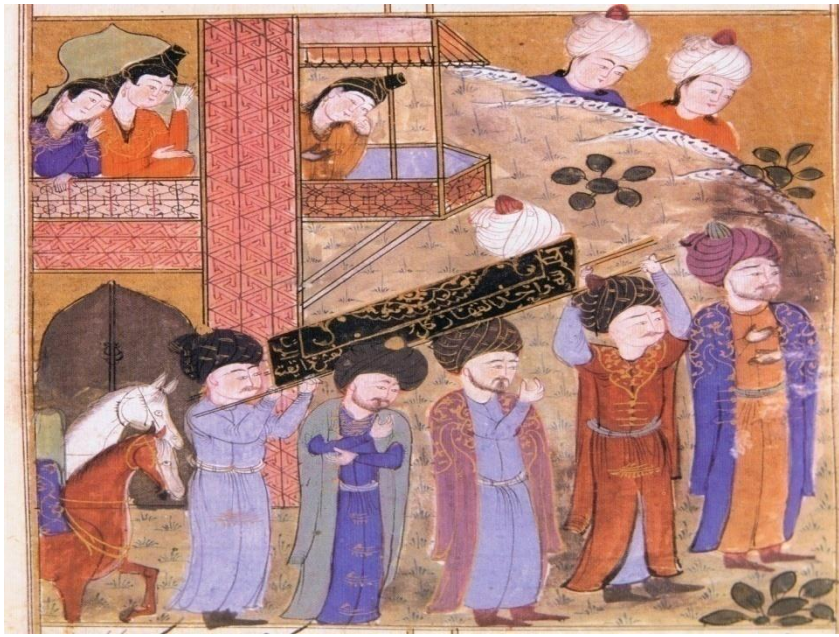
Bunlardan Hafif Ebru, renk tonlarının açık olması ile üzerine yazılan yazıların rahatlıkla okunabileceği ebrulu kâğıt türüdür. Osmanlı döneminde bu kâğıt türü resmi evrak malzemesi olarak da kullanılmıştır. Üzerine yazılan yazının kâğıdın taklit edilemez özelliğinden dolayı bazı özel yazışmalarda tercih edilme nedeni sayılmıştır (<http://www.ebrusitesi.com>: <https://www.karinsanat.com>) [16.02.2020].

Ebru sanatı ilk olarak Türkistan'da çıkmıştır. 16 yy'dan itibaren Osmanlı topraklarında geliştirilmesi, ebru ile ilgili bilgiler ihtiva eden Osmanlıca el yazması kitabının varlığı (**Tertib-i Risale-i Ebri**), batıda "Türk kâğıdı" olarak tanımlanması, Ebru Sanatını Türklerin milli sanatı haline getirmektedir. Osmanlı'nın en eski ebru çalışması örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır (Dündar, 2019, 437).

Ecdadımız kitap ciltlerinde, murakka (albümler) içinde sayfa pervazlarında ebru sanatını kullanmıştır. Kullanılan çiçek desenleri, harfler, yazılar Osmanlı'nın sanat anlayışındaki estetiğini göstermektedir. Ebru sanatında Allah inancını ve sevgisini soyut şekillerle betimleyen sanat felsefesi hakimdir. Günümüzde bu manevi sanat felsefesi yerini batılı sanat felsefesine bırakmış çiçek ressamlığına dönüşmüştür (Dündar, 2019, 441).

Fatma Zehra ALTUNDAĞ

1.22. AHİLİK SİSTEMİ

Şekil 19: Ahilik Sistemi
(<http://www.ottomanhistorypodcast.com>) [11.03.2020].

Ahilik kelimesi Arapça olup "kardeşim" anlamındadır. Ahilik fütüvvet teşkilatından beslenerek gelişmiştir. Fütüvvet teşkilatı kılıç (askeri cihat) ve irfanı prensip edinmiştir(*). İslam'ın ilk asırlarında Suriye, Irak, İran, Türkistan, Semerkant, Kuzey Afrika, gibi yerlerde esnaf teşkilatları arasında Fütüvvet teşkilatının etkisi yaygın olarak görülmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabulü, Anadolu'da yerleşik hayata

geçmeleri ve buldukları coğrafyada gelişen fütüvvet temelli ahilik teşkilatının varlığı yarı yerleşik-göçebe Türkleri etkilemiştir. Türklere yerleşik hayata geçişi kolaylaştırma, meslek sahibi etme, meslekte ahlaki değerleri, yiğitlik, kahramanlık ve cömertlik gibi erdemli vasıfları kazandırmada Ahilik sistemi etkili olmuştur. Ahiliğin temel düsturu olan, İslami (tasavvufi) düşünce sistemi bağlamında Kuran ve sünnete bağlılık, cihat ve irfanî anlayış ilkeleri ile her bölgede ve ilerleyen zamanlarda itibarını korumuştur (Kazıcı, 1988; Ünsür, 2017, 93,94).

Anadolu'da Ahilik sisteminin kurucusu Ahi Evran ismiyle meşhur olan Şeyh Nasîrüddin Mahmûd (ö.1262)'dur. İran - Hoy şehrinde doğmuştur. İslami değerlerle renklenmiş, Fütüvvet ülküsünden etkilenmiş biri olarak Ahi Evran, Anadolu'da tekke ve zaviyelerde şeyh-mürît ilişkisinin yanı sıra askeri, siyasi ve sosyal-ekonomik yönüyle farklı bir teşkilatlanma sistemi geliştirmiştir. Mesleki düzeyde usta, kalfa, çırak ilişkilerini ve hiyerarşik yapısını sistemleştirmiş, mesleki ahlak kurallarını ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetleri belli bir standarda ulaştırmış, Osmanlı Devletinin kuruluşunda, Yeniçeri Askeri Teşkilatın oluşumunda önemli roller almıştır (Kazıcı, 1988).

Anadolu Selçuklu Devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan Moğol istilaları, Rum ve Ermenilerle yapılan savaşlar, sosyal yaşantıdaki nizamsızlık ve asayiş sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bu iç karışıklık, sosyal düzendeki bozukluk karşısında ahilik sistemi; askeri, siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan etkin çözümler getirmiştir. Ahilik sisteminin getirdiği bu olumlu hava halkın ve siyasi yapının dikkatini çekmiş, takdirini kazanmıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat tarafından teşkilat desteklenmiştir. Ahilik, Osmanlı sultanlarının da ilgisine mazhar olmuş, Osmanlı Devletinde kurumsallaşarak güçlenmiştir. Osmanlının çöküşü ile 700 yıllık varlığı da son bulmuştur (Ünsür, 2017, 92).

Ahilik sisteminin bir takım amaçları vardır. Ahlaklı, faziletli, dürüst bireyler yetiştirmek, çırak-kalfa-usta hiyerarşisine uygun mesleki yeterliliğe sahip usta ve teknik elemanlar yetiştirmek, standartlara uygun kalitede ürün üretilmesini sağlamak, esnaf ile esnaf ve esnaf ile tüketici arasında ekonomik faaliyetin sağlıklı işlenmesini sağlamak, devletin güvenliğini tehdit eden unsurlar belirdiğinde devlete destek olacak askeri esnaf birlikleri hazırlamak teşkilatın amaçlarından sadece bir kaçıdır (Demirpolat, Akça, 2004, 369; Akça, 2003, 211).

Ahilikte eğitim sistemi usta-çırak ilişkisine dayanmaktadır. Ustanın yetiştirdiği çırak, zamanla kalfalığa ve ustalığa terfi etmektedir. Terfiler yazılı ve sözlü kurallara bağlı olarak gerçekleşmektedir (Develioğlu, 2008). Ürünün kalitesinde, fiyatlandırmasında, ölçü ve terazide teşkilatın etkin bir denetim mekanizması vardır. Kurallara uymayan esnaf için dükkan kapatma, ahilik birliğinden ihraç gibi yaptırımlar bulunmaktadır (Özdemir, 2017,s.3).

13. yy'da Ahilik sistemi ihtisaslaşmaya giderek Ahiyan-ı Rum (Esnaf örgütlenmesi), Bacıyan-Rum (Kadın örgütlenmesi), Gazıyan-ı Rum (Savaşçı/Gaziler), Abdalan-ı Rum (Gezginler) olmak üzere 4 temel dala ayrılmıştır (Ünsür, 2017, 92). 1502 yılında padişahın fermanıyla Ahiliğin ticari hayatta uyguladığı kurallar "Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa" adı altında standart hale getirilmiştir. İlk tüketici kanunudur. Dünya da ilk standartlar kanunu olma özelliği taşımaktadır (Özdemir, 2017, 4).

Ahilik sistemi, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini devam ettirmiştir. 15. yy'dan itibaren sadece ticari alanda faaliyet göstermiştir. Ahilik ve sonrasında Lonca Teşkilatları, mesleki nitelik ve nicelik açısından esnaf ve sanatkârları yetiştirmiş ve geliştirmiştir. Esnaf ve sanatkârlar için en parlak devirdir. 19. yy'da Osmanlı Devletinin zayıflaması ile Ahilik sisteminde çözümler meydana gelmiştir. 1912 yılında Loncalar tamamen kaldırılmıştır (Gündüz vd. 2012, 40). 19.yy'dan sonra sanayi devriminin etkisiyle Islahhaneler ve Mesleki Teknik Eğitim kurumları gibi yeni kurumlar

belirmeye başlamıştır. Cumhuriyetten günümüze kadar Ahilik sisteminin yerini Esnaf Odaları, İşveren Sendikaları, Ticaret Odaları, Teknik-Mesleki Eğitim kurumları, Türk Standartları vb. kuruluşlar doldurmaya çalışmaktadır (Gündüz vd, 2012, 40; Develioğlu, 2008).

Asrımızın ekonomik hayatı, insanı arka plana iten, ahlaki değerleri öteleyen, maddi değerleri öne alan materyalist, kapitalist sistemin etkisindedir. Bu etki mesleğe başlama ve ilerleme, esnafılıkta tutunabilme, rekabet edebilme, işçi-işveren ve müşteri-esnaf ilişkilerinde, üründe kalite, iş ahlakı vb. konulardaki eksiklikleri de beraberinde getirmiştir. Günümüz uygulamaları ile karşılaştırılan Ahilik sistemi, güncel sorunların çözümü için araştırmacıların çalışma alanı olmaya devam etmektedir (Akgül, 2017, 25).

(*) *Ahi Fütüvvet nâmesinde geçen bazı temel ahlak ilkeler; Allâh'u Teâla'ya itaat, iyi bir kul olma, nefisle mücadele, nefse hâkimiyet, misafirperverlik, doğruluk, dürüstlük, helal kazanç, kendi ihtiyacı varken elindeki başkasına verme, Adab-ı muaşeret kurallarına uyma şeklinde sıralanabilir (Ünsür, 2017, 93-94).*

Hamide UYAR

1.23. KURŞUN DÖKMEK

Şekil 20: Kurşun Dökmek (<http://uzatmabirader.com>) [11.03.2020].

Nazardan, büyüden ileri geldiği düşünülen ruh hastalıklarının tedavisinde tıbbın çaresiz kaldığı durumlarda halkın başvurduğu yöntemdir. Kurşun dökmek yalnız ocaklı ve izinli kadınlar tarafından dökülür. Ocaklı demek, bu işi yapanın ailesinin de bu işle meşgul olması demektir. İzinli aileden kendisine kurşun dökmek için izin (destur-el) verilen kimsedir. Kurşun döktürmek isteyenler bu özelliklere sahip kişileri

ararlar (Gökbel,1996, s.179).

Kurşun dökmek için kepçe, metal tas, su, kalınca örtü kullanılmaktadır. Önce hasta yere oturtulur. Oturtulan hastanın üzerine gerilen örtü üzerinde kurşun dökme işlemi yapılır. Kurşun eritilerek su dolu tase dökülür. Aldığı şekle ve renge göre yorum yapılır, gelecekteki bilgiler verilir. Sudan hastaya içirilir, hastanın alnına, el ve ayaklarına kalan sudan sürülür. Kurşun dökerken çıkan sesteki kötü ruhların uzaklaşacağına inanılır. Eski Türk inançlarından

bu işi Kaman-Şamanlar yapardı. Şamanın, insana musallat olan kötü ruhları kovmak, manevi hastalıklara iyileştirmek gibi yetenekleri vardır. Kurşun dökme kut dökme/kut kuyma" adıyla yapılan bir uygulamadır. Kötü ruhlardan mutluluk ve saadeti geri almak için yapılmaktadır. Türklerin İslam'a geçişinden sonra nazar ve ruhsal hastalıkların tedavisinde Ocakların bünyesinde uygulama günümüze kadar taşınmıştır. Bu uygulamanın sihri bir nitelik taşıdığını söyleyenler de vardır (Şafak, 2017, 158; Çıblak, 2004, 120) Peygamberimizin "...dinde her sonradan çıkan bidattir, her bidat sapıklıktır." (Ahmed:Ebu Davud, Tirmizi, Mişkat58.) sözü ile fal ve sihrin haramlığına dair sözlerine dayanarak İslam âlimleri kurşun dökmenin bidat olduğu bildirmektedir (<https://sorularlailslamiyet.com>) [17.02.2020].

Kurşun dökme esnasında ortaya çıkan gazın sağlığa zararı olduğu bir araştırmayla da ortaya çıkmıştır. Ankara Üniversitesi'nde bazı araştırmacılar 1 ila 50 yıl boyunca kurşun döken kadınların kan değerlerini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre kurşun dökenlerde diğer insanlara nispeten 2-3 kat daha fazla antimon değeri tespit edilmiştir. Antimon, kurşunun kolay şekil almasını sağlayan madde olup kimyasal alışimlarda, cephane yapımında ve bazı malzemelerin renklendirilmesinde kullanılmaktadır. Eritme esnasında buhar yolu ile kurşun ve antimon gazları insanı zehirlemekte ve DNA yapısını bozmaktadır (Kaya Akyüzlü vd., 2015).

Nazlı Ayşe MENCİK

1.24. ADAK ADAMAK

Şekil 21: Adak Adamak
(<https://www.gursesgazetesi.com>) [15.07.2020].

Türkçe'de adak kelimesi "insanın yerine getirmeyi kendisine borç kıldığı, vaat ettiği şey" anlamına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak "adak" kişinin dinen zorunlu olmadığı halde kendisine farz veya vacip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermesidir. Allah'ın yardımının sağlanması, Allah'a şükür, saygı mahiyetinde uygulanmaktadır (<https://kurul.diyanet.gov.tr>) [15.07.2020].

Adak sadece Türk İslam kültüründe değil Yahudi ve Hıristiyanlıkta hatta eski Çin gibi Orta ve Doğu Asya'da da görülmektedir. Sadaka vermek, Azizlerin kabirlerinden toprak almak, mum yakmak, kilise parmaklarına bez bağlamak gibi somut örnekleri vardır. Eski Çin'de sığır, domuz, köpek ve tavuk kurban olarak adandığı kaynaklarda belirtilmektedir. Yine Eski Çin kültüründe ebedi kan kardeşliği (arkadaşlar arasında elin kesilip kanlarının karıştırılması) adağı sıklıkla görülmektedir. Eski Türklerde adak, dileklerin kabul edileceği umulan kutlu ağaca bez bağlama, yatır ziyaretleri,

Göktürklerde ıduk (tanrıya adanan ve doğa salıverilen sütünden, kılından etinden faydalanılmayan at, koyun keçi, vb. hayvan) veya kanlı kurban şeklinde tezahür etmiştir Eroğlu, Arık, 2017, 118 ;Özel, 1988, 337-340).

İslam'dan sonra da adak geleneği devam etmiştir. Kuran'ı Kerim'de adak ile ilgili Hz. Meryem ve annesine atfedilen ayetler bulunmaktadır. İslam dini adağı yasaklamamıştır. Ancak sınırlama getirmiştir. Adağın Allah rızası için olması ibadetten sevap almaya vesiledir. Meşru bir işin gerçekleşmesi niyetiyle yapılması da mübah olarak görülmüştür. "Allah rızası için 3 gün oruç tutayım, şu kadar rekât namaz kılalım, ... kadar para sadaka vereyim, kurban keseyim şeklinde adanabileceği gibi şu işim olursa, sınıfımı geçersen... rekât namaz kılacağım, ... gün oruç tutacağım veya kurban keseceğim demekle de adak adanmış olur. İslam dininde kişinin bir ibadeti yapacağına söz verdikten sonra sözünden dönmemesi gerekir.

İslam âlimlerince, adak adanınca Allah'ın takdirinin kesinlikle değişeceğine dair bir inanç doğru görülmemiştir. Adak olarak yatırlara bez bağlamak, mum yakmak gibi uygulamalar da uygun görülmemiştir (Özel, 1988, 337-340).

Eski Türk geleneğine ait bazı adak türlerinin uygulaması devam etmekle birlikte ağırlıklı olarak İslam kültürüne uygun adak ritüelleri yaşatılmaktadır.

Nazlı Ayşe MENCİK

1.25. OSMANLI ŞERBETLERİ

Türk mutfağında çeşitli yiyeceklerden ve içine farklı gıdalardan eklenerek oluşturulan sıvılara içecek denir. Şerbetler, hoşaf, ayran ve kompostolar Osmanlı'nın yaygın içeceklerindedir.

Şekil 22: Osmanlı Şerbetleri
(<https://migrostv.migros.com.tr>) [17.08.2020].

Günümüzün asitli içeceklerine, hazır meyve sularına nispeten daha lezzetli ve sağlıklı idi. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş bu içecekler Osmanlı döneminin vazgeçilmez meşrubatlarıdır. Bal şerbeti, gülsuyu şerbeti, tarçın şerbeti, koruk şerbeti, nar şerbeti gibi sayılamayacak türleri vardır. Bal, pekmezle veya şeker kamışı ile tatlandırılan şerbetler yaz günlerinde kar ve buz ilavesi ile ikram edilirdi. Kışın tarçın şerbeti gibi sıcak şerbetler

tercih edilirdi. Düğünlerde, sünnet törenlerinde, hac dönüşü ziyaretlerde misafirlere ikram edilirdi. Bazen de hayır niyetiyle halka dağıtılırdı. Gebe olanlara, nazar değenlere, hamama

gidenlere özel tarifli şerbetler de mevcuttu (Özdoğan ve Işık, 2007, 1059; <https://www.fikriyat.com>) [14.02.2020].

Türk kültüründe şerbetin tarihini araştırdığımızda IX. asırdan daha eskiye dayandığına dair bulgulara ulaşmaktayız. Nitekim Orta Asya'da ilk Türk İslam Devleti sayılan Karahanlılar (840-1212) sarayında içecekleri hazırlama ve takdimini yapan *İdişçiabaşı (İçkicibaşı)*'nin kayıtları bulunmaktadır (Yazıcı, 2014, 133). Sarayda böyle bir görevlinin bulundurulması Türklerde şerbet geleneğinin çok öncelerden kökleştiği anlamına gelmektedir. Karahanlılar dönemi âlimlerinden olan Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig (1069) eserinde şerbet anlamına gelen *Fukai Mizab, Cüllenbin ve Cüllab* gibi kavramlara rastlamaktayız. Aydınöğullarından Uğur Bey adına yazılan Tabita-i Name isimli eserde *Fukka* adında sokakta satılan şerbetin adı geçmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden *Tarçınlı Hacı Şerbeti, Karanfilli Gül ve Üzüm Şerbeti, Menekşe Şerbeti ve Cüllab* gibi şerbet adları geçmektedir. Selçukname'de mis kokulu ıtırılı şerbetler, Mevlana Celaleddin Rumi'nin eserlerinde sıkça vurgulanan *Gülsuyu Şerbeti ve Gülbeşeker Şerbeti*, şerbetin Türk kültüründe yaygın olduğunun kanıtıdır. Şerbetin ilk Türkler tarafından geliştirildiği de literatürde geçmektedir (Özdoğan ve Işık, 2007, 1062-1063).

Osmanlı sofralarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Her türlü bitki ve meyvelerden, aromatik baharatlardan şerbetler yapılmıştır. Serinleten, hazmı kolaylaştıran, bağışıklık sistemini kuvvetlendiren, insan organizmasını destekleyecek nitelikte bol vitamin ve mineral içermektedir. Hatta şerbetler, bazı hastalıkları tedavi amaçlı olarak da kullanılmıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanında şerbetin kalitesi ile ilgili ferman çıkarılmıştır. Şerbetçilerin uyması gereken kurallar Kanunname'de belirtilmiştir (Ceyhun Sezgin ve Durmaz, 2019, 1512, 1502). Bu durum şerbetler konusunda dünyada ilk kalite standardı anlamına gelmektedir. Yurt dışına, suda eritilebilen sert şekerlemeler halinde ihraç edilmiştir. Fransa'da "Sorbet", İngiltere'de "Sorbet-Sherbet", İtalya'da "Sorbetto" adıyla anılmaktadır (Sarıoğlan ve Cevizkaya, 2016, 238).

Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla Osmanlı mutfak kültürü de önemini yitirmiştir. Osmanlı şerbetlerinin yerini günümüz asitli içecekleri, raf ömrünü uzatan katkılı meyve suları veya çay, kahve gibi sıcak içecekler almıştır.

Beyza ÇİMEN

Hatice Betül UÇAR

1.26. CİRİT ATMA OYUNU

Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdığı en önemli sporlardandır. Cirit adını oynanan aletten ve çevgen olarak da bilinen mızraktan alır.

Cirit atma oyunu, Orta Asya kökenli eski bir Türk savaş oyunudur. Orta Asya'dan Anadolu'ya göçen Türklerle günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Selçuklulardan Osmanlılara kadar

pek çok Türk devletlerinde önemli bir spor olmuştur (<https://www.beyzatarikh.com>) [13.12.2019].

Cirit oyunu askerlerin barış zamanlarında kılıç kullanma, ok atma ve binicilikte kabiliyetlerinin zafiyete uğramaması, askeri zinde tutması ve askerin savaşa her daim hazır olması açısından desteklenmiştir (Koçan, 2007, 36).

Cirit oyunu, padişahlar tarafından da rağbet görmüştür. Yıldırım Beyazıt

ve Çelebi Mehmet döneminde altın devrini yaşamıştır. Sarayda binicilik dersleri verilmeye başlanmış ve bu oyun için ayrıca bir teşkilat oluşturulmuştur (Halıcı, 1993, 26-27).

Şekil 23 : Cirit Atma Oyunu (<https://www.indyturk.com>) [12.03.2020].

Cirit oyunu 10-15 kişilik, iki takım şeklinde gruplar halinde oynanır. Amaç at üstünde iken ellerindeki 1,5 metre uzunluğundaki sopayı karşı takımın oyuncusuna isabet ettirmektir. Oyun belli zaman aralığında iki bölümden oluşur. Oyuncular ciriti, karşı takımdan bir oyuncuya isabet ettirdiğinde puan alır, ata isabet ettirdiğinde puan kaybeder. Fırlatılan ciriti havada yakalayan en yüksek puanı alır. Oyuncuya iyice yaklaşmış vuracak imkân varken bağışlayan da en yüksek puanı alır (Halıcı, 1993; Koçan, 2007, 37; <https://www.beyzatarikh.com>) [13.12.2019].

Günümüzde atçılık kulüpleri aracılığıyla turistik amaçlı oynanmaktadır. Anadolu'nun içlerinde ve Orta Asya'da da devam etmektedir.

Beyza ÇİMEN

1.27. CUMA RİTÜELİ

Cuma kelimesi Arapça bir kelime olup toplamak, bir araya getirmek anlamındadır. Allah-u Teâla'nın Müslümanlara buyurduğu özel bir gündür. Müslümanların bir araya gelerek aralarındaki muhabbetin, dostluğun, birlik şuurunun pekiştirilmesine vesile olan vaaz, nasihat ve namazdan oluşan haftalık ibadet günüdür. Cuma namazı, Cuma günü öğle vaktinde kılınan müstakil bir namazdır. (Sizgen, 2017, 467).

Bazı hadislerde Semavi dinlerden olan Yahudiler ve Hıristiyanların haftalık ibadetleri için seçilen günün Cuma olduğu ifade edilmiştir. Ancak zamanla değişime uğrayarak Yahudiler

Cumartesi gününü, Hıristiyanlar da Pazar gününü haftalık ibadet günü olarak tercih etmişlerdir (Karaman, 1993).

İslam toplumlarında ise Cuma günü kendine özgü ibadet ritüelleri ile kutlanmaktadır. Cuma namazı ve cuma gününe özel ibadet ve davranışlar ayet ve hadislerle şekillenmiştir. Kuran-ı Kerim’de geçen Cuma Suresinin 9-10. ayetlerinde Cuma namazı emredilmektedir. İslam toplumlarında Müslüman erkekler, Cuma günü Allah-u Teâla’nın emri olarak Cuma namazı kılar. Cuma günü için tırnakların kesilmesi, gusül abdestinin alınması, temiz kıyafetlerin giyilmesi, güzel koku sürülmesi teşvik edilen davranışlardandır. Cuma namazına gidilmesi, Cuma hutbesinin dinlenmesi, kadınların genelde evde ibadet etmesi ya da o güne özel düzenlenmiş etkinliklere katılması Cuma gününe verilen önemi göstermektedir (İTDV, 2015). Ayrıca Cuma gününün faziletine dayanarak Müslümanların ibadet, zikir, hayır ve hasenatlarını artırdığı da görülmektedir. Günümüzde de bu ritüel yaşatılmaktadır.

Zeynepnaz TUFAN

2. DEYİMLER VE ATASÖZLERİ

2.1. SU GİBİ AZİZ OL

Doğadaki her canlı için su hayati bir maddedir. Canlıların temel ihtiyacıdır. İnsanlığın varlığından itibaren suya çok önem verilmiştir. Suya su tanrısı gibi mitolojik kavramlar bile yüklenmiştir.

Deyimler ve atasözleri toplumların yaşam biçimlerini, inançlarını ve değerlerini yansıtır. Su gibi aziz ol atasözü de bunlardan biridir. Türk Dil Kurumuna göre de bu atasözü, su getirene iyi dilekte bulunma anlamı taşımaktadır. Herhangi birine su verdiğimizde bize teşekkür etmek için "Su gibi aziz ol" denildiğini fark etmişizdir.

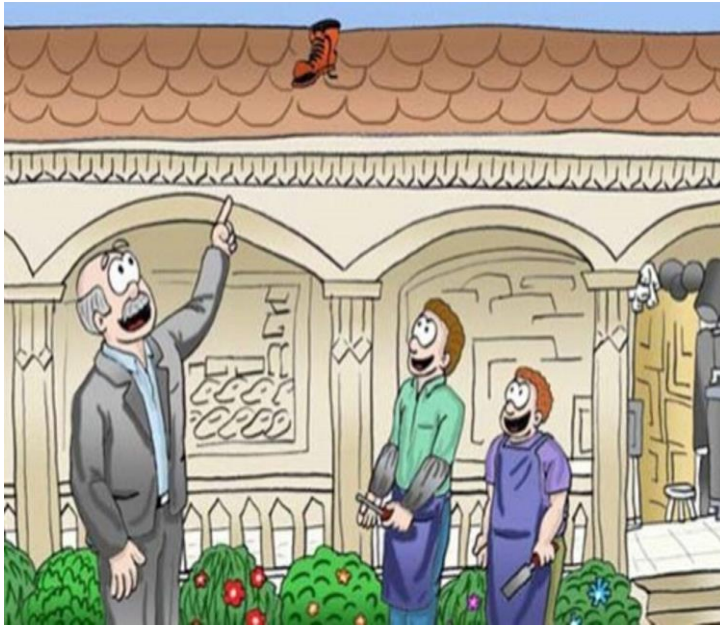
Kültürümüzde yaygın olarak kullanılan bu atasözünün menşesine baktığımızda su ile ilgili ilk bilgilere yazılı kaynak olan Orhun kitabelerinde rastlamaktayız. Kitabede, Göktürklerin Gök Tanrı inancı kapsamında "yer-sub" (yir-suv) kültü ile karşılaşmaktayız. Göktürkler bazı ırmakları, ormanları ve ağaçları, mekanları kutsal saymakta ve bu tabiat unsurlarının kendilerine güç katacağına, kuvvet vereceğine inanmaktadır. Bu kuvvetleri Tanrı yerine koymayıp birer ruh olarak görmüşlerdir. "Yer-su" kültürünün bulunduğu yerlere ayrıca önem verip bu yerleri birer güç, kuvvet unsuru olarak nitelemişlerdir. Kutsallık atfedilen söz konusu yerlere sahip olmaya çalışmışlar ve buraları vatan edinmişler, korumaya çalışmışlardır. Türkler suyu, yaratılışın ana maddesi olarak da düşünmüştür (Kıyak, 2013, 23-24).

Türklerin İslâm'ı kabulünden sonra suya verilen değer, tevhit inancına ters düşmeyecek şekilde devam etmiştir. Hatta dinimiz İslam'da da suya verilmesi gereken değer vurgulanmıştır. Canlıların su ihtiyacını karşılamak amacıyla su kuyularının, çeşmelerin ve su sebillerin, kırsal alanlarda hayvanlar için su yalıklarının yapılması, yaptırılması teşvik edilmiştir. Gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası Türk kültüründe su her zaman değerli

sayılmış ve yüceltilmiştir. Gittiği yeri temizleyen ve ferahlatan bir güce sahip olan bu sıvı madde ilahlaştırılmaksızın aziz sayılmıştır. Bu sebepten olsa gerek su verene su gibi yüce, güçlü, değerli olası anlamında "Su gibi aziz ol!" denilmektedir (<https://islamcokguzel.wordpress.com>) [Erişim:28.11.2019].

Elif Büşra BİÇER

2.2. PABUCU DAMA ATILMAK

Şekil 24: Pabucu Dama Atılmak
(<https://www.mynet.com>) [06.03.2020]

Pabucu dama atılmak deyimini sözlükte, kendinden daha üstün veya daha kıymetli birinin gelmesi ile gözden düşme, itibarı kaybetme anlamında geçmektedir. Ahilik teşkilatında ise "hileli iş yapanlara verilen dükkân kapatma veya işten men etme cezası" anlamında kullanılmaktadır

(<https://tr.wiktionary.org>)

[16.02.2020].

Toplum içinde insanın itibarı; söz ve davranışlarında, yaptığı işte ortaya çıkar. Ürünün iyisi ise; sağlamlığı, işlevselliği ve estetiği ile diğer ürünler arasında kendini göstermesidir. İnsan erdemliliğiyle; mal kalitesiyle kıymetlenir.

Karakterde bozukluk, işte hile yapmak toplumun yediği durumlardandır.

Pabucu dama atılmak deyimini Ahilik denetim sisteminin bir yansımasıdır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde ticari hayatın düzenini Ahiler sağlardı. Ahilerin, meslek sahibi edindirme, meslekte etik kuralları belirleme ve kuralların uygulanmasını sağlama, üründe kalite, fiyatlandırma ve denetim gibi görevleri vardı. Ahilik sisteminde, piyasada çabuk bozulan, deforme olan ayıplı ürünler kadıya değil esnaf teşkilatlarında görevli memur olan kethüdaya şikâyet edilirdi. Kethüda şikâyet konusu olan ürünü meslek yiğitbaşısına incelettirir. Yiğitbaşılık, her meslek türünde uzmanlaşmış ustalardan oluşurdu. Günümüzün bilirkişisidir. Kethüda da yiğitbaşının inceleme raporu sonucuna göre karar vermektedir (Canatar, 2002).

Bu deyim şu hikâyeden çıktığı düşünülmektedir. Osmanlı Devleti zamanında bir müşteri aldığı ayakkabının çabuk yırtılması üzerine Kethüda'ya şikâyette bulunur. Kethüda Çarıkçılar Yiğitbaşısından, ürünün kalitesi ve yapımındaki inceliklerin tespiti, üründe gerçekten bir

ayıbın bulunup bulunmadığı konusunda inceleme yapmasını ister. İnceleme sonucunda ayakkabı ustasının işinde hile yaptığı ortaya çıkar. Kethüda'dan karar çıkar. Bunun üzerine esnaf ürünü değiştirir veya parasını iade eder. Hileli satış yapan esnaf, Çarıkçılar esnafının ileri gelenleri önünde tekdir edilir. Çarık da esnafın dükkânının üstüne (damına) yırtılarak atılır. Dükkânı kapatılır, peştamalı kapıya asılır. Bu olay esnaf ve çevre halkı arasında "Falancanın pabucu dama atıldı" şeklinde hızla yayılır ve esnaf utanma duygusu ile bir süre halk içine çıkamaz ve hatasını telafi etmek, ayıbını halka unutturmak için daha iyi çarıklar yaparak ustalığını ispatlamaya çalışır (www.egitimsistem.com; Özdemir, 2017, 4) [06.10.2019].

Ahilik sistemi Osmanlı döneminde daha da gelişerek ticari faaliyetleri ve mesleki ahlak anlayışını belli standarda ulaştırmış ve bunların devamlılığını sağlamıştır. "Pabucu dama atılmak" deyimini de ahilik sistemi uygulamalarının kültürümüze yansımalarıdır.

Betül TANRIKOLUOĞLU

3. KARAKTERLER

3.1. DEDE KORKUT

Dede Korkut, göçebe Türkler tarafından yüceltilip kutsallaştırılmış, bozkır hayatının törelerini iyi bilen bilge biri olup menkıbelerin anlatıcısıdır. Kaynaklarda hayatı hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Oğuzların Kayı boyundan veya Bayat boyundan veya Saltukname'de Osmanlı-Oğuz boyundan olduğu hatta İshak peygamberin oğlu İs'in soyundan geldiği belirtilmektedir. Şaman kökenli bir menkıbeye göre Şaman-ozanı, Kazaklara göre Müslüman Kazak ermişidir. Dede Korkut'un menkıbeleri incelendiğinde kendisinin İslam'dan önce yaşamış, Hz. Muhammed (sav) zamanına yetişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bazı kaynaklarda Oğuz hükümdarlarının veziri, bazı kaynaklarda da 10. Kayı Hanın Başmüşaviridir. Bir menkıbeye göre de Kayı İnal Han, Muhammed (sav) döneminde Müslüman olup Dede Korkut'u elçi olarak Peygambere göndermiştir. 295 yıl yaşadığı rivayet edilmektedir (Ergin, 2003,38; www.haberturk.com) [26.01.2019].

Orta Asya'da oluşan, Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da gelişen menkıbeler, 15.yy ikinci yarısından sonra kaleme alınmıştır. Hikâyeleri Kars-Erzurum civarında hüküm süren Akkoyunlular tarafından yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Oğuz hikâyelerinin içeriğine bakıldığında menkıbelerin 5. yy.'da oluşmaya başladığı söylenebilir.

Dede Korkut hikâyeleri; Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek, Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi gibi 12 menkıbeden oluşmaktadır. Tarih boyunca dilden dile anlatıla gelmesinden ötürü hikâyeler destansı nitelik kazanmıştır. Eserde nazım ve nesir bir arada olduğundan tam olarak destan da denilemez. Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış, sade, kısa, yalın ifadelerle anlatılmıştır.

Dede Korkut hikâyeleri, Oğuz boylarının yaşantılarını, oğuzların bir olup düşmanla yaptıkları seferleri, kahramanlıkları ve oğuzların kendi aralarındaki çekişmelerini konu edinen geçmişten günümüze ulaşan en eski milli kaynaklarımızdandır. Ayrıca menkıbelerinde Oğuz Türklerinin aile yapısına, akrabalık ilişkilerine, ahlaki değerlerine, sevgi, dürüstlük, cesaret, vatanseverlik, onurlu yaşam, merhamet gibi toplumsal ve dini değerlerine vurgu yapılmaktadır. En önemli özelliklerinden biri de iyi ve kötüyü model gösterme yöntemi ile anlatmasıdır (Deveci vd. 2013, 294; Arı, 2010, 278; www.haberturk.com) [26.01.2007].

Hatice Betül UÇAR

3.2. AHI EVRAN (Ö. 1262)

Halk düşünürü olan Ahi Evran, dinin yardımcısı anlamına gelen Nasruddin lakabıyla tanınmaktadır. Asıl adı Mahmud b. Ahmed'dir. Türkmen bir ailenin çocuğu olarak 1171 yılında İran'a ait Batı Azerbaycan bölgesinin Hoy Kasabasında doğmuştur (Demirpolat ve Akçe, 2004, 374; www.kirsehir.gov.tr; www.istesob.org.tr) [26.01.2020].

İlk tahsilini Azerbaycan'da yapmış, Horasan-Maveraünnehir bölgesine giderek dönemin en meşhur hocalarından ders almıştır. Eş'ari kelamcısı Fahreddin Razi'den akli ve nakli ilimler almıştır. Hac yolculuğu sırasında evliyadan Şeyh Evhadüddin Kirmani ile tanışmış ve onun ilminden faydalanmıştır. İslam ilimleri, felsefe ve tıp alanında makam sahibi bir veli olmuştur. Hoca Ahmet Yesevi'nin talebelerinden etkilenmiştir. Hacı Bektaşî Veli, Muhyiddin Arabi, Mevlana çağdaşlarıdır.

Kardeşliğin, cömertliğin, yiğitliğin, fedakârlığın, dürüstlüğün, kalitenin, üretimin, ahlakın, aklın ve bilimin esas alındığı ahilik teşkilatının kurucusudur. Selçuklu Devletinin son dönemlerinde, Moğol tehdidi ile ortaya çıkan siyasi ve fikri akımlar içerisinde etkin faaliyetlerde bulunmuştur. Kurduğu Ahilik Sistemi, hem Selçuklu hem de Osmanlı Devletince desteklenmiş, vefatından sonra da Ahilik Sistemi devam ettirilmiştir. Devletin gücünün zayıfladığı yerde, devletin yokluğunu hissettirmeyecek aksiyonlarda bulunmuş, devletin güçlü olduğu zamanlarda da fitne ve fesattan uzak durarak devlete sadakati sağlamıştır.

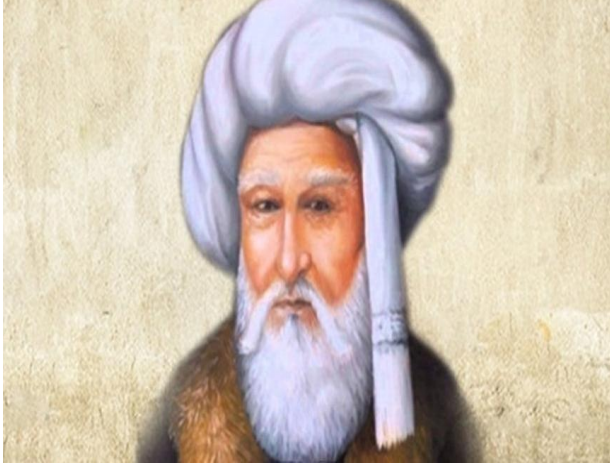
Fethedilen Anadolu'nun Türkleşmesi, İslamlaşmasında öncülük etmiştir. Ahilik sistemi ile göçmen Türkleri iş sahibi yapmış, tekke ve zaviyelerde onları, hem kişilik hem de mesleki yeterlilik açısından üst düzeye çıkarmıştır. Yirmiden fazla eseri telif ve tercüme edilmiştir. Moğollarla mücadelede 93 yaşlarında şehit olduğu rivayet edilmektedir. Kabri Kırşehir'dedir (Demirpolat ve Akçe, 2004 374; www.kirsehir.gov.tr; www.istesob.org.tr) [26.01.2020].

Hatice Betül UÇAR

3.3. ŞEYH EDEBALİ (Ö.1326)

Literatürde Ata Bali ve Ede Şeyh olarak geçen Edebalî'nin künyesi, İmadüddin Mustafa b. İbrahim b. İnac el Kırşehri'dir. Tahmini 1206 yılında Merv'de doğmuştur. İlk tahsilini

Karaman'da yaptı. Necmeddin Ez-Zahidi'den Hanefi fıkhı dersi aldı. Sonra Şam'da bulunan Sadreddin Süleyman b.Ebül-iz ve Cemalettin el-Hasiri'den de dini ilimler aldı. Eskişehir'e giderek tasavvufa yöneldi ve Eskişehir il sınırlarında bulunan, İtburnu Köyünde kendine zaviye kurarak halkı irşat etti. Zaviye, sadece dervişlere değil tüm ihtiyaç sahiplerine açıldı.

Şekil 25: Şeyh Edebali
(<https://www.sozcu.com.tr>) [06.03.2020]

Sürekli dolu olan zaviye için koyun yetiştirildiği Aşıkpaşazade tarafından ifade edilmektedir. Şeyh Edebali, Bilecik fethedilince zaviyeyi buraya taşıdı. Ahilik teşkilatının da bölge reisliğini yaptı (TDV,1999, 305-306).

Osmanlı devletinin kuruluş dönemi âlimlerindedir. Osman Gazi'nin kayın pederidir. Osmanlı Beyliğinin devlet haline gelmesinde önemli rolü vardır. 1326 yılında 120 yaşında Bilecik'te vefat etmiştir. Orhan Gazi, babasının vasiyeti üzerine türbe yaptırmıştır. Eskişehir'de de adına türbe yapılmıştır. Edebali'nin halka ve Osman

Gazi'ye nasihatleri, günümüzde dahi beğeniyle okunmaktadır (www.bilecik.gov.tr) [29.01.2020].

Şeyh Edebali'nin halka; "Toprağa bağlanınız. Suyu israf etmeyiniz. Veriniz; elleriniz yumuk kalmasın. İlim sahiplerini koruyunuz. Ağaç dikiniz ...", Osman Gaziye; "Ey Oğul!, Beysin! Bundan sonra öfke bize; uysallık sana... Güceniklik bize; gönül almak sana... Suçlamak bize; katlanmak sana... Âcizlik bize, yanılğı bize; hoş görmek sana... Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlıklar bize; adâlet sana... Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana..." nasihatleri vardır (www.liderhaber.org; www.bilecik.gov.tr; <https://eskisehir.ktb.gov.tr>) [29.01.2020].

Fatma Zehra ALTUNDAĞ

3.4. NASREDDİN HOCA

Hakkında en eski bilgi 1480 yılında telif edilen Saltukname'de geçer. Eskişehir'in ilçesi Sivrihisar'ın Hortu yöresinde 1208 yılında doğdu. Sivrihisar'da medrese eğitimi gördü. Babasının vefatı üzerine Hortu'ya dönerek imam oldu. 1237 yılında Akşehir'e yerleşti. Seyyid Mahmud Hayrani ve Seyyid Hacı İbrahim'den ders aldı. Bazı kaynaklarda da medresede hocalık yaptığı ve kadı olduğu da yazar.

Dilden dile aktarılan Hocanın nükteli sözleri, esprili yorumları ve hayatı ile ilgili bilgiler, halkın hocaya karşı aşırı sevgisi nedeniyle yer yer gerçeklikten uzaklaşıp olağanüstü niteliğe bürünmüştür. Kendinden 70 yıl sonra yaşayan Timur ve filler ile ilgili fıkrası gibi.

Şekil 26: Nasreddin Hoca (<https://medium.com>) [06.03.2020]

kendisine çok sayıda fıkra isnat edilmiştir. Dr. Mustafa Duman (2008) Türkiye'de yazılı ve sözlü 860, yurtdışı kaynaklardan ise 695 fıkra ile toplam 1555 fıkra derlemiştir. Hakkında çeşitli eserler yazılmış, film ve oyunlar tertip edilmiştir. UNESCO tarafından 1996 yılı Nasreddin Hoca yılı olarak kutlanmıştır (Duman, 2008, 13-18; Özdemir, 2010, 14; Albayrak, 2006; 418-420; www.yeniakit.com.tr)[29.01.2020].

Toplumsal hayatı iyi irdelemiş, karşılaşılan sosyal problemlere mizahi bir düşünce ile yaklaşmıştır. İnsanları düşünmeye sevk etmiştir. Hazır cevap olma yönüyle herkesi şaşırtan Nasreddin Hoca, aile, komşuluk, dostluk ve iş ilişkilerinde gördüğü aksaklıkları kendine has tarzı ile dile getirmiştir. Fıkraları kısa, açık ve sadedir. Doğrudan anlatımı ve net ifadeleri vardır. Anadolu Selçuklu Devletinin son yıllarına yetişmiştir. Mevlana ve Yunus Emre onun çağdaşlarıdır. 1285 yılında vefat etmiştir. 16. yy' da fıkraları derlenmiştir.

Hem ülkemizde hem de dünyada tanınan bilge bir karakterdir. Balkanlar, Orta Asya, Azerbaycan, Çin gibi toplumlar tarafından

Fatma Zehra ALTUNDAĞ

3.5. MEVLANA CELALEDDİN RUMİ (Ö.1273)

Anadolu'da 13. yy Türk süfliliğın temellerini atan büyük mutasavvıflardan olan Mevlana 1207

Şekil 27: Mevlana (<https://www.agrisoz.com>) [06.03.2020]

yılında Afganistan sınırları içinde Horasan, Belh şehrinde doğdu. Mesnevisinin girişinde kendisini, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî olarak tanıtmaktadır. Mevlana Celaleddin Rumi olarak bilinmektedir. Sultanül Ulema unvanı ile bilinen Hüseyin Hatibi oğlu Bahaeddin Veled babası, Belh Emiri Rükneddin kızı Mümine hatun annesidir (Öngören, 2004, 441-448).

1212 yılında babası Sultanül Ulema,

ailesini alarak Nişabur, Bağdat, Kufe yoluyla hac vazifesini yerine getirir. Dönüşte Şam, Malatya, Kayseri yoluyla Karaman'a gelir. Karaman'da Emir Subaşının yaptırdığı medreseye yerleşirler. Sultan Alaeddin, Konya Sultanapa Medresesini ikametlerine verir. İyi bir eğitim alan Mevlana 1231 yılında babasını kaybeder. Babasının vefatı ile onun müritleri Mevlana'nın etrafında toplanır. Mevlevilik tarikatının kurucusudur. Mesnevi, Divan-ı Kebir, Mektubat, Fi Hi Ma Fih, Mecali-i Divan-ı Seb'a eserlerinin yazarıdır. 1244 yılında Şemsi Tebrizi ile karşılaşır ve onunla tasavvufta manevi doygunluğa erişir (Öngören, 2004, 441-448).

Mevlana'nın yaşadığı dönem Anadolu Selçuklu Devletinin son dönemlerine rastlar. Moğol baskısı nedeniyle Horasan, Harezm, Bakü, Bağdat vb. şehirlerden pek çok âlim Anadolu'ya sığınmıştır. Birbirinden güzel eserler vermişlerdir. Sultan Alaeddin'in vefatı ile Selçuklu otoritesi zayıflamıştır. Bu durum âlimleri ve halkı kendi beyleri etrafında toplanmaya sevk etmiştir. Beylerin etrafında toplanan âlim ve mutasavvıflar, toplumu bir arada tutacak dinamikler haline gelmiştir. Mevlana da bu dönemin ikliminden nasiplenmiş, kozmopolit yapıya sahip Anadolu'da herkesi "tanış olmaya", "iş kolay kılmaya" çağırıştır. Dışsal farklılıktan ziyade insanları özlerine yönlendirerek kalplerdeki tevhit inancını kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Kin ve öfke yerine sevgi ve sabrı, ihtiras yerine kanaatkârlığı, yardımlaşmayı, eşitlik ve hoşgörüyü yaymaya çalışmıştır (Horata, 1999,43-45; <http://konya.kutuphane.gov.tr>) [10.12.2019-20.01.2020].

Mevlana, 12 Aralık 1273 yılında vefat etmiştir. Ölüm gününü Allah'a kavuşacağı gün olarak görmüş, Şeb-i Arus (düğün günü) olarak nitelemiştir. Her sene Şeb-i Arus günü olarak yâd edilmektedir. Mevlana sadece Türkiye'de değil başta Amerika olmak üzere birçok dünya ülkeleri tarafından bilenmekte ve eserleri okunmaktadır. Eserleri; filme, müziğe, şiire konu olmaktadır (Ciabattari, 2015).

Fatma Zehra ALTUNDAĞ

3.6. HACİVAT ve KARAGÖZ

Şekil 28: Hacivat ve Karagöz

(<https://www.gencgonulluler.gov.tr>) [06.03.2020]

Karagöz ve Hacivat perde oyunu, ışığın yansıtıldığı perdede oynatılan gölge oyunudur. Bu oyunun çıkış yeri ile ilgili farklı rivayetler vardır. Çin, Hindistan veya Mısır olarak gösterilip buralardan Anadolu ve Batıya yayılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Halkın gönlünde yer edinen bu iki karakterin gerçekte yaşayıp yaşamadığı tartışmalıdır. Efsane kahramanların hayal ürünü olduğunu savunanlar olduğu gibi aksini iddia

edenler de vardır. Bu konuyla ilgili en eski kaynak Evliya Çelebinin Seyahatnamesidir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine göre Bursa-İstanbul merkezli karakterlerdir.

Seyahatname'deki menkıbeye göre Anadolu Selçuklu Devleti zamanında yaşamışlardır. Hacivat (Hacı Ayvad), Bursalı Hacı İvaz olup Yörükçe/Börçe Halil'dir. Peygamber sevdalısı olup 77 yıl boyunca Mekke Medine arası gidip gelmiştir. Son seyahatinden Bursa'ya dönerken Arap eşkıyaları tarafından şehit edilmiştir. Karagöz ise adı Sofyozlu Karagöz Balı Çelebi olup İstanbul Tekfur Konstantin'in seyisidir ve Kıpti'dir. Tekfur'un her yıl Karagöz'ü Selçuklu Sultanı Alaeddin'e gönderdiği belirtilmektedir. Hacivat ve Karagözün tartışmaları yaşadıkları dönemde halkın ilgisini çekmiş ve beğenisini kazanmıştır. Perdeye konu olan tartışmaları, günümüze kadar oynatıla gelmiştir (Öncü, 2011, 121).

Hacivat ve Karagöz perde oyununu perdeye yansıtan Şeyh Küşteri, bu oyunun müellifidir. Müellif, bu iki halk kahramanını birbirine zıt karakterler olarak sunmaktadır. Oyunda, Hacivat'ın konuşmalarındaki nezaket onun belli bir eğitim seviyesinde olduğunu göstermektedir. Kullandığı Farsça ve yabancı kelimeler, saygı sözcükleri ile Hacivat perdeye kibar bir kişi olarak yansımaktadır. Karagöz; belli bir işi olmayan, çoğunlukla iş arayan, okuma-yazma bilmeyen, saf yalın Türkçe konuşan, her söze ve her işe karışan, dobra bazen patavatsız, bazen de patavatsızlığından dolayı zor duruma düşen, zor duruma düştüğü zamanlarda da bir yolunu bulup kendini kurtaran eğlenceli bir karakter rolündedir.

Orhan Gazi döneminde Bursa Ulu Camii inşaatında Kambur Bâl Çelebi (Karagöz) demirci ustası ve Halil Hacı İvaz (Hacivat) duvar ustası olarak çalışmaktadır. Genel olarak Karagöz, Hacivat'ın konuşmalarını anlamaz, yanlış anlar ya da yanlış anlamlar yükler ve ortaya nükteli bir tartışma çıkar. Bu durum camii işçilerinin dikkatini çeker ve işçiler işlerini bırakıp onları seyre dalar. Bir rivayete göre inşaatın yavaşlamasına neden olmalarından dolayı Hacivat ve Karagöz padişahın emri ile idam edilir. Padişah verdiği idam kararına pişman olur ve Şeyh Küşteri de perde arkasından Hacivat ve Karagöz'ün nükteli konuşmalarını taklit ederek Sultanı teselli eder.

Seyahatname'de Şeyh Küşteri perde oyununun müellifidir. Müellif esprili bir şeyhtir. Bazı araştırmacılara göre Bursa Ulu Cami inşaatı ile ilgili Hacivat ve Karagöz perde oyununun içeriği müellife ait doğaçlamadır (Aça M., Aça M., 2009, 11-12; Öncü, 2011, 123-124; Aykaç, 2016, 613).

Oyun, Karagöz'ün Hacivat'ı yanlış anlaması prensibine dayanır. Oyun karakterlerinin pozisyonları doğaçlama yapılmasına imkân sağlamaktadır. Güncel olayların işlenmesine de elverişlidir. Hacivat ve Karagöz Perde Oyunu, halkın dili olmuş ve gönüllerinde yer edinmiştir. 2000'li yıllara kadar önemini korumuştur. Günümüzde önemini yitirmeye başlamıştır. Sebebi olarak gölge oyununda güncel olayların işlenmemesi, hep aynı konuların ele alınması, monotonlaşması, sinema ve tiyatro teknolojisinin gelişmesi sayılabilir. (Arda, 2016, 3-6; Mutlu, 1995, s.54).

Yaren ER

3.7. OSMAN GAZİ

Türk'ün Anadolu'daki varlığını siyasi temellere oturtması nedeniyle değerlerimiz arasında önemli bir liderdir. Osman Gazi, Osmanlı Devletinin kurucusudur. Oğuzların kayı boyundandır. Osmanlı Devletinin ilk sultanıdır. 1258'de Söğüt'te doğdu. Babası Ertuğrul Gazi'dir. Annesi Halime Hatun'dur. Şeyh Edebalı'nın kız Rabia Bala Hatun ve Molla Ömer Hattab bin Ebu'l-Kasım'ın kızı Malhun Hatun ile evlenmiş ve bu evliliklerinden Orhan Bey, Alaüddin Ali Paşa, Hamid Bey, Savcı Bey, Pazarlı Bey, Melik (Arslan Murad) Bey, Çoban Bey ve Fatma Hatun adlarında çocukları olmuştur (Turgut, 2019).

1258 yılında babasını yerine bey olmuştur. Bir deyişe göre Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un 1284'te Söğüt ve çevresini kendisine verdiği dair ferman, hediye ettiği beyaz sancak, tuğ ve mehterhane ile uçbeyi olmuştur. 1288-1291 yılında Karacahisar'ı fethetmesi Osman Beyin yarı istiklâlini kazanmasıdır.

Osman Bey 1299'da bir baskın ile Yarhisar ve Bilecik'i fethetmiştir. Beyliğin merkezini de

Şekil 29: Osman Gazi (<https://www.sozcu.com.tr>)
[06.03.2020]

sağlaması açısından başta Şeyh Edebalı olmak üzere, fakihlerden ve ahilerden destek almıştır. Hukuki ve içtimai hayatın örgütlenmesi ve devletsel yapının temelleri bu zamanlarda gerçekleşmiştir (İnalçık, 2020).

1301 yılında Yenişehir'i kurdu. Saltanat merkezini buraya nakletti. Fetihlerde önemli başarılar elde eden oğlu Orhan Bey'e Sultanönü'nü, Hasan Alp'e Yarhisar'ı, Turgut Alp'e İnegöl'ü vermiştir. Bu durum beylik içinde tımar sisteminin temelini oluşturmaktadır. 1308 yılında Selçuklu Devleti yıkılınca Osmanlı Uçbeyliği tamamen müstakil olmuştur. 1313'de Akhisar ve Gölpazarı'da Osmanlının eline geçmiştir.

Osman Bey 1324 yılında beyliği oğlu Orhan Gaziye devretmiştir. Bursa'nın fethini görmeden vefat etmiştir. Osman Bey gömülü bulunduğu Söğüt'ten 1236 yılında Bursa'daki Gümüş Künbed'e defnolunmuştur (<http://www.hurriyet.com.tr>; <https://www.islamveihsan.com>)
[06.03.2020].

3.8. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Şekil 30: Mustafa Kemal Atatürk
(<https://www.herkesebilimteknoloji.com>)
[01.03.2021]

Rüştiyesinde, lise eğitimini Selanik Askeri İdadisi, üniversite eğitimini ise Harp Okulu ve Harp Akademisinde aldı.

Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak milli mücadelenin temellerini attı. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılmasına önderlik etti. Meclis tarafından da Hükümet Başkanı seçildi. 5 Ağustos 1921'de yine Meclis tarafından Başkomutan seçildi. Sakarya Savaşı'nın kazanılmasındaki emeklerinden dolayı Gazilik unvanı ve Mareşallik rütbesi ile şereflendirildi. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi ve Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu (<http://itoteml.meb.k12.tr>) [01.03.2021]. Tekrar dirilişin kaynağı olan Mustafa Kemal Atatürk siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan pek çok yenilikler getirdi.

Atamız zamanının en önemli kitaplarından oluşan geniş bir kütüphaneye sahipti. Kitap okumayı, müzik dinlemeyi, spor yapmayı severdi. Çocuklara özel ilgisi vardı. Afet İnan, Sabiha Gökçen, Fikriye, Ülkü, ...adlarında manevi evlatları vardı. Hayvanlara ve doğaya

Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde yaşamış, milli mücadelede bulunmuş askeri kimliği olan bir kahraman, Osmanlı Devletinin yıkılışı ile Anadolu'da tekrar dirilişin sebebi olarak gösterilen siyasi bir Türk liderdir. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusudur.

Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selanik'te doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Adı Mustafa olup "Kemal" ismini Askeri Rüştiye okulunda Matematik öğretmenini verdi. 1934 yılına kadar "Mustafa Kemal" ismi ile anıldı. 1934 yılında meclis tarafından "Atatürk" soyadı layık görüldü. Mustafa Kemal Atatürk adıyla Türk milletinin kalbinde yer edindi.

Selanik'te doğan Atatürk İlkokulu burada bir mahalle okulunda tamamladı. Orta öğretimini Selanik Mülkiye Rüştiyesi ve Selanik Askeri

karşı merhametli idi. Mirasından kız kardeşinin yanı sıra manevi evlatlarına da pay ayırdı. Yine çeşitli kurumlara mirasından pay ayrılması hususunda vasiyette bulundu (<https://www.kulturportali.gov.tr>) [01.03.2021].

10 Kasım 1938 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti. Vefatı yurt içinde ve dışında yankı getirdi. Üzüntü ile karşılandı. Her sene 10 Kasım'da yurt genelinde Ata'yı anma merasimleri yapılarak anılmaktadır (<https://tr.wikipedia.org>) [01.03.2021].

Hamide UYAR

3.9. BARIŞ MANÇO

Şekil 31: Barış Manço (<https://muzikotek.com.tr>) [11.03.2020].

Söz ve müziği kendisine ait olan tüm eserlerinde Türk kültürünün gözden kaçan naif geleneklerini, değerlerindeki ince ruh yapısını bazen mizahi şekilde bazen de dramatize ederek dillendirmiştir. İnsanlığı ilgilendiren ahlaki değerleri konu olarak ele alması, bunları insanın ruhuna işleyecek şekilde temalandırması sadece Türklerin değil tüm dünya insanının dikkatini çekmiştir. Dünya genelinde tanınmasına sağlamıştır.

Müziyen bir aileden gelen Barış Manço, 2 Ocak 1943 tarihinde Üsküdar/İstanbul'da doğmuştur. Müzikle amatör olarak ilk çalışması Galatasaray Lisesinde olmuştur. Kafadarlar, Harmoni adlarında müzik grupları kurmuştur. İlk konserini Galatasaray Lisesinde vermiştir. Şişli Terakki Lisesinde eğitimini tamamlayan sanatçı yükseköğrenimini Belçika Kraliyet Akademisinde "Resim, Grafik, İç Mimar" bölümünde tamamlamıştır. Uzun yıllar Avrupa'da yaşamış olan Manço, Anadolu kültüründen uzaklaşmamış, bestelediği parçalara Türk kültürünün unsurlarını yansıtmıştır (Turanalp, 2019, 693) (<https://tr.wikipedia.org>) [14.02.2020].

Toplumun her üyesine dokunan sözleri ile gönüllerde yer edinen sanatçı, "Dağlar Dağlar" şarkısı hayatının dönüm noktası olmuştur. Bestelediği 200'ün üzerinde şarkı sanatçıya on iki altın ve bir platin albüm/kaset ödülü kazandırmıştır. Şarkılarının bir bölümü daha sonra Arapça, Bulgarca, Flemenkçe, Almanca, Fransızca, İbranice, İngilizce, Japonca ve Yunanca dillerinde yorumlanmıştır. Yaptığı çalışmalar ona "Devlet Sanatçısı Onursal Doktora" unvanları kazandırmıştır. Ayrıca Japonya, Belçika ve Fransa Devletleri tarafından çeşitli nişan ve ödülle layık görülmüştür. Parçalarındaki sözler dünya toplumları tarafından irdelenmiş, çeşitli televizyon programlarına konuk olmuştur. Dünya basınına konu olan "Ekvator dan

Kutuplara" adlı programı ile ülkemiz belgeselciliğine özgün bir katkıda bulunmuştur. "7'den 77'ye " programı ile başta çocuklar olmak üzere ailelerin kalbinde de önemli bir yer edinmiştir. 1990'ların sonuna doğru "Kaplumbağaların Öyküsü" projesini gerçekleştirmek istemiş ancak mümkün olmamıştır. Proje "Mançoloji" adlı albüm ile devam etmiştir. Bu albüm onun son çalışması olmuştur (Akkaya, 2013; <https://tr.wikipedia.org>) [14.02.2020], (<https://www.sabah.com.tr>) [30.01.2020].

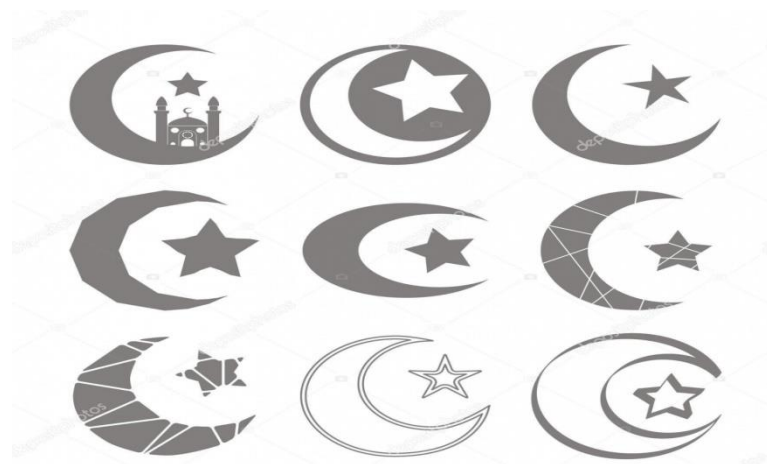
Doğru bildiğini yapan, dünyaya şarkıcı olarak değil düşüncelerini aktarmak için geldiğini, boş konuşmayı sevmediğini, bestelediği her parçanın evvelinde bilimsel ve kültürel bir doyumluğa ulaşmadan, konuyu özümsemeden bestelediğini ifade eden Barış Manço, Anadolu Müzik tarihine hâkim bir sanatçıdır. Parçalarının sonunda "Barış der ki, Barış'a sorar isen... " ifadeleri ile halk müziği kültürü izlerini, atasözü, deyim ve halk hikâyelerinin, meddalık sanatının, âşık edebiyatının sanata uyarlanmış halini görmekteyiz. Toplumu kuşatan, toplumun sorunlarını dile getiren, değer yargılarını, ahlaki değerlerini, inançlarını parçalarına taşıyan kısaca toplumun dili olan Manço, bu özelliği ile geniş kitlelerin sevgisini kazanmıştır (Turanalp, 2019, 694-695).

Sanatının özünü milletinden ve milletin değerlerinden almıştır. Türk kültürünün değerlerini gelecek nesillere özgün bir şekilde taşımıştır. Çalışmalarını çağdaş kalıplar içinde sunmuştur. Halkın gönlünde yer edinen büyük sanatçı 1 Şubat 1999'da kalp krizi geçirerek vefat etmiştir (Emre, 2012, 647) Vefatının ardından her sene Moda'daki evinde, okullarda ve çeşitli kurumlarda anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Eserleri günümüzde de beğeniyle dinlenmektedir.

Beyza ÇİMEN

4. SEMBOLLER, İŞARETLER ve YAPITLAR

4.1. HİLAL VE YILDIZ SEMBOLÜ

Şekil 32: Hilal ve Yıldız Sembolü
(<https://tr.depositphotos.com>) [11.03.2020].

Sembol kavramı, insan zihninde tasvir edilemeyen bir şeyin onunla ilintili nesnelere vasıtasıyla tasvir ettiren, hatıra getiren bir işarettir. Soyut birçok kavram ve olgu, semboller kullanılarak somut hale getirilir. Vatan kavramının bayrak ile temsil edilmesi, adalet kavramını terazi ile temsil edilmesi gibi örnekler verilebilir (Atasağın, 2001, 125-126).

Mezopotamya, Mısır ve Anadolu medeniyetleri incelendiğinde hilal ve yıldız sembollerinin kullanımı M.Ö. 4000 yıllarına kadar indiği görülür. Sümer inancı, Oğuz boyları, Orta Asya inancında hilal ve yıldız sembollerine rastlanmaktadır. Geçmişin kadim devletleri ve toplumlarında önemli yer tutan ay, güneş ve yıldız sembolleri tanrısal semboller olarak da tasvir edilmiştir.

Orta Asya ve Oğuz boylarının tek tanrı inancının ilahı, Gök Tengri'dir. Efsaneye göre Gök Tengri zamanı yaratmak için yıldızı ve ayı yarattı. Evreni aydınlatan güneş ile gece karanlığını aydınlatan ve bilimi temsil eden ay, tanrı olmayıp tanrının sembolü olarak düşünülmüştür. Gök Tengri'nin yarattığı ay ve yıldız gökyüzünde gücü ve yüceliği temsil etmektedir. Gökyüzünde ay ve yıldızların sürekliliği, devletin ve milletin gücüne ve sonsuzluğuna atfedilmiştir (Soysal, 2010, 223). Göktürk, Türkiş ve Uygur kağanlıklarında da bu semboller kullanılmıştır (Tezcan, 2012, 3092, 3102).

Osmanlı'nın ilk yıllarında bayrakta hilal motifi kullanılırken, III. Selim zamanında ay ve 8 köşeli Zühre yıldızı (Mühr-ü Süleyman) şeklinde tasarlanmıştır. Abdülmecid'in son dönemlerinde ise bayrak, ay ve 5 köşeli yıldız olarak biçimlendirildi. 1938 yılından sonra da bilim olarak nitelendirilen ve ellerini ve ayaklarını açar halde aya yönelmiş insanı betimleyen ay-yıldız sembollerine dönüşmüştür. Bayrak ölçütleri yasa ile standart hale getirilmiştir (Soysal, 2010; Elmacı, 2019).

Literatüre göre geçmişte hilal ve yıldız sembolleri bayrak ve sancaklarda sıklıkla kullandığı anlaşılmaktadır. Günümüzde de kullanılmaya devam edilmektedir.

Ayşe CEYLAN

4.2. KURT SEMBOLÜ

Şekil 33: Kurt Sembolü (<https://evrimagaci.org>)
[28.08.2020].

Toplumların sıklıkla kullandığı semboller, toplumun inanç yapısı, yaşam biçimi, hayat felsefesi hakkında birçok ipucu verir. Kültürümüzde sıklıkla karşılaştığımız kurt sembolü genelde güç, zekâ ve korkusuzluğun simgesi olmakla beraber destanlarda geçen anlamlarına baktığımızda yol gösterici, koruyucu ruh, av-avcı anlamlarında kullanıldığını da görmekteyiz (Özkartal, 2012, 1).

Ergenekon, Bozkurt, Uygur Türeyiş Destanları incelendiğinde kurt sembolü, Bozkurt'tur. Göktürkler'de dişi kurt "Ulu Ana", Uygurlar da erkek kurt "Ulu Ata"dır. Oğuzlarda Oğuz Kağan'ın Anadolu'ya kurdun kılavuzluğunda gelmesi gibi büyük savaşlarda kendilerine yol gösteren bir rehber olarak nitelendirilmiştir. Oğuz Kağan destanında geçen "Kök börü bolsıngıl Uran (Bozkurt sesi savaş parolamız olsun)" kurt sesinin parola olarak seçilmesi, Orhon-Yenisey Yazıtları'nda "Kağanımın ordusu kurt gibidir" ifadesi geçer. Tek tanrılı inanç sistemine bozkurt kutsal sayılmaktadır. Kızılderililerde görülen kurt motifi ise totemdir (Altun, 2019, 97; Abdurrezzak, Kalafat, 2017, 2).

Çin kaynaklarında, dişi kurttan türediklerine inanan Göktürklerin bayraklarının altından kurt başı olduğu, Şehname'de Turanlıların kurt başlı bayraklarının olduğu belirtilmektedir. Eski Türkçede "beçkem" kelimesi, bayrak, kurt ve Türkmen boyunun adı olarak geçmektedir. Araştırmacılar, kaynaklara dayanarak Oğuz Kağan'ın Anadolu'ya kurda benzer bir hayvanla gelişinden bahseder ki, söz konusu kurt donuna (kurt kılığına) giriş olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Kara kurt öfkesinden korunmaya çalışılan, Ağ kurt bereketin ve gücün temsili, Boz, göy veya gri kurt ki Oğuz Kağan'ın yanındaki kurttur, hem hışmından korkulan hem de bereket ve gücün temsili olarak anlamlandırılan kurttur (Kalafat, 2006, 275-276). Dede Korkut'ta ise İslam kültürünün etkisiyle kurt avlanılan bir hayvan ya da kahramanlara destek olan, onlar için savaşan canlılar olarak geçmektedir (Özkartal, 2012, 62).

Kurt motifi, koruma, uğur, bereket ve tedaviye çağrışım yapmaktadır. Halk inanışlarında kurdun dişi ve aşık kemiği nazar değmesine karşı günümüzde de kullanılmaktadır (Kalafat, 2006, 274). İçinde bulunduğumuz asırda Gagavuz Türklerin bayrağında askeri birlik flamalarında kurt sembolü bulunmaktadır. Bazı sivil toplum örgütlerin logolarında, para ve posta pullarında bu simgeye rastlanılmaktadır. Kurt gibi ulumak, parmaklarla kurt sembolü yapma gibi davranışlar bazı fikri gruplar için efsanevi kahramanlığın, hükümdarın, gücün, yüceliğin temsili olarak devam ettirilmektedir (Abdurrezzak, Kalafat, 2017, 5). Kurt sembolüne yüklenen güç, kudret, koruma, kılavuz, bereket, düşmana korku salma gibi anlamlarla hala kullanılıyor olması insanların bilinçaltı değerlerini devam ettirdiğini bize göstermektedir.

Zeynepnaz TUFAN

4.3. HIRKA-İ SAADET, HIRKA-İ ŞERİF

Şekil 34: Hırkai Saadet

(<http://www.marmaragazetesi.com>) [11.03.2020].

Hz. Peygamber (as)'ın Ka'b b. Zübeyr'e hediye ettiği hırka olup Topkapı Sarayında sergilenmektedir. Hırka-i Saadet olarak bilinmektedir. Siyah yünden yapılmış geniş kollu, 124 cm. boyunda krem renkli yünden, astarlı hırkadır. Peygamberimizin vasiyeti ile Veysel Karani'ye bıraktığı ikinci bir hırka da Hırka-i

Şerif olarak bilinmekte ve İstanbul Fatih semtinde Hırka-i Şerif Camii'nde muhafaza edilmektedir (Atasoy, 1988).

Muaviye, Hırka-i saadeti Ka'b b. Zübeyr'in mirasçılarında satın almıştır. Emevi devleti yıkılınca Abbasilerin eline geçmiş oradan da Moğol istilası ile Mısır'a götürülmüştür. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi ile Mekke'nin anahtarları ve kutsal emanetler İstanbul'a getirilmiştir (Bozkurt, 1997, 10-16). Yavuz Sultan Selim, kutsal emanetler için Has Oda yaptırmıştır. 40 kişinin görevli olduğu Has Oda'da her gece dört nöbetçinin bulunması ve kuran okuması kanundu (Bozkurt, 1997, 23).

Hırka-i Saadeti elinde bulunduran Emevi ve Abbasi halifeleri önemli törenlerde teberrüken hırkayı giymiş, savaşlarda askere manevi güç olması için yanlarında taşımıştır. Osmanlılar Hırka-i Saadet'i hilafet alameti olarak görmektedir. Ayaklanma tehlikesi gibi durumlarda, bazı savaşlarda, bazı sünnet törenlerinde ve kışı geçirmek için gittikleri saraylara bazı padişahlar Hırka-i Saadeti beraberinde götürmüştür. Kılıç kuşanma ve biat almada, Cuma günleri ve Ramazan'ın 15. günü Has Oda'da Hırka-i Saadet protokole göre ziyaret edilirdi. İki altın sandık içinde, 7 kat ipek bohçaya sarılı Hırka-i Saadet padişah tarafından açılır, hırkanın ucu suda ıslatılır, su çoğaltılır şifa niyetine dağıtılırdı. Sonraları bu uygulama değiştirilmiş hırkanın yıpranmaması için onun sarılı olduğu bohça suya değdirilmeye başlanmıştır. Has Oda'da görevli müezzinler Hırka-i Saadet huzurunda ayakta kesintisiz kuran okumakla görevli idi (Atasoy, 1998; <http://earsiv.sehir.edu.tr>) [17.02.2020].

Saltanatın kaldırılması, Topkapı Sarayının müze haline gelmesi ile Has Oda 1962 yılına kadar kapalı tutulmuştur. Hırka-i Saadet Dairesinde 25 Ekim 1996'dan itibaren yirmi dört saat boyunca Kur'an okuma uygulaması başlatılmıştır. Hırka-i saadet gümüş bir taht üzerinde teşhir edilmektedir (Atasoy,1998).

Veysel Karanî'ye verilen Hırka-i Şerif, Sakal-ı Şerif, Veysel Karanî'ye ait kemer ve takke İstanbul Hırka-i Şerif Camiinde korunmaktadır. Sıffin Savaşında Hz. Ali'nin saflarında şehit olan Veysel Karanî evli olmadığı için hırka-i şerif kardeşi Şehabettin el-Üveysi'ye intikal etmiştir. Irak ve çevresindeki savaşlar nedeniyle Üveysî ailesi Kuş Adası'na yerleşmiş aşiret halinde yaşamıştır. Hırka-i şerifi ellerinde bulundurmalarından dolayı özel ilgiye, saygıya mazhar olmuşlardır. I. Ahmet'in isteği ile İstanbul'a gelmişler ve Fatih semtine yerleşmişlerdir. Fatih semtinde Hırka-i Şerif Camiinde Hırka-İ Şerif ziyarete açılmıştır (Bozkurt, 1997, 16). Osmanlı protokolü, Hırka-i Saadeti ziyaretten sonra Fatih'e gelip Hırka-i Şerif ziyaretini de adet edinmişlerdi. Emanetin anahtarları, Veysel Karanî'nin 57. kuşaktan torunu arkeolog Gülay Köprülü' de bulunmaktadır. Ramazan ayının ilk gününden itibaren halkın ziyaretine açık olan Hırka-i Şerif için günümüzde resmi bir protokol bulunmamaktadır (Şenalp ve Küçüktaşçı, 2020; Atasoy, 1998).

Fatma Zehra ALTUNDAĞ

4.4. ÇEŞMELER

Su insan varlığının vazgeçilmez unsurudur. İnsanlar yerleşim yeri seçerken su kaynaklarının olduğu yerleri tercih etmiştir. Kuyular yaparak ya da su kemerleri, su kanalları yaparak borular aracılığıyla suyu taşımış ve su ihtiyacını karşılamıştır (Özer, 2008, 129).

Çeşme, Farsça kelime olup "göz" anlamına gelmektedir. Yeraltı sularının biriktiği yere göz denilmektedir. Bahçe kuyularına da göz denilmektedir (Eyice, 1993). Genel anlamda çeşme, su kenarlarından veya su kaynaklarının çevresinden suyun borularla çekilerek musluktan akıtıldığı su hazneli yapılardır.

En eski antik çeşme, M.Ö. 7. yy'a ait Ege adaları Lemnos'ta bulunan düz damlı bir yapının çeşme olabileceği düşünülmektedir. Gerçek anlamda çeşmeye Yunanistan Korinthos'ta rastlanmıştır. Önleri taştan cepheli ve tonozlu dört haznesi olan bir yapıdır. Roma kültürüne ait çeşmeler Türk çeşmelerine nispeten selsebillere benzeyen bahçe süsü niteliğindedir. M.S. II. Pompei de halkın kullanımı için sokak çeşmeleri yaptırmıştır (Eyice, 1993).

Roma döneminde yaygın olan su dağıtım kültürü, Selçuklu ve Osmanlı döneminde gelişerek sanatsal bir değere

Şekil 35: Çeşmeler (<http://www.larendem.com>) [11.03.2020].

ulaşmıştır. Çok gösterişli anıtsal çeşmeler ortaya çıkarmışlardır. Hadislerde yer alan "Sadakanın en faziletlisi su teminidir " (Ebu Davud,"Zekât"), Sadaka-i Cariye (öldükten sonra devamlılığı olan hayırlı ameller) ile amel defterinin kapanmayacağı düşüncesi, Allah-u Teâla'nın rızasına kavuşma arzusu Müslümanları, çeşme gibi hayratların yapımına teşvik etmiştir (Eyice, 1993).

Osmanlı ve Selçuklu dönemlerinde çeşmeler rastgele yerlere yapılmamıştır. Yapılırken şehir merkezlerine, mahalle köşelerine, çıkmaz sokaklara, yol ayrımının olduğu noktalara, meydanlara, yol kenarlarına, camilerin, hastanelerin vb. yerlerin avlularına hatta şehir merkezinin dışında yol kenarlarına, kırsal açık alanlara da çeşme yapılmıştır. Kırsal alanların çoğunluğunda ağullarına dönen hayvanlar için çeşmelerin yanına yalıklar da eklenmiştir. Çeşme kenarlarına bilinçli olarak ağaç dikildiğini de görmekteyiz (Eyice, 1993; Özer, 2008, 132-133).

Şehirleşme ile kenti imarındaki değişiklikler nedeniyle bazı tarihi çeşmeler yerinden sökülüp başka yere taşınırken bazı çeşmeler de yıkılmıştır (Özer, 2008, 134). Bu olumsuzluğa rağmen günümüzde Osmanlı'nın ihtişamlı çeşme kültürünün devamı sayılabilecek şehrin tarihi dokusuna uygun çeşmelerin yapıldığına da tanık olmaktadır (Yozgat, Fatma Temel Turhan OO Çeşmesi). Özel şahısların yaptırdığı hayratlar günümüz kültüründe özellikle kırsal kesimlerde az da olsa devam etmektedir.

GÖKÇE ELA

4.5. GELENEKSEL KIYAFETLER

Şekil 36: Geleneksel Kıyafetler
(<http://www.perfectgazete.com>) [06.03.2020]

giysilerdir.

Çevresel koşullar, iklim şartlarına bağlı olarak her toplum kendine özgü kıyafet biçimi geliştirmiştir. Anadolu kültüründe kadın kıyafetleri maliyeti düşük, elle dikilebilir, nakışlı, renkli, kullanımı kolay, rahat giysiler olarak göze çarpmaktadır. Kıyafetin biçimsel formu gelenek ve görenekten etkilenerek şekillenmiştir. Erkek

kıyafetleri kadınların kıyafetine nispeten daha sadedir, daha rahat

Yörelere göre kıyafet tarzı değişmektedir. İnsanları kıyafetlerine göre hangi yörelili olduğu tahmin edilmektedir. Kıyafetler sosyal statüyü de sembolize etmektedir.

Anadolu kültüründe çoğunluğun tercih ettiği geleneksel kıyafetler; fes, çevre (kenarı oyularla çevrelenmiş başörtü), bindallı, üç etek, üç eteğin içine giyilen entari, cepken (kolları yırtmaçlı üst giysi), şalvar, bel kuşağı, kuşak üstüne bağlanan önlük görevi gören peşkir, içlik (göynek), paçalı işlemeli don, ellik (eldiven), yün örgülü çorap, çarık, poşu (erkek başörtüsü), potur (paçalara doğru daralan şalvar), uçurluk ve yağlık (mendil)'tir (Şahin, 2011, 184; <https://yozgat.ktb.gov.tr>) [15.01.2020].

Günümüzde geleneksel kıyafetleri düğün, nişan, kına geceleri gibi özel

Şekil 37: Geleneksel Kıyafetler
(<https://ismek.ist/blog>) [06.03.2020]

günlerde ve halk oyunlarında görmekteyiz. Osmanlı Devletinin son dönemlerinden itibaren devlet memurlarının kıyafetlerinde yeni düzenlemeler yapılmış ve değişikliğe gidilmiştir. Özellikle erkek kıyafetlerinde batı kültürünün izlerini görebiliriz. Cumhuriyetten sonra da değişim devam etmiş geleneksel kıyafetler, yerini batı kültürünü yansıtan kıyafet tarzına bırakmıştır. Görsel iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla dünya genelinde de geleneksel kıyafetlerin kullanımında ciddi bir değişim görülmektedir.

Zeynepnaz TUFAN

4.6. KAPI TOKMAĞI

Kapı tokmağı, ziyaretçinin kullandığı günümüzde evin dış kapılarında kullanılan kapı ziline denk gelmektedir.

Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanılmaktaydı.

Kapılarda iki çeşit tokmak bulunmaktaydı. Bunlardan biri diğerine göre daha büyüktür.

Şekil 38: Kapı Tokmağı (<https://onedio.com>) [23.10.2019].

Aslan başı motifi ve çiçek motifi yaygın olarak kullanılan tokmak motiflerindedir. Bu tokmalardan büyük boy olanı kalın, tok ses çıkarırken küçük olanı daha ince ses çıkarır. Eğer gelen erkek ise büyük tokmağı kullanır ve kapıyı evin beyi açardı. Eğer evin beyi evde yoksa mahremiyete uygun bir şekilde evin hanımı açardı. Eğer gelen kişi kadın ise küçük tokmağı kullanır ve evin hanımı kapıyı açardı (<https://www.karar.com>; <https://www.edebiyatvakti.com>; <https://suffagah.com>) [23.10.2019].

Bazı müstakil evlerde de çift kapı tokmağı olmasa bile tekli kapı tokmağı kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile çift kapı tokmağı uygulaması işlevini kaybetmiştir. Günümüzde yaygın olarak kapı zilleri tercih edilmektedir. Hatta kamera sistemi ile kapı zilini çalan kişiyi görmek de mümkündür.

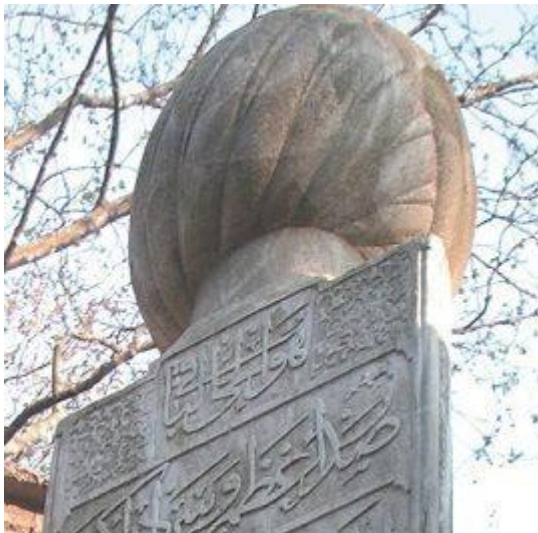
Beyza ÇİMEN

4.7. MEZAR TAŞLARI

Ölüm ve defin merasimleri insanlığın dini gelenekleri arasında her zaman yerini almıştır. Orhun Kitabelerinde bark olarak geçen günümüz Türkçesinde türbe olarak bilinen yapılardır. Ölünün gömüldüğü yerin üzerine yapılır. Günümüzde daha çok Tanrı'dan kut almış liderlerinin kabirlerine ait bark örneklerine rastlamaktayız. “Bark” olarak adlandırılan bu yapılar ziyaret yerleri olarak da kullanılmıştır. İslam öncesi gelişen mezar ritüeli, İslam sonrasında da devam ettirilmiştir. Türk balbal, kurgan ve bengütaşlar kültürü İslam dininin etkisi ile farklı bir mimari yapıya ulaşmıştır.

Anadolu'nun Türkleşmesi ile Anadolu Selçuklu, Anadolu Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde de bu köklü kültür devam ettirilmiştir. Önemli bir sanat dalı olmuştur. Mezar taşlarındaki kabartma kitabeler ve başlıklar mevta hakkında bilgiler vermektedir. Lale Allah sevgisini, gül Hz. Peygamber sevgisini, hançer ölen kişinin kısa bir hayatı olduğunu ve bir hastalıktan öldüğünü, üzüm salkımı bereketi, hayat ağacı ise ölen kişinin köklü bir aileye sahip olduğunu göstermektedir (Tali, 2013, 360, 387,388; <http://www.turizmhaberleri.com>) [09.10.2019].

Mezar taşı kitabesinde ölen kişi için dua kalıpları, aile bilgisi, mesleği ve bazen de ölüm sebepleri bulunmaktadır. Mezar taşı başlığı ise mevtanın mesleği, sosyal sınıfı, cinsiyeti hakkında önemli bilgiler vermektedir. Mezar taşındaki işçiliğin fazla olması ekonomik düzeyi hakkında da ipuçları vermektedir. Erkeklerde farklı tiplerde kavuklar, fesli başlıklar, sarıklar sayılabilir. Kavuklar orta düzey devlet memurlarını, sarıklar daha çok üst düzey yöneticileri ifade eder. Fesli başlıklar II. Mahmut döneminde yapıldığını gösterir, mesleki bilgi vermez. Kadınlarda, kadın zarafetine uygun bitkisel motifler tercih edilmektedir. Genç yaşta ölen bazı kadınların mezar başlığı duvak şeklinde, mezarların ayak taşlarında da kırılmış bir gül goncası motifine rastlanmaktadır (<https://www.sozcu.com.tr>) [09.10.2019].

Şekil 39: Mezar Taşları (<https://www.sozcu.com.tr>) [09.10.2019]

Yaren ER

SÖZLÜK

Aciz: Gücü bir işe yetmez olanın durumu, güçsüzlük

Ağaç Yongası: Kesilen, yontulan veya rendelenen bir şeyden çıkan parça, kamga.

Akkase: Ebru Tekniği.

Armoni: İki veya daha çok sesin aynı anda kulağa hoş gelecek bir biçimdeki uyumu, harmoni.

Asayiş: Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik.

Cihat: Din uğruna yapılan savaş.

Derviş: Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen

Dobra: Açık sözlü.

Ermiş: Dinî inançlara göre kendisinde olağanüstü manevi güç bulunan kişi, eren, evliya

Fakih: Fıkıh bilgini.

Fazilet: Erdem.

Fesat: Karışıklık, kargaşalık, arabozuculuk

Fıkıh: İslam ibadet ve hukuk ilmi

Fitne: Arabozucu

Flama: 1. isim İşaret olarak veya çeşitli amaçlarla kullanılan küçük bayrak, 2. isim, askerlik iki veya üç köşeli, küçük boyutlu bayrak.

Gagavuz: Büyük çoğunluğu Moldova'da, az bir kısmı Deliorman, Dobruca, Beserabya ve Ukrayna'da oturan Ortodoks Türk halkı veya bu halktan olan kimse.

Gregorya: Özel İsim.

Güfte: Müzik eserlerinin yazılı metni, söz.

Hasenat: Yararlı, iyi, güzel işler.

İcra: Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu bir şeyi adli bir kuruluş aracılığıyla yerine getirme.

İçtimai: Toplumsal.

İktidar: Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret

İmtiyaz: Fabrika kurmak, maden işletmek vb. için bir kişi veya kuruluşa devlet tarafından verilen özel izin.

İrdelemek: Bir sorunun ele alınabilen bütün durumlarını, bir konunun bütün yönlerini araştırıp birer birer incelemek

İrfan: 1. isim: Bilme, anlama, sezme, 2. isim: Gerçeğe ulaştırıcı güçlü sezgi.

İsmid: Sürme taşı adı.

Kıpti: Çingene.

Kozmopolit: Değişik uluslardan, ırklardan olan kimseleri bir araya getiren, barındıran, kapsayan. Ad ulusal özelliklerini yitirmiş kimse.

Kozmopolitlik: Kozmopolit olma durumu.

Kudret: Kuvvet, güç, takat.

Kült: 1.ad: tapınma, tapma. 2.din.

Küşteri: Karagöz ve Hacivat eserinin yazarı.

Literatür: Kaynak

Makbul: Kabul edilen.

Mektubat: Eser adı.

Menkıbe: Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye.

Mevlevi: Mevlevilik tarikatına bağlı kimse.

Mitolojik: Mitoloji ile ilgili, mitolojiye ait.

Mutasavvıf: Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sūfi

Müellif: Yazar.

Mürit: Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen kimse

Müstakil: Kullanış yönünden belli kişi veya kişiler için ayrılmış olan.

Nazım: Şiir.

Nesir: Düzyazı

Nispet: Kıskandırmak veya üzme için.

Nizamsızlık: Düzensizlik

Nükteli: Nükte ile süslenmiş, nüktesi olan, esprili.

Peştemal: Bel örtüsü olarak da kullanılan ince çubuklu desenli başörtü.

Reseptör: Çeşitli uyarıları alabilen ve duyu organlarının yapısında bulunan özelleşmiş hücre, hücre grupları veya sinir uçları. 2. Hücre içine veya üzerinde hormon, ilaç, virüs vb.nin özel olarak bağlandığı ve bazı durumlarda özel bir hücre cevabının verilmesine yol açan veya bunların hücreye girmesini sağlayan, protein, glikoprotein veya oligosakkaritlerden oluşan yer veya yapı.

Ritüel: Âdet hâline gelmiş.

Sahabe: Hz. Muhammed'i (as) görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar, ashap.

Sevk etmek: Göndermek, götürmek

Seyis: At bakıcısı.

Sorguç: Bazı kuşların tepelerinde bulunan uzunca tüy, tuğ, tepelik.

Sûfilik: Mutasavvıf.

Şaman: Şamanlıkta büyü yapan, gelecekte haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan kimse

Şebeke: Ülke çapında yaygınlaştırılmış ulaşım ve iletişim örgüsü, ağ.

Taarruz: Saldırı.

Tahsil: Öğrenim

Tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım

Taziye: Ölen kimsenin yakınlarına başsağlığı dileme, taziyet.

Tekfur: Bizans İmparatorluğu zamanında vali düzeyinde olan yöneticilerle Anadolu ve Rumeli'deki Hıristiyan beylerine verilen ad.

Tekke: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer

Teşrik: Yaptığı bir işe bir kimseyi ortak etme.

Teşvik: İsteklendirme, özendirme

Tezahür: Belirme, görünme, gözükmeye, ortaya çıkma, oluşma

Tütsüleme: Tütsülemek işi.

Uzuv: Üye.

Yad: Yabancı.

Zaruri: Zorunlu

Zaviye: 1: köşe. 2: küçük tekke.

Zühre Yıldızı: Zühre, Çolpan veya Çoban Yıldızı olarak da bilinir. Bu gezegen adını Eski Roma tanrıçası Venüs (Eski Yunan Mitolojisi'nde Afrodit)'ten almıştır. Kendi eksenini etrafında, Güneş Sistemi'ndeki diğer tüm gezegenlerin aksine istikametinde döner.

KAYNAKLAR

- Abdurrezzak, A.O., Kalafat, Y. (2017), Halk İnanç Kültüründe Yaşamakta Olan Kurt Bir Dönemin Totemi mi idi?, Türkiye V. Uluslar Arası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumu, Bildiri Kitabı, Ankara, 1, 1-15.
- Acıpayamlı, O. (1964). Türkiye'de Yağmur Duası, Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, 223-224.
- Aça, M., Aça M. (2009). Hacivat ile Karagöz'ü Belli Bir Döneme Tarihsel Kişilikler Olarak Konumlandırma Çabalarına Sinemadan Bir Örnek: "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?" Filmi, Tübar, XXVI, 11-12.
- Adıgüzel, A. (2014). İnsanlık Onurunu Koruma ve Kıрма Arasında Hayırseverlik Anlayışı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, I, 69-92.
- Akça, G. (2003). Ahilik Geleneği ve Günümüz Fethiye Esnafı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14/0, 209-219.
- Akgül, D. (2017). Ahilik Kültüründeki Etik İlkelerin Günümüz İşletmelerine Yansımaları: Kırşehir İli Örneği, Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1/1, 8-26.
- Akkaya, V.G. (2013). Kaplumbağanın Öyküsü: Barış Manço, 01.05.2013, <http://kalemkahveklavye.com/2013/05/kaplumbagann-oykusu-bars-manco-vgize.html> [Erişim: 01.07.2020].
- Aksoy, K. (2016). Üç Aylar ve Regaip Kandili, Bayburt İl Müftüsü, <http://www.dinibulten.com/yazarlar/kemalettin-aksoy-bayburt-il-muftusu/uc-aylar-ve-regaip-kandili/74> [Erişim:26.01.2020]
- Akyüz Y.(2012). Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 - M.S. 2012. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Pegem Akademi, Ankara.
- Albayrak, L.(2019). Bayramların Çocukların Zihninde Ayrı Bir Öneme Sahip Olduğunun 9 Kanıtı, https://www.takvim.com.tr/yazarlar/lutfi_albayrak/2019/08/12/bayramlarin-cocuklarin-zihninde-ayri-bir-oneme-sahip-oldugunun-9-kaniti, [Erişim: 28.11.2019].
- Albayrak, N. (2006). TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2006, 32, 418-420.
- Altun, Z. (2018). Türk Kültüründe "Kurt Kavramı" Üzerine Bir İnceleme, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 8/22, 91-108.
- Arda, Z. (2016). Türk Halk Kültüründe Karagöz-Hacivat İmgesi ve Nur Abaç'ın Resimlerine Yansımaları, Ksbd, 8, 1-15.
- Arı, B. (2010). Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın ve Çocuk Eğitimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7/14, 275-284.

- Aslan, H. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller, D.İ.B. Din Hizmetleri Dairesi, İstem, (7/13), 199–231.
- Atasağun, G. (2001). Yahudilikte Dînî Sembol ve Kavramlar, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11, 125-156.
- Atasoy N. (1998). TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 17/0, 374-377.
- Aykaç, O. (Çevr). (2016). Karagöz ve Hacivat: Başkaldırı Ve İtaatin Yansımaları, Sefad, 36, 611-618.
- Ayrancı, İ. (1992). Ne Çaputtan Ne Faldan Yardım Yalnız Allah'tan, Temmuz, 147. <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=286341> [Erişim:01.07.2020].
- Baktır, M. (2001). İstiska, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt:23, 381-383,
- Baş, M. (2019). Türklere Gelen Peygamberler; Kaynaklar ve Rivayetler Işığında Oğuz Kağan'ın Peygamberliği, Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi (OTAD) III/2, 70-86.
- Bolçay, E. (2011). Erzurum'da Doğum Öncesi, Doğum Sonrası ve Çocukluk Dönemiyle Alâkalı Gelenekler, Kastamonu Eğitim Dergisi, 19/2, 587-600.
- Bozkurt, N. (1997), Mukaddes Emanetlerin Tarihi Ve Osmanlı Devletine İntikali, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. 0/13-14-15.
- Bozkurt, N. (2001, Kandil Müslümanlarca Mübarek Sayılıp Kutlanan Özel Geceler, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 24, 300-301.
- Bozkurt, N. (2007). TDV İslam Ansiklopedisi, c:34, 13-15.
- Can, A. (2012). Ebû Saîd el-Hâdimî'nin Risâletü'l-Besmele Adlı Eserinde On Sekiz İlim Dalına Göre Besmele Yorumu, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14/1, 1-73.
- Canatar, M. (2002). Kethüdâ, TDV İslam Ansiklopedisi, 25, 332-334.
- Ceyhun Sezgin, A., Durmaz, P. (2019). Osmanlı Mutfak Kültüründe Şerbetlerin Yeri ve Tüketimi, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 7 (2), 1499-1518.
- Ceyhun Sezgin, A. ve Durmaz, P. (2019). Osmanlı Mutfak Kültüründe Şerbetlerin Yeri ve Tüketimi. Journal Of Tourism and Gastronomy Studies, 7/2, 1499-1518.
- Ciabattari J. (2015). Mevlana Neden ABD'de Popüler?, https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2015/01/150119_vert_cul_mevlana, [Erişim:29.01.2020].
- Cihan, S. (1982). Hz. Peygamberin Sünnetinde Yeme ve İçme Adabı, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0/5, 31-43. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30986> [Erişim: 02.02.2020].

- Çeçen, S. (2008). Eski Çağda Türkler, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Çetin, E. (2014). Bir Sosyal Yardımlaşma Pratiği Olarak Askıda Kahve ve Sadaka Taşı, Ekonomik Bakış Dergisi, 41, 0-0,
- Çıblak, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, TÜBAR, 0/15, 103-125.
- Dadan, A. (2013). İslâm Tarihi Kaynaklarında Türkler (Câhiliye Döneminden Emevîler'in Sonuna Kadar), (Doktora Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demirpolat, A., Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 0/15, 355-376.
- Derman, M. U., Uzun, M. İ. (1992). Besmele, TDV İslam Ansiklopedisi, 5, 532-537.
- Deveci H., Belet D., Türe H. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde Yer Alan Değerler, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12/46, 294-321.
- Develioğlu, M. (2008). Mesleki Eğitimin Etkinleştirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İto Örneği, 48/2, 147-160.),
- Duman, M. (2008). Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Durmaz, S. (2016). Doğru Miktar ve Yudum Yudum Su İçerek Kendimi Tedavi Ettim, Sabah Gazetesi, 19.03.2016, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/cumartesi/selahattin-donmez/2016/03/19/dogru-miktar-ve-yudum-yudum-su-icerek-kendimi-tedavi-ettim> [Erişim: 02.02.2020].
- Dündar, A. (2019). Türk İslam Sanatları Tarihi, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Elmacı, O. (2019). Bakmak ile Görmek, http://portal.dpu.edu.tr/orhan.elmaci/makale_oku/212/bakmak-ile-gormek [Erişim:17.12.2019].
- Emre, H. (2012). Türk Milli Kültürüne Ait Destan Efsane ve Anlatılarda Sıkça Geçen Formel Sayıların Barış Manço Şarkılarındaki Yeri, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1/1, 639-647.
- Eren, B. N., Öztunç, G. (2016). Sağlık Çalışanlarında Aromaterapinin Stres ve Anksiyete Üzerine Etkisi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(4), 107-111.
- Ergin, M. (2003). Dede Korkut Kitabı, Hisar Türk ve İslam Klâsikleri, Hisar Kültür Gönüllüleri, www.hisargazetesi.com
- Eroğlu, A.H., Arık, D. (2017). Halk İnanışları. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Eyice, S. (1993). Çeşme, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 8, 277-287.

- Gökbel, A. (1996). Anadolu'da Yaşayan Halk İnanışlarından Çaput Bağlama ve Nazar, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0/1, 1301-1197.
- Gönel Sönmez, T. (2016). Geleneksel Bayramların Halk Hayatındaki Rolü, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, 7, 143-146.
- Gündüz, Y. A., Kaya, M., Aydemir, C. (2012). Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, XIV/II, 37-54.
- Gür, S. (2018). Osmanlı Tefsir Geleneğinde Besmele Risaleleri Literatürü, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 12, 405-477.
- Halıcı, F. (1993). Cirit, TDV İslam Ansiklopedisi, 8/0, 26-27, İstanbul.
- Hali, S., Rencüzoğulları, S. (2017). İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 6/17, ss.425-437.
- Hamarta, E., Arslan, C., vd. (2017), II. International Academic Research Congress Full Text, Çizgi Kitabevi, Konya, 1640-1647.
- Horata, O. (1999). Mevlana ve Divan Şairleri, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 16, 43-45.
- <http://bihterturkanergul.com/index.php/mis-kokulu-bilgiler/koku-ile-tedavi/> [Erişim: 06.03.2020].
- <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/4838/001581990010.pdf?sequence=3>, [Erişim:17.02.2020].
- http://itoteml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/25/232513/dosyalar/2019_10/30132956_Ataturkun_kYsaca_hayatY.pdf?CHK=5d6606186f1d74d6f9ee9699e5623c19 [Erişim: 01.03.2021].
- http://itoteml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/25/232513/dosyalar/2019_10/30132956_Ataturkun_kYsaca_hayatY.pdf?CHK=5d6606186f1d74d6f9ee9699e5623c19 [Erişim: 01.03.2021].
- <http://konya.kutuphane.gov.tr/TR-144012/mevlana39nin-hayati.html> [Erişim:10.12.2019].
- <http://konya.kutuphane.gov.tr/TR-144013/mevlana39nin-eserleri.html> [Erişim: 20.01.2020].
- <http://nurullahmisiroglu.com/osmanlida-kurban-bayrami-gelenekleri.html> [Erişim:28.02.2020].
- <http://uzatmabirader.com/public/Tarihte-Bugun/Eski-Turk-Inanci-Gok-Tengri-Inancindan--Gelen-Bazi-Adetler:-Kursun-Dokmek> [Erişim: 11.03.2020].
- <http://uzatmabirader.com/public/Tarihte-Bugun/Eski-Turk-Inanci-Gok-Tengri-Inancindan--Gelen-Bazi-Adetler:-Kursun-Dokmek>.
- <http://www.bilecik.gov.tr/osmanli-devletin-manevi-kurucusu> [Erişim: 29.01.2020].
- <http://www.ebitki.com/index.php?hq=1&gr=tibbinebevi> [30.08.2020].

<http://www.ebitki.com/index.php?hq=1&gr=tibbinebevi> [Erişim: 30.08.2020].

http://www.ebrusitesi.com/ebru_cesitleri.htm [Erişim: 16.02.2020].

<http://www.gazete1453.com.tr/2017/08/06/osmanlida-yemek-kulturu-ve-adabi/> [Erişim:23.10.2019].

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/469-yillik-mesir-macununun-oykusu-11302650> [Erişim:10.10.2019].

<http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/televizyon/osman-gazi-kimdir-osman-gazi-kac-yilinda-dogdu-40772101> [Erişim: 06.03.2020].

<http://www.istanbultarih.com/osmanli-da-cicek-10328.html> [Erişim:09.10.2019]

<http://www.kimkimdir.net.tr/marslar/onuncu-yil-marsi> [Erişim: 18.11.2019].

<http://www.kirsehir.gov.tr/ahi-evran-ve-ahilik> [Erişim: 26.01.2020].

<http://www.larendem.com/osmanli-tarihi/baskent-istanbuldan-ornekleriyle-osmanli-imparatorlugu-donemi-cesmeleri.html> [Erişim: 11.03.2020].

<http://www.liderhaber.org/seyh-edebalinin-osman-beye-nasihati-ey-ogul-siiri-ve-seyh-edebali-hakkinda-merak-edi-519156h-p3.htm>, [Erişim: 29.01.2020].

<http://www.marasmanset.com/asayis/ciftcilerin-imece-usulu-tarlalari-suya-kavusturma-mucadelesi-h25093.html> [Erişim: 11.03.2020].

<http://www.marmaragazetesi.com/hirka-i-serife-yali-teklif-ettiler-81967h.htm> [Erişim:11.03.2020].

<http://www.milliyet.com.tr/mesir-macunu-faydalari--mesir-macunu-icinde-neler-var--molatik-7817/#targetText=Mesir%20macununun%20yapımında%20genellikle%20zencefil,tohumu%20C%20portakal%20kabuğu%20baharatları%20bulunur.> [Erişim: 10.10.2019].

<http://www.neyazar.net/osmanlida-7-aksam-3-sofra-gelenegi/>[Eriřim:28.02.2020].

<http://www.osmanli700.gen.tr/mehter/> [Erişim: 18.11.2019].

<http://www.ottomanhistorypodcast.com/2013/01/sultan-selim-image-art.html> [Erişim:11.03.2020].

<http://www.perfectgazete.com/geleneksel-kiyafet-tanimlari/>[Erişim: 06.03.2020].

<http://www.sadecebilgi.net/mesir-macunu-nedir.html> [Erişim: 31.08.2020].

<http://www.turizmhaberleri.com/haberayrinti.asp?ID=28621> [Erişim: 09.10.2019].

<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12700/hidrellez-bayrami.html> [Erişim: 12.02.2020].

<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-131410/dis-hedigi-gelenegi.html> [Erişim:23.10.2019].

<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-51124/imece.html> [Erişim:10.12.2019].
<https://www.aksam.com.tr/aksam-tv/yasam/imece-usuluyle-yun-yorganlar-kisa-hazir/48868>
[Erişim: 13.02.2020].

<https://bilgideryam.com/osmanli-incecikleri-hayran-olacaginiz-10-incecik/>
[Erişim:30.01.2020].

<https://bisorubicevap.com/tarih/osmanli-doneminde-pencere-onundeki-ciceklerin-anlami-nelerdir> [Erişim:09.10.2019]

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-150034/seyh-edebali-1206---1326.html> [Erişim: 29.01.2020].

<https://evrimagaci.org/kurtlar-ozellikle-dolunayda-mi-ulurlar-770> [Erişim: 28.08.2020].

<https://islamcokguzel.wordpress.com/2007/10/21/su-gibi-aziz-ol/> [Erişim:28.11.2019]

<https://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=318> [Erişim: 06.03.2020].

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/278/271-ayet-tefsiri> [Erişim: 14.02.2020].

<https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/716/adak-nedir--dindeki-yeri-nedir-?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> [Erişim: 15.07.2020].

<https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/763/yagmur-duasi-nedir--nasil-yapilir>
[Erişim:30.01.2020].

<https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/763/yagmur-duasi-nedir--nasil-yapilir> [Erişim:
11.02.2020].

<https://medium.com/t%C3%BCrkiye/anadolu-mizah%C4%B1n%C4%B1n-piri-nasreddin-hoca-4bd43d7fe22c> [Erişim: 06.03.2020].

<https://migrostv.migros.com.tr/neler-oluyor/ilginc-bilgiler/osmanlidan-gunumuze-serbet-kulturu/> [Erişimi: 17.08.2020].

<https://muzikotek.com.tr/tr/yayim/besteci/baris-manco> [Erişim: 11.03.2020].

<https://onedio.com/haber/osmanli-donemi-gunluk-yasamindan-feyzalinmasi-gereken-15-adet-566718> [Erişim: 23.10.2019].

<https://pxhere.com/tr/photo/186684> [Erişim:28.02.2020].

<https://resmitatiller.net/uluslararasi-mesir-macunu-festivali-hangi-gun-ne-zaman/>
[Erişim:17.10.2019].

<https://sorularlailamiyet.com/bir-yere-girerken-sag-ayakla-girmek-sol-ayakla-cikmak-gibi-sag-taraftan-baslamakla-ilgili-konulari-0> [Erişim: 09.10.2019]

<https://sorularlailamiyet.com/kaynak/hidrellez-0> [Erişim: 15.02.2020].

<https://sorularlailamiyet.com/kaynak/kursun-dokmek>, [Erişim:17.02.2020].

<https://sorularlailamiyet.com/koku-esans-parfum-surunme-kullanma-sunneti-ve-bunun-adabi-hakkinda-bilgi-verir-misiniz> [Erişim:30.01.2020]

<https://sozluk.gov.tr/?kelime=mar%C5%9F> [Erişim: 18.11.2019].

<https://sozluk.gov.tr/?kelime=suya%20g%C3%B6stermek> [Erişim: 06.03.2020].

<https://suffagah.com/osmanlinin-hayran-olacaginiz-15-inceilgi> [Erişim:09.10.2019]

<https://suffagah.com/osmanlinin-hayran-olacaginiz-15-inceilgi> [Erişim: 23.10.2019].

<https://suffagah.com/osmanlinin-hayran-olacaginiz-15-inceilgi> [Erişim: 09.10.2019].

<https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/photo-stories/why-you-should-never-drink-water-standing-up/photostory/64728776.cms?picid=64728837> [Erişim:11.02.2020].

<https://tr.depositphotos.com/155684178/stock-illustration-set-of-monochrome-icons-with.html> [Erişim: 11.03.2020].

https://tr.wikipedia.org/wiki/10_Kas%C4%B1m_Atat%C3%BCrk%27%C3%BC_anma_g%C3%BCn%C3%BC_ve_Atat%C3%BCrk_haftas%C4%B1. [Erişim: 01.03.2021].

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1%C5%9F_Man%C3%A7o [Erişim:14.02.2020].

https://tr.wiktionary.org/wiki/pabucu_dama_at%C4%B1mak, [Erişim:16.02.2020].

<https://turkiyekayıpkultürhazinelineriniariyor.wordpress.com/2013/02/23/gidenin-arkasından-su-dokulmesi/> [Erişim:01.02.2020].

<https://www.agrisoz.com/mevlana-celaleddin-rumi-kimdir-hayati-43180h.htm> [Erişim:06.03.2020].

<https://www.beyzatarıh.com/resimlerle-tarih/detay/7-maddede-türk-ata-sporu-cirit>, [Erişim: 13.12.2019].

<https://www.bilgiustam.com/oymacılık-sanatı-nedir-nasıl-yapılır/18b12b2019> [Erişim:18.12.2019].

<https://www.cnntürk.com/türkiye/4-asırlık-kokunun-formulu-saray-arsivinden-cikti?page=2> [Erişim:30.01.2020]

<https://www.edebiyatvakti.com/yazi/osmanlida-hayran-olacaginiz-9-inceilgi> [Erişim: 23.10.2019].

<https://www.egitimsistem.com/pabucu-dama-atılmak-deyiminin-anlamı-46552h.htm>, [Erişim:16.10.2019].

<https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2018/05/16/gelenek-haline-gelen-icecek-osmanlı-serbetleri> [Erişim: 14.02.2020].

<https://www.gencgonulluler.gov.tr/Activity/Detail/17841> [Erişim:06.03.2020]

<https://www.gursesgazetesi.com/yasam/adak-nedir-nasil-adak-adanir-adak-kurbani-nasil-ve-ne-zaman-kesilir-h5051.html> [Erişim: 15.07.2020].

<https://www.gzt.com/aktuel-kultur/ulkelerin-milli-marslari-ve-anlamlari-2472782> [Erişim:18.11.2019].

<https://www.gzt.com/jurnalist/bir-osmanli-gelenegi-zimem-defteri-hala-yasatiliyor-3495655> [Erişim: 30.08.2020].

<https://www.haberturk.com/dede-korkut-kimdir-dede-korkut-hikayeleri-ve-turk-edebiyatindaki-yeri-2378674> [Erişim:26.01.2019].

<https://www.herkesebilimteknoloji.com/haberler/toplum/20-yuzyilin-en-buyuk-onderi-mustafa-kemal-ataturk> [Erişim: 01.03.2021].

<https://www.ihvan.com.tr/ismid-surme-mumtaz> [Erişim: 18.12.2019]

<https://www.indyturk.com/node/5651/spor/atl%C4%B1-cirit-m%C3%BCsabakalar%C4%B1-ba%C5%9Fad%C4%B1> [Erişim: 12.03.2020].

<https://www.internethaber.com/hidirellez-2019-ne-zaman-hangi-ayda-neler-yapilir-2001689h.htm> [Erişim: 11.03.2020].

<https://www.internethaber.com/hidirellezde-dilek-kagidi-ne-yapilir-hidirellez-duasi-nasil-yapilir-foto-galerisi-2100121.htm> [Erişim: 01.07.2020].

<https://www.islamquest.net/tr/archive/question/fa5739> [Erişim: 09.10.2019]

<https://www.islamveihsan.com/osman-gazi-kimdir.html> [Erişim: 06.03.2020].

<https://www.ismailaga.org.tr/guzel-koku-surunmek-sunnettir> [Erişim:30.01.2020]

<https://www.ismailaga.org.tr/surme-cekmenin-sunnetteki-yeri> [Erişim: 18.12.2019]

<https://www.ismailaga.org.tr/suyu-oturarak-veya-ayakta-icmeye-dair-adab> [Erişim:11.02.2020].

<https://www.istesob.org.tr/ahi-evran-kimdir/> [Erişim: 26.01.2020].

<https://www.karar.com/hayat/osmanlida-illa-edep-dedirten-15-gelenek?p=4> [Erişimi: 23.10.2019].

<https://www.karinsanat.com/blog/icerik/geleneksel-turk-ebusunun-tarihine-kisa-bir-bakis> [Erişim:16.02.2020].

<https://www.kenanatim.com/2019/08/04/ahsap-oyma-sanati/> [Erişim:06.03.2019].

<https://www.makalecafe.com/euzu-besmele-nasil-cekilir-euzu-besmelenin-yazilisi-ve-anlami/> [Erişim: 11.03.2020].

<https://www.milligazete.com.tr/haber/883078/tesrik-tekbirleri-ne-zaman-baslar-ve-ne-zaman-biter> [Erişim:26.01.2020].

<https://www.mynet.com/pabucu-dama-atilmak-deyiminin-hikayesine-cok-sasiracaksiniz-190101052085> [Erişim: 06.03.2020]

<https://www.mynet.com/pabucu-dama-atilmak-deyiminin-hikayesine-cok-sasiracaksiniz-190101052085> [Erişim: 06.03.2020]

<https://www.mynet.com/pabucu-dama-atilmak-deyiminin-hikayesine-cok-sasiracaksiniz-190101052085> [Erişim: 06.03.2020]

https://www.nefisso.com.tr/index.php?route=extension/d_blog_module/post&post_id=89 [Erişim: 30.08.2020].

https://www.nefisso.com.tr/index.php?route=extension/d_blog_module/post&post_id=89 [Erişim: 30.08.2020].

<https://www.posta.com.tr/manisa-mesir-macunu-festivali-ne-zaman-2140507> [Erişim: 17.10.2019].

<https://www.resimakademi.com.tr/kurslar/ebru-egitimi/> [Erişim: 11.03.2020].

<https://www.risaleajans.com/soru-cevap/islamiyette-neden-hep-sag-dan-baslanir> [Erişim: 09.10.2019]

<https://www.risalehaber.com/giresunda-yaralar-sariliyor-386760h.htm> [Erişim: 31.08.2020].

<https://www.risalehaber.com/sadaka-taslari-fark-edilmeyi-bekliyor-98819h.htm> [Erişim: 28.02.2020].

<https://www.sabah.com.tr/baris-manco> [Erişim: 30.01.2020].

<https://www.sabah.com.tr/saglik/2013/03/06/ayakta-su-icmenin-zararlari> [Erişim: 02.02.2020].

https://www.sozcu.com.tr/2014/yasam/osmanli-mezar-taslarinda-sembooller-645815/2/?_szc_galeri=1 [Erişim: 09.10.2019].

<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/osman-gazi-kimdir-iste-osmanli-devletinin-kurucusu-osman-gazinin-hayati-5504369/> [Erişim: 06.03.2020].

<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/seyh-edebali-kimdir-iste-seyh-edebalinin-tarihteki-onemi-5504357/> [Erişim: 06.03.2020].

<https://www.timeturk.com/tr/2012/10/05/ayakta-su-icmenin-zararlari.html> [Erişim: 23.10.2019].

<https://www.turktoyu.com/turklerde-yemek-adabi-ve-kulturu> [Erişim: 26.01.2020].

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/gundogdu-marsi-nedir-gundogdu-marsi-ne-zaman-yazildi-gundogdu-marsi-sozleri-944396.html> [Erişim: 18.11.2019].

https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Nasreddin_Hoca [Erişim: 29.01.2020].

- https://www.yeniasir.com.tr/sarmasik/yazarlar/filiz_icke/2011/05/24/suyu-likir-likir-degil-yudum-yudum-icin [Erişim: 02.02.2020].
- <https://www.yenisafak.com/besmele-nedir-anlami-ne-demek-h-2939724> [Erişim: 15.02.2020].
- <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/hayat/osmanlinin-ince-dusunulmus-gelenekleri-kuyumcular-kapilarini-kilitlemeden-giderdi-2033323?page=7> [Erişim: 30.01.2020].
- <https://www.yenisafak.com/ramazan/sadaka-tasi-2474030> [Erişim:09.10.2019].
- <https://www.yenisafak.com/ramazan/turk-sofra-adabi-2474039> [Erişim: 23.10.2019].
- <https://yenisafak.com/kultur-sanat/osmanlinin-unutulan-inceliği-sadaka-taşları-545779> [Erişim:09.10.2019].
- <https://yozgat.ktb.gov.tr/TR-92300/yoresel-kiyafetler.html> [Erişim: 15.01.2020].
- <https://islamveihsan.com/sadaka-tasi-nedir> [Erişim: 09.10.2019]
- <https://islamveihsan.com/sadaka-tasi-nedir> [Erişim: 09.10.2019]
- İçke Önal, F. (2011). Suyu Lıkır Lıkır Değil Yudum Yudum İçin, Yeni Asır Gazetesi, 24.05.2011.
- İlimli, Usul D. (2007). Selçuklular Zamanında Kayseri’de İlimi ve Kültürel Faaliyetler, (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İnalçık, H. (2020). Osman I, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul. Cilt:33, 443-453.
- İTDV. (2015). Cuma Namazının nemi, İsviçre Türkiye Diyanet Vakfı, <https://diyanet.ch/cuma-namazinin-onemi/> [Erişim: 08.01.2020].
- Kalafat, Y. (2006). Türk Halklarında Kurt Ağzı Bağlama İnanı. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20/1, 273-280.
- Kara, M. A. (2016). Toplumsal Dayanışma Kavramı Temelinde İmece Kültürü: Tirebolu-Doğankent Yöresi rneğil, The Journal of Academic Social Science Studies International Journal, 53, 377-386.
- Karakaş, R. (2012). Diyarbakır’da Bebeğin İlkleri: Hedik, Köstek Kesme Törenleri ve ocuklara Yönelik Halk Hekimliği Uygulamaları, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 1/16.
- Karaman, H. (1993). Cuma, İslamiyet’te Büyük Değer Verilen Haftalık Toplu İbadetin Yapıldığı Gün ve O Gün İfa Edilen İbadet. TDV İslam Ansiklopedisi, 8./0, 85-89, İstanbul.
- Kaya Akyzli D., Kayaaltı, Z., Balcıoğlu, E., Bal C., Targan, P., Harıs, P. (2015), Türk Kadınlarında Kurşun Dkmeye Bağlı Kurşun Zehirlenmesi: Geleneksel Bir Uygulama, Türkiye Klinikleri J ForenMed-Special Topics, 1/3, 69-74.

- Kazıcı, Z. (1988). Ahilik, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1/0, 540-542
- Kıyak, A. (2013). Geleneksel Türk İnanışlarındaki Su Kültü ve Elazığ'daki İzleri Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2/4, 22-39.
- Kocabaş, H. (2020). İsmid Sürmesi ve Antimonit Yalanı, https://www.Hasankocabas.Com.Tr/İcerik-320-İsmid_Surmesi_Ve_Antimonit_Yalani.Html [Erişim: 13.07.2020]
- Koçan, N. (2007). Geleneksel Sporlarımızdan Ciritin Rekreasyon Amacı ile Günümüze Uyarlanması, Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi. 2/1, 31-39.
- Korkmaz, Z. (1974). Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler, Türkoloji Dergisi, 6/1, 15-30.
- Kuzu, F. (2015), İslâmda Bayram ve Kurbandaki Hikmetler, <https://dogruhaber.com.tr/haber/186073-islamda-bayram-ve-kurbandaki-hikmetler/> [Erişim:26.01.2020]
- Yurdakök, M. (2014). Türklerde Yenidoğan Hekimliği ile İlgili Sümerce ve Türkçe Sözcükler, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 0/57, 61-71.
- Mutlu, M. (1995). Karagöz,Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 12/12, 53-63.
- Öncü, A. (2011). Karagözle İlgili Araştırmalarda Bir Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 46, 111-126.
- Öngören, R. (2004). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, (29), 441-448.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca, Milli Folklor, 22/87, 27-40.
- Özdemir, R. (2017). Tarihte Tüketici Haklarına Yönelik Yapılan İlk Kanun: “Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa”, Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2/4, 1-16.
- Özdoğan Y., Işık N. (2007). Geleneksel Türk Mutfağında Şerbet ", 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 1059-1077.
- Özdoğan, Y. ve Işık, N. (2008). Geleneksel Türk Mutfağında Şerbet. 38. İcanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Maddi Kültür (10-15. 09.2007), 3/0, 1059-1077, Ankara, Türkiye
- Özel, A. (1988). TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1/0, 337-340.
- Özer, S. (2008). Geçmişten Günümüze Kent Çevre İlişkisi İçinde Çeşmeler, Sanat Dergisi, 0/13, 129-134.
- Özkartal, M. (2012). Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler), Millî Folklor, 24/94, 58-71.

- Sariođlan, M. ve Cevizkaya, G. (2016). Türk Mutfak Kùltürü: Şerbetler, Sobiad, 0/0, (237-250).
- Sariođlan, M., Cevizkaya, G. (2016). Türk Mutfak Kùltürü: Şerbetler Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6/14, 237-250.
- Sizgen, İ. (2017). Őâfiî Mezhebine Göre Cuma'nın Vücùb, Sıhhat ve Edâ Őartları. KSÜ İlahiyat Fakùltesi Dergisi, 0/30, 465-502.
- Soysal, M. E. (2010). Tarihsel Süreçte Bayrak ve Sancaklarımız, TAED, 42, 209-239.
- Şafak, D. (2017). Etnografi'den Netnografi'ye Sanal Ortamda Kurşun Dökme: "Sen Bi Kurşun Döktür" Millî Folklor, 29/116.
- Şahin, Y. (2011). Geleneksel Kadın Giyimi Kesim Tekniğinde Modanın Etkisi, CIU Dergisi, folklor/edebiyat, 17/68, 181-184.
- Şenalp, M. H., Küçükaşcı, M. (2020). Bi'set, Hicret Ve Mîrac Ekseninde; Emanet, Medeniyet ve Hırka-İ Şerif, Keşkül Dergisi 0/47, 0-0. https://www.hassa.com/sites/default/files/dosyalar/makale/biset_hicret_ve_mirac_ekseninde_emanet_medeniyet_ve_hirkai_serif.pdf [Erişim:17.02.2020].
- Tali, Ő. (2013). Kayseri/Gesi Mezarlığı Mezar Taşları Üzerine Bir Değerlendirme, A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]. 0/49, 359-390
- Tanrıkulu, M. (2018). Türk Kùltür Coğrafyasında Oğuz Kağan Destanı, Social Sciences Studies Journal (Sssjournal) 4/27,5910-5929.
- TDV, İslami Araştırmalar Dergisi,1999, Cilt:12, Sayı:3-4, 305-306.
- Tekin, E., Doğrusöz N. (2018), Yirminci Yüzyılda Kùltürel Bellek ve Geleneğin Yeniden İhyası Bağlamında Mehterhâne-İhakani, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17/65, 317-336.
- Tezcan, M. (2012). Paraların Işığında Türk ve İnan Kavimlerinde Ay-Yıldız/Güneş Motifi ve Türk Kùltürü İçin İnan Araştırmalarının Önemini, 38. İcanas 2007 Tarih ve medeniyetler Tarihi 6/0, 3091-3114.
- Turan, Ő. (2009). XIII. Yüzyılda Orta Ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Turanalp, M. F. (2019). Őarkılarla Dinî ve Ahlakî Değer Aktarımı: Barış Manço Örneği International Participated Scienceand Culture Symposium, Bilimname XXXVII, 685-724.
- Turgut, V. (2019). Osman Gazi'nin Hanımları ve Çocukları, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Söğüt Özel Sayısı 4, 66-80.
- Uzut, M. (2017). Adab-ı Muaşeret-Sünnet İlişkisi, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi, Hadis Özel Sayısı, 4, 147-157.

- Ünsür, A. (2017). Ahilik Sisteminde Ahlak Temelli Çalışma İlişkileri ve Günümüz Bakış Açısından Değerlendirilmesi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/13, 90-98.
- Yalçın, İ. (2010). TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 169-170.
- Yazıcı, N. (2014). İslam Tarihi, A.Ü. Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, A. (2018). Misafire İkrâm, 2018, Gazete İpekyol, <https://www.gazeteipekyol.com/misafire-ikram-makale,12776.html> [Erişim: 30.01.2020]
- Yüce, N. (2011). Hidrellez Bayramıyla İlgili Bazı Notlar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 44/44, 249-256.
- Yüzgenç, S. (2019). Ramazan Budur: Birçok "Zimem Defteri" Satın Alındı, *Genç Dergisi*, Haziran, 153, 0-0.
- Yazıcı, N. (2014). İslam Tarihi, A.Ü. Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara.
- Tanrıkulu, M. (2018). Türk Kültür Coğrafyasında Oğuz Kağan Destanı, *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)* 4/27,5910-5929.
- Yurdakök, M. (2014). Türklerde Yenidoğan Hekimliği ile İlgili Sümerce ve Türkçe Sözcükler, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 0/57, 61-71.